

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R106:1985

Mål och medel

Studium av ett försök i Kumla kommun

K
15

Barbro Gustafsson

INSTITUTET FÖR
BYGGDOKUMENTATION

Accnr

Plac *for*

Byggnadsforskningsrådet

R106:1985

MÅL OCH MEDEL FÖR PLANREDOVISNING

Studium av ett försök i Kumla kommun

Barbro Gustafsson

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 821595-7
från Statens råd för byggnadsforskning till Avdelningen
för formlära, KTH, Stockholm.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R106:1985

ISBN 91-540-4429-4
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Liber Tryck AB Stockholm 1985

INNEHÅLL

1	INLEDNING: UTVÄRDERINGSUPPDRAGET	4
2	BAKGRUND: PLANERINGSSITUATIONEN, PLANERINGSPROBLEMET	7
2.1	Planeringssituationen	7
2.2	Planeringsproblemet	8
3	PLANREDOVISNINGEN OCH DESS PRIMÄRA SYFTE	12
4	UTVÄRDERINGENS INRIKTNING OCH GENOMFÖRANDE	15
5	UTVÄRDERINGENS RESULTAT - EFFEKTER AV PLANREDOVISNINGEN	21
5.1	Planredovisningens räckvidd	21
5.2	Planredovisningens förmåga att väcka intresse	26
5.3	Planredovisningens begriplighet	43
5.4	Planredovisningens informationsvärde	47
5.5	Mottagarnas respons	59
5.6	Sammanfattande bedömning	65
6	INFORMATIONSTIDNINGEN SIDA FÖR SIDA	69
7	FORTSATT FORSKNINGS- OCH UTVECKLINGSARBETE	102
	LITTERATUR	103
BILAGA A	Utställningens flygfotomontage, detaljer	105
BILAGA B	Slumpenkäten	109
BILAGA C	Tidningsenkäten	112

1 INLEDNING: UTVÄRDERINGSUPPDRAGET

I slutet av 1982 inbjöd Kumla kommun tre arkitektkontor att utarbeta var sitt förslag till utformning av ett mindre bostadsområde vid Willéngatan i stadsdelen Kumlaby. Enligt programmet för arkitekttävlingen skulle området inrymma ca 120 bostäder av varierande storlek och med olika upplåtelseformer representerade. Stor vikt skulle läggas vid en anpassning till angränsande bebyggelse och vid möjligheter till etappvis utbyggnad. Anledning till det senare var främst att det rådde stor oklarhet vad gällde efterfrågan på bostäder inom stadsdelen vid denna tidpunkt. Från kommunens sida ansåg man vidare, att ekonomiska aspekter på tävlingsförslagen var av stor betydelse. Förslagen skulle därför innefatta en redogörelse bl a för boendekostnader.

Vid den här tiden började man också diskutera, hur information om de färdiga tävlingsförslagen skulle kunna föras ut till och bedömas av en vidare krets av kommunmedborgare än som vanligen var fallet. Man ville få in synpunkter på förslagen, som kunde vara vägledande i första hand för utformningen av den formella planen, men också för beslut om den etappvisa utbyggnaden och om fortsatt detaljprojektering. Kommunen sökte därför ett anslag från Statens råd för byggnadsforskning för att utarbeta ett informationsmaterial - en åskådlig redovisning - av de tre tävlingsförslagen. Informationen skulle innefatta också en redogörelse för de ekonomiska och sociala konsekvenser som ett genomförande kunde förväntas leda till. Kommunen fick ett anslag, och en grupp tjänstemän utarbetade under våren 1983 en redovisning, dels i form av en utställning, dels i form av en informationstidning.

Kort tid efter det Kumla kommun fått sitt anslag engagerades avd. Formlära vid institutionen för Arkitektur, Tekniska Högskolan i Stockholm, för att göra en utvärdering av redovisningen. Eftersom denna i första hand var avsedd som ett led i ett plansamråd, kallas den fortsättningsvis för "planredovisningen". Utvärderingen skulle främst inriktas på mottagareffekter, d v s på att klarlägga hur de människor som planredovisningen var riktad till reagerade på den i olika bemärkelser. Vidare skulle ett försök göras att relatera de undersökta mottagareffekterna till redovisningens utformning och innehåll. Utvärderingen skulle också,

så långt möjligt, behandla planredovisningen som helhet och inte begränsas till enstaka inslag i eller aspekter på informationsmaterialet.

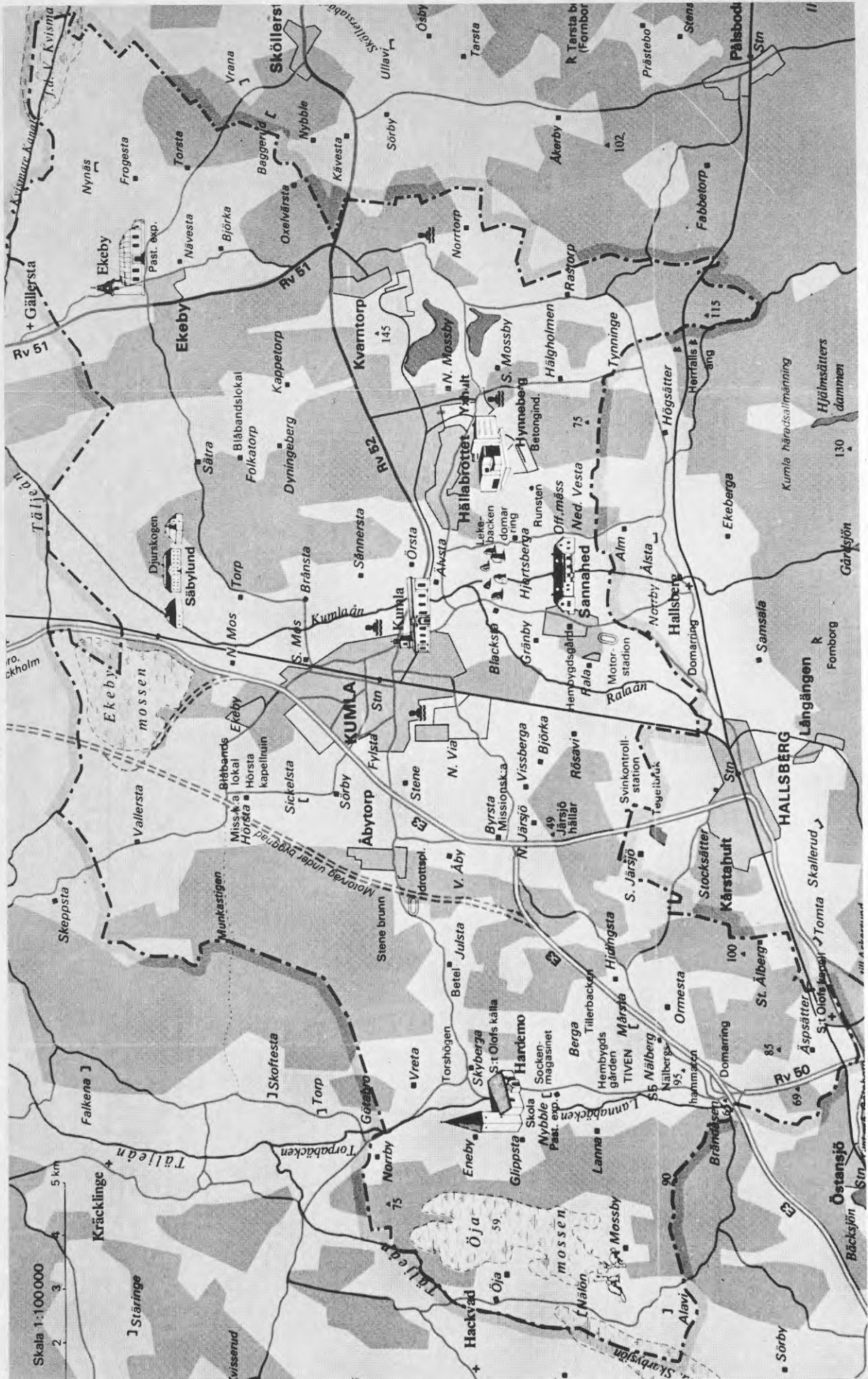
Forskning inom området kommunal planinformation har hittills, i stort sett, bedrivits efter två huvudlinjer. Dels har frågor om allmänhetens och olika intressentgruppers deltagande och inflytande studerats (Wikforss 1979, Gidlund 1981, Miller et al 1978, 1982 m fl). En annan forskningsinriktning har haft sin tyngdpunkt i studier av planinformationens begriplighet (Wikforss 1977). Den undersökning som redovisas här ansluter närmast till den senare inriktningen, såtillvida att den anlägger ett kommunikationstekniskt perspektiv som grund för utvärderingen. Detta innebär, att vi försökt belysa, hur effektiv planredovisningen varit som medel (beskrivet i termer av spridning, utformning och innehåll) för att uppnå vissa mål ifråga om mottagareffekter av olika slag (t ex kunskaper om och synpunkter på tävlingsförslagen). Vår avsikt med denna uppläggning har varit att utvärderingen ska kunna vara vägledande för planerare och andra, som är ansvariga för och arbetar med planredovisningar. Vi har också förhoppningen, att den kan ge uppslag till fortsatta försök inom området.

De tjänstemän i Kumla som producerade redovisningen har beskrivit detta arbete i en särskild rapport (Bergh-Nilsson, H, Flodström, P, Johansson, H-G, Att åskådliggöra ett planförslag. Rapport R105:1985. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.

Avslutningsvis vill vi rikta ett varmt tack till Kumla kommun för all hjälp med bakgrundsinformation, planmaterial m m, och till fil. kand. Volkmar Kettnaker, för värdefull rådgivning i framförallt metodfrågor.

Örjan Wikforss
Docent, projektledare

Barbro Gustafsson
Arkitekt, utredare

Figur 2.1 Översiktskarta över Kumla kommun. Detalj från turistkartan. Skala 1:100 000.

2 BAKGRUND: PLANERINGSSITUATIONEN, PLANERINGSPROBLEMET

2.1 Planeringssituationen

Kumla kommun ligger i Närke, omedelbart söder om Örebro. Kommunen har ca 18 000 invånare, varav ungefär 2/3 är bosatta i tätorten Kumla. Många pendlar, de flesta till Örebro.

Bostadsbyggandet i Kumla låg i början av 70-talet på 180 - 200 lgh/år, f n byggs ca 70 lgh/år. Närheten till Örebro och Hallsberg och, framförallt, en f n osäker arbetsmarknad, medför stora svårigheter att bedöma bostadsbyggnadsbehovet, såväl vad gäller omfattning som inriktning.

I Kumla, som i så många andra kommuner, råder en viss obalans mellan utbud och efterfrågan på bostäder. Vid den tidpunkt vi gjorde vår undersökning (mitten av 1983) fanns ca 650 personer registrerade i bostads- och tomtköerna. Samtidigt fanns knappt 70 outhyrda lägenheter och ett mindre antal osålda tomter att tillgå.

Ända sedan början av 70-talet har bostadsbyggandet i Kumla till stor del koncentrerats till stadsdelen Kumlaby, belägen ca 2 km söder om tätortens centrum. Här har hittills byggts ca 870 lägenheter i såväl småhus som flerbostadshus. Utbyggnaden har i stort sett skett i överensstämmelse med den områdesplan, som antogs av kommunfullmäktige 1976. I områdesplanen har mark reserverats för ytterligare ca 500 lägenheter i form av låg och förhållandevis tät bebyggelse. Inom stadsdelen finns f n ett fyrtiotal outhyrda bostäder, till övervägande del inom det senast utbyggda delområdet (Korstagatan).

Under de närmaste åren avser man att bygga ut det delområde, som kallas för Willéngatan (efter den matargata, som genomkorsar området). Planering och utbyggnad genomförs - i detta fall som tidigare - under ledning av en särskild grupp av kommunalpolitiker, den s k ledningsgruppen för Kumlabys utbyggnad. För det löpande arbetet ansvarar ett antal tjänstemän från de förvaltningar som berörs, den s k arbetsgruppen (för Kumlabys utbyggnad). Byggherre är den kommunala Stiftelsen Hyresbostäder i Kumla.

2.2 Planeringsproblemet

Willéngatan-området begränsas i väster av ett större grönområde, det s k Fältet, och i norr av småhusbebyggelsen vid Hägergatan, uppförd 1975 - 77. I öster gränsar området till ett stråk med äldre bostadsbebyggelse utmed vägen mot Hallsberg, "Gamla byn". Denna bebyggelse anses ha ett visst kulturhistoriskt värde. Slutligen gränsar området i söder till "Kjellingatan", d v s till en bebyggelse med flerbostadshus grupperade utmed Kjellingatan. Dessa hus uppfördes 1971 - 74 och var de första som byggdes i Kumlaby. Kjellingatan har, åtminstone tidvis, varit Kumlabys "problemområde". Omsättningen på hyresgäster har varit hög: Under de senaste åren har drygt 30 % av de boende flyttat från området varje år mot ca 10 % för övriga hyreshusområden i centrala Kumla. Andelen invånare som föranlett åtgärder från socialförvaltningen är också jämförelsevis hög. I ett program för miljöförbättrande åtgärder vid Kjellingatan har kommunen föreslagit dels en upprustning av den yttre miljön, dels olika former av grannskapsarbete.

En utbyggnad av Willéngatan har flera fördelar sett ur kommunens synpunkt, jämfört med andra alternativ. Kommunen äger marken. En matargata har byggts genom området, anläggningar för kommunal-teknisk försörjning finns. Den kommunala servicen (skolor, barnomsorg) har redan nu tillräcklig kapacitet för det befolkningstillskott det skulle bli fråga om. En nackdel, sett ur de boendes synpunkt, är de dåliga, närmast obefintliga förbindelserna med centrala Kumla. Ytterligare en nackdel är bristen på kommersiell service. Inom Kumlaby finns endast en liten livsmedelsbutik, bank o s v saknas.

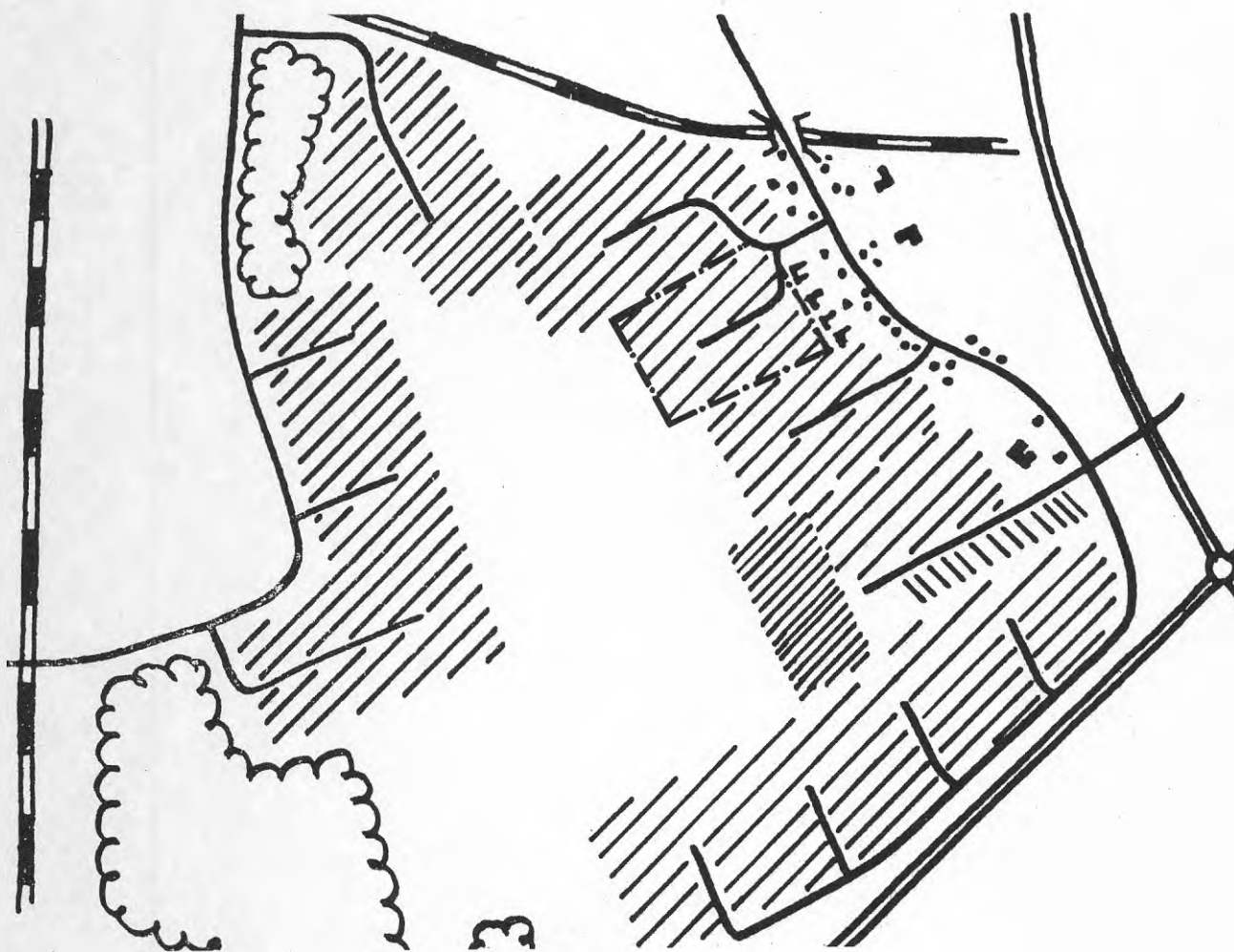
För Willéngatan finns en stadsplan som fastställdes i samband med Kjellingatans utbyggnad och med ett bebyggelsemönster av samma typ som vid Kjellingatan (lamellhus i 3 våningar). Under hand har ledningsgruppen, bl a med tanke på den osäkerhet som råder vad gäller efterfrågan på bostäder, kommit fram till att ett bebyggelsemönster med en högre grad av anpassbarhet till olika upplåtelseformer och till tänkbara variationer ifråga om utbyggnadstakt vore att föredra. Mot den bakgrunden gavs tre konsulter i uppdrag hösten 1982 att utföra ett idéskissningsarbete som underlag för

Figur 2.2 Karta över centrala Kumla och Kumlabý. Detalj från turistkartan.
Skala 1:10 000.

fortsatt planering och detaljprojektering. I programmet för idéskissningsarbetet poängterades, utöver kravet på anpassbarhet, vissa riktlinjer för byggandet hämtade ur områdesplanen:

"Området utformas så att en allsidig befolkningssammansättning och en integrering av skilda sociala grupper erhålles. Bostadshusen skall grupperas i mindre enheter så att gemensamma anläggningar lätt kan skötas av föreningar. Inom området skall olika hus- och lägenhetstyper samt upplåtelseformer vara representerade och i varje husgrupp skall olika lägenhetsstorlekar finnas..... Husens utformning och gruppering och markytornas planering skall forma en trygg, stimulerande och funktionsduglig boendemiljö. Gångtrafikanterna skall ges företräde vid utformningen av trafiksystemet. De boende skall engageras i planering och förvaltning av området."

Figur 2.3 Dispositionsplan för Kumlaby. Detalj från omslaget till beskrivningen. Planområdet vid Willéngatan har markerats med streckprickad linje.

Enligt programmet skulle vidare stor vikt läggas vid en anpassning till angränsande bebyggelse. Ekonomiska aspekter, bl a boendekostnader, skulle studeras särskilt. Ett riktmärke för den procentuella fördelningen av lägenhetsantalet på hustyper och upplåtelseformer angavs:

Hustyp	Upplåtelseform	2	3	4	5	Summa
			r	o	k	
Radhus	äganderätt	7	10	13	5	35
Friliggande och kedjehus	äganderätt			7	8	15
Flerbostadshus	hyres- och bostadsrätt	15	20	15		50
Summa		22	30	35	13	100

Tabell 2.1 Utdrag ur programmet för arkitekttävlingen. Riktlinjer för fördelning av lägenhetsantalet på hustyper och upplåtelseformer.

Konsulterna skulle lämna följande redovisning av idéförslagen:

- o Kortfattad beskrivning av förslaget
- o Detaljerad illustration där bl a byggnaders, trädgårds- och kommunikationsytors placering framgår (skala 1:400)
- o Redovisning med planer och fasader av hustyper, lägenhetslösningar, bostadskomplement, gemensamhetsanläggningar (skala 1:200)
- o Redovisning av områdets höjdsättning och tekniska system
- o Tomt- och grundberedningskalkyl, pantvärdesberäkning och boendekostnadskalkyl

Beställaren förbehöll sig all nyttjanderätt till idéförslagen. Detta innebar bl a, att ledningsgruppen hade möjlighet att låta utarbeta ytterligare förslag, grundade på ett urval av utformningsidéer från de olika tävlingsförslagen.

Idéskissningsarbetet påbörjades i oktober 1982 och redovisades i februari 1983. En sammanfattad version av förslagen finns i den informationstidning, som återgivits i kap. 6 i denna rapport.

3 PLANREDOVISNINGEN OCH DESS PRIMÄRA SYFTE

I mitten av april 1983 förelåg ett informationsmaterial i färdigt skick. Det bestod av följande:

1. En informationstidning på 16 sidor, i A3-format. Tidningens innehåll bestod i ett urval av de tävlande arkitekternas inlämnade material (5 sidor), analyser av förslagen med avseende på ekonomiska, sociala och ekologiska konsekvenser (drygt 6 sidor), samt av redogörelser för tävlingsprogrammet och för beslutsprocessen, bl a för allmänhetens möjligheter att påverka utformningen av bostadsområdet. (Samtliga tidningssidor finns återgivna i kap. 6 i rapporten.)
2. Ett omfattande utställningsmaterial. Utöver tävlingsförslagen bestod detta av 16 planscher i format 120 x 160 cm, av vilka 9 var förstorade och delvis färglagda versioner av tidningssidorna 2, 3, 9, 10, 11, 12, 13, 14 och 15. Dessa planscher innefattade redogörelser för sociala och ekologiska aspekter, för tävlingsprogrammet och för beslutsprocessen. Ytterligare 4 planscher utförda i samma manér redovisade Kumlabys utveckling (2 planscher), ekonomiska aspekter (1 plansch), och en analys av tävlingsförslagets anpassning till befintlig bebyggelse (1 plansch). Förslagets upplevelsemässiga värden ägnades 2 planscher. Här återfanns 6 färglagda flygfotomontage, 2 för vart och ett av förslagen. På en plansch, slutligen, redovisades tidigare utarbetade planförslag för såväl Willéngatanområdet som angränsande områden. Ett antal av de utställningsplanscher som inte är förstorade versioner av sidor i informationstidningen finns återgivna i Kumla kommuns rapport.

Till utställningsmaterialet hörde också over-head-bilder av tävlingsförslagen, i form av förminskningar av de perspektivstommar som tagits fram som underlag för flygfotomontagen. Dessa perspektivstommar var kombinerade med ett flygfoto över området.

En planredovisning kan utföras på en mängd olika sätt, spridning, utformning och innehåll kan varieras inom vida gränser. Grundläggande för utvärderingen har varit att se planredovisningen inte som ett mål i sig, utan som ett medel: Planredovisningen har utförts i syftet att uppnå vissa överordnade mål.

Planredovisningens primära mål har kartlagts dels genom samtal med de tjänstemän som utarbetat redovisningen, dels genom studier av informationsmaterialet och andra planhandlingar. Dessa mål kan formuleras på följande sätt:

1. Planredovisningen bör resultera i förslag och synpunkter som kan vara vägledande för beslut om den formella planens utformning, den etappvisa utbyggnaden av området och detaljprojektering av den första utbyggnadsetappen.

Av värde för beslut om den formella planens utformning är bl a sådana synpunkter och förslag, som avser bebyggelsemönster, hus typer, hushöjder, gators, gång- och cykelvägars och parkområdets lägen. Vad gäller beslut om den etappvisa utbyggnaden av området är sådana synpunkter och förslag relevanta, som kan ge riktlinjer för indelningen i delområden, den tidsordning enligt vilken dessa delområden ska bebyggas, delområdenas "innehåll" ifråga om bostäder av olika storlek, upplåtelseformer, etc. Värdefulla som underlag för detaljprojekteringen är sådana synpunkter och förslag som gäller bostädernas planlösningar, bostadshusens gruppering, trafik- och parkeringsanläggningars samt lekplatsers och andra bostadskomplements utformning och läge.

2. Planredovisningen bör leda till att ett stort antal kommunmedborgare av olika kategorier ger synpunkter på tävlingsförslagen. Av särskild vikt är att beslut om planerings- och projekteringsarbetets fortsatta inriktning har förankrats hos de grupper som är mest berörda.

En särskilt viktig grupp utgör de presumtiva brukarna, d v s de personer som kan komma att bosätta sig i området. Kontakten med denna grupp är viktig framförallt p g a den oklara efterfrågesituationen: Finns det överhuvudtaget ett behov av bostäder inom området under de närmaste åren? Om behovet finns, hur många bostäder och vilka slags bostäder är det fråga om?

Ytterligare en viktig grupp utgörs av de närboende. Deras närmiljö förändras påtagligt om den planerade nya bebyggelsen kommer till stånd. Planredovisningen ska göra det möjligt för dessa människor att hävda sina intressen så, att utbyggnaden sker med hänsyn till

deras behov och önskemål.

Willéngatanprojektet är efter Kumlaförhållanden relativt stort. Ett genomförande i överensstämmelse med tidplanen i bostadsförsörjningsprogrammet skulle innebära, att större delen av nyproduktionen av bostäder under planperioden skulle koncentreras hit. Situationen på bostadsmarknaden är sådan, att det kan bli svårigheter att få avsättning för dessa bostäder. Projektet är alltså förenat med ett visst ekonomiskt risktagande från kommunens och det kommunala bostadsbolagets sida. Med tanke på dessa förhållanden är det väsentligt att beslut i frågan har förankrats hos en vidare krets av politiskt verksamma personer (i kommunala nämnder och styrelser och i lokala politiska organisationer), och också hos företrädare för olika intresseorganisationer, med verksamhet som har anknytning till planerings- och bostadsfrågor.

Slutligen bör planredovisningen leda till att en bredare allmänhet intresserar sig för och engagerar sig i planeringsproblemet. Dels har projektet många ur den "vanlige" kommunmedborgarens synpunkt intressanta aspekter, kommunalekonomiska och andra. Dels är det angeläget med en fördjupad demokrati när det gäller beslut i frågor som rör fysisk planering, framförallt av den anledningen att genomförandet av besluten får konsekvenser på mycket lång sikt.

4 UTVÄRDERINGENS INRIKTNING OCH GENOMFÖRANDE

4.1 Utvärderingens inriktning

I många kommuner har man gjort den erfarenheten, att det oftast är mycket svårt att engagera människor utanför en begränsad krets av förtroendevalda och intressenter i arbetet med kommunal fysisk planering. Inte heller i Kumla blev resultatet i detta avseende tillfredsställande. Låg motivation, brist på tid och liknande brukar ofta anföras som orsaker till det uteblivna deltagandet. Vår undersökning utgår från antagandet att sättet att utföra planredovisningar också kan ha stor betydelse. En till utformning och innehåll genomtänkt och genomarbetad redovisning kan entusiasmera och engagera även lågt motiverade människor, åtminstone i vissa frågor. Motsatsen däremot - en planredovisning med ett svårtillgängligt innehåll och med brister i det tekniska utförandet - kan leda till att även sådana människor, som har viktiga intressen i planfrågan att bevaka, avstår från att göra detta. Utvärderingen innefattar därför också en bedömning av planredovisningen som sådan i ett försök att belysa, hur egenskaperna hos denna inverkar på mottagarnas benägenhet att intressera sig för planfrågan.

Vår undersökning av mottagareffekter och planredovisningens egenskaper tar sin utgångspunkt i en sekvens av sekundära mål. Enligt vårt sätt att se är graden av måluppfyllelse vad gäller dessa underordnade mål av stor betydelse för att de primära målen - ett brett spektrum av initierade synpunkter från ett stort antal mottagare av olika kategorier - ska kunna uppnås. Dessa sekundära mål avser följande förhållanden:

1. Planredovisningens räckvidd. En planredovisning måste nå de människor den är riktad till. Detta innebär, att dessa människor (redovisningens adressater) vid åtminstone något tillfälle måste "exponeras för", d v s i rent fysisk bemärkelse komma i kontakt med, planinformationen.

2. Planredovisningens förmåga att väcka intresse. Många sysselsättningsmöjligheter och ett allmänt info-brus konkurrerar om människors tid och intresse. En planredovisning måste ta sig sådana visuella och andra uttryck, att den fångar och behåller

människors uppmärksamhet under så lång tid, att de tar del av innehållet i dess helhet.

3. Planredovisningens begriplighet. En planredovisning är framförallt till för att överföra information om planförslag från de planeringsansvariga till de människor som berörs eller på annat sätt är intresserade. För att detta ska bli möjligt måste mottagarna kunna dels tyda, dels tolka, planinformationen.

4. Planredovisningens informationsvärde. Adekvata kunskaper i planeringsfrågan är en förutsättning för att man effektivt ska kunna hävda sina intressen och påverka de beslut som fattas. En planredovisnings innehåll måste därför svara mot läsarnas informationsbehov, såväl till arten som till noggrannhetsgraden. Den måste också vara vederhäftig, dels i bemärkelsen trovärdig, dels i bemärkelsen balanserad.

5. Mottagarnas respons. En planredovisning är oftast ett led i ett plansamråd, d v s ett inlägg i en dialog med intressenter och allmänhet. Den måste därför vara kommunikativ, d v s så beskaffad att den leder till ett gensvar från de människor den är riktad till, i form av t ex förslag och synpunkter.

Den sekvens av sekundära mål, som beskrivits ovan, och förhållandet mellan dem, har sammanfattats i principfiguren på nästa sida. Figuren bygger på den checklista för utförandet av planredovisningar, som framlagts av Wikforss i Åskådlig planredovisning (1977), s 118. Figuren är också inspirerad av framställningar om förhållandet mellan delmål och övergripande mål i Abrahamsson (1972) och Nowak (1969). Den övre delen av figurens staplar - med streckade begränsningslinjer - betecknar det s k bortfallet. Det är att märka, att graden av måluppfyllelse i ett avseende inte kan bli högre än i det närmast föregående. Så kan t ex det antal människor som tagit del av redovisningen aldrig bli fler än det antal, som nåtts av den. Det är alltså väsentligt, med tanke på måluppfyllelsegraden i det sista, primära avseendet, att bortfallet i de olika föregående stegen hålls på en så låg nivå som möjligt.

4.2 Utvärderingens genomförande

En noggrann undersökning av måluppfyllelsegraden i de olika

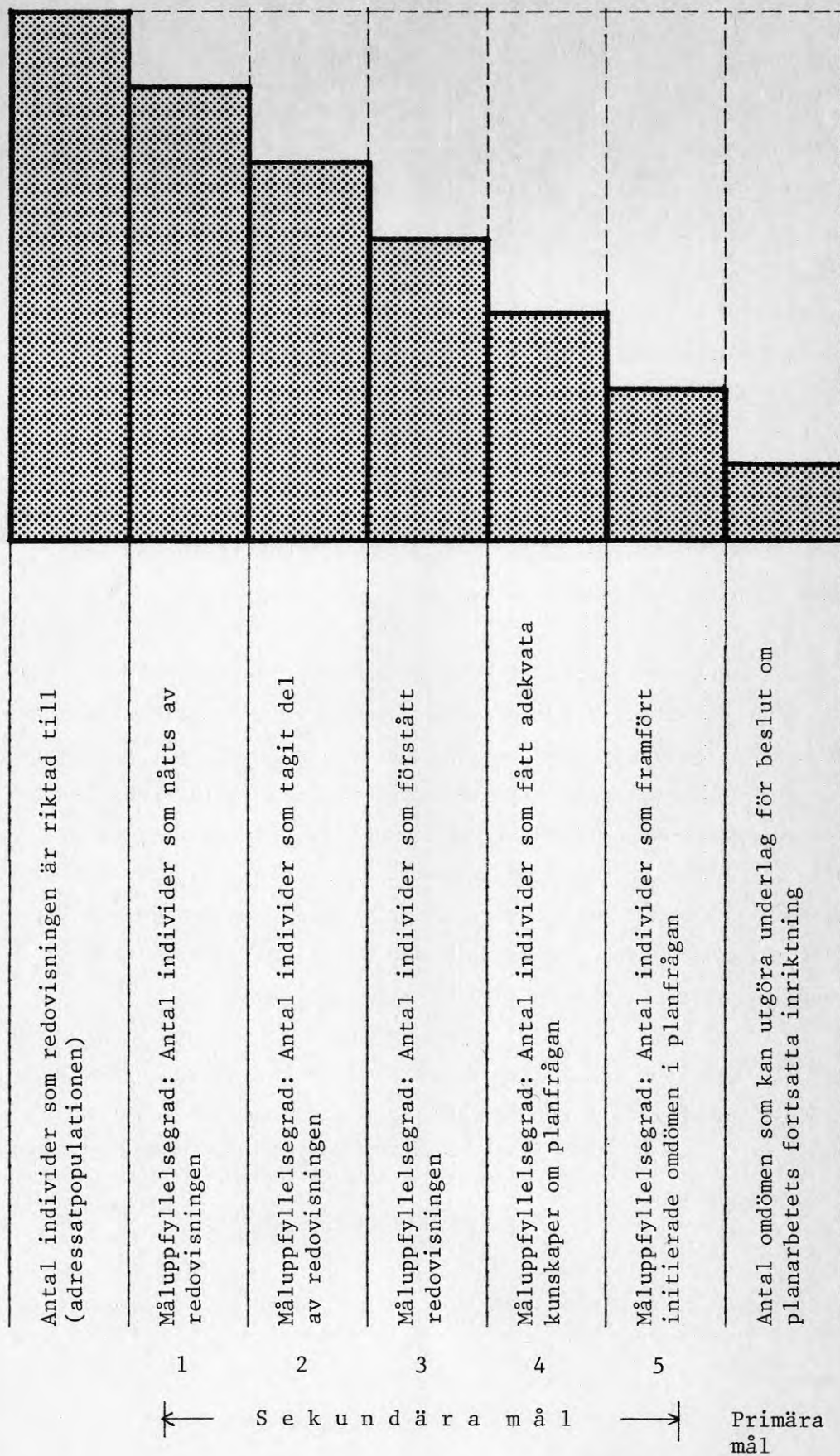

Fig. 4.1 Primära och sekundära mål för planredovisningen

avseenden, som beskriyits i föregående avsnitt, skulle krävt avsevärt större resurser än de vi förfogade över för att genomföra utvärderingen. Vi valde att göra enkätundersökningar, för att få belyst, om än i grova drag, redovisningens effekter på ett stort antal mottagare av skilda kategorier. (Intervjuundersökningar hade naturligtvis givit en mera nyanserad bild.) Enkätundersökningarna gjordes omedelbart efter remiss- och utställningstidens utgång.

Den ena av enkäterna - den kallas fortsättningsvis för slumpenkäten - var riktad till ett slumpmässigt urval boende i Kumla. Syftet med denna enkät var att få klarlagt, om och hur informationen om planfrågan och om möjligheten att påverka bostadsområdets utformning spritts bland allmänheten, och också i vilken utsträckning man framfört synpunkter i någon form. (Enkätfrågorna och svaren finns redovisade i bilaga B.)

Den andra enkäten - fortsättningsvis kallad tidningsenkäten - riktades till ett urval av de personer som fått informationstidningen. (Hur urvalet gjordes, samt enkätfrågor och svar framgår av bilaga C.) Denna enkät var speciellt utformad för att få läsarnas bedömning av tidningens utformning och innehåll. Våra studier av utställningen blev av resursskäl mycket begränsade, så var vi tvingade att i stort sett avstå från att observera och intervjua utställningsbesökare. Det är dock att märka, att utställningens innehåll i stort sett var detsamma som tidningens.

I kap. 5 redovisas resultaten av enkätundersökningarna. Därvid följs den sekvens av sekundära mål, som presenterats i början av detta kapitel. Som framgår av tabellen nedan blev bortfallet förhållandevis stort:

	Urvals- population	Svar	Bortfall	
			Absolut	%
Slumpenkäten	108	64	44	41
Tidningsenkäten	356	192	164	46

Tabell 4.1 Enkätundersökningar. Urvalspopulationer och bortfall.

Bortfallet kan till en del förklaras med att enkätundersökningarna måste genomföras under sommaren, då ju många är bortresta på semester. Vår tidplan var helt avhängig av kommunens. För att inte inverka störande på bl a remissförfarandet ansåg vi det nödvändigt att vänta med enkäterna till efter remiss- och utställningstidens utgång. Samtidigt ansåg vi det nödvändigt att göra enkäterna medan planredovisningen fortfarande var aktuell. Detta hade kanske inte varit fallet, om vi väntat till efter sommaren.

En annan förklaring till framförallt tidningsenkätens bortfall kan sökas i det faktum, att många varit tveksamma till bostadsbyggnadsprojektet som sådant. Bl a har man ifrågasatt behovet av nya bostäder i området. En sådan inställning kan ha inverkat negativt på benägenheten att läsa tidningen, och därmed också negativt på benägenheten att besvara enkätfrågorna.

Figur 5.1 Den här affischen, i A4-format, fanns uppsatt i skolor, banker etc under utställningstiden. Den fanns också införd i den kommunala informationstidningen Kumlan, i samma format som bilden ovan.

5 UTVÄRDERINGENS RESULTAT - EFFEKTER AV PLANREDOVISNINGEN

5.1 Planredovisningens räckvidd

Det är väsentligt att planinformationen når de avsedda mottagarna och att den görs tillgänglig för dem under så lång tid, att de kan ta del av dess innehåll. Valet av former för spridning av informationen (utställningar, trycksaker etc) bör ske i medvetande om mottagarnas motivation och mediavanor.

Det vanligaste sättet att redovisa formella planer för berörda och allmänhet är i form av utställningar. När det, som i Kumla-fallet, gäller skisser och informella planförslag, är möten en vanligare form (Wikforss 1979).

I Kumla producerades en utställning, som fanns att se först i högstadieskolan i Kumlaby under ca 2 veckor, senare i stadshuset i centrala Kumla, här under ca 4 veckor. Utställningslokalen var öppen för allmänheten i det första fallet måndag - fredag kl 08.00 - 21.00, i det andra fallet måndag - fredag kl 08.00 - 17.00, torsdagar dock till kl 18.00. Under de två första utställningsveckorna fanns personal från stadsbyggnadsförvaltningen tillhands i utställningslokalen flertalet kvällar. Under den tid utställningen fanns i stadshuset, användes utställningslokalen i flera fall för de olika remissorganens möten, oftast med föredragning av en ansvarig tjänsteman. (Uppgifter om utställningslokalernas mått och om de olika skärmarnas placering återfinns i Kumla kommuns rapport.)

Utställningen var förhållandevis dåligt besökt, bortsett från de första kvällarna, då något tjugotal personer kom varje kväll och tittade på materialet. När man ungefär en vecka senare ordnade en "öppet hus"-kväll, utannonserad i lokaltidningarna och med flera ansvariga politiker och tjänstemän närvarande, kom endast en handfull personer.

En förutsättning för att utställningar ska fungera som massmedia tycks vara, att de människor man vänder sig till är förhållandevis högt motiverade. De måste av eget initiativ bege sig till en utställningslokal, som kanske ligger långt från bostaden eller

arbetsplatsen, och vars öppettider kanske är olämpliga. I Kumla fann man bl a, att flertalet utställningsbesökare utgjordes av personer som var bosatta i närheten av planområdet. De personer som stod i kommunens bostads- och tomtköer besökte knappast utställningen. Eftersom man var angelägen om att få synpunkter från just dessa människor, sände man efter en tid ut informationstidningen till dem, tillsammans med ett frågeformulär. På detta sätt fick man genast en mycket bättre respons.

En låg besöksfrekvens kan naturligtvis också bero på, att människor inte känner till en utställning överhuvudtaget. Detta var knappast fallet i Kumla. I lokaltidningarna och i den kommunala informationstidningen Kumlan fanns annonser och artiklar om utställningen vid flera tillfällen. Dessutom fanns små affischer uppsatta vid skolor, banker etc. Av slumpenkäten framgår, att 27 av 60 (som besvarade frågan) kände till utställningen. Av dessa hade dock endast 7 sett den.

Olika media har olika kvaliteter när det gäller förmedling av planinformation till allmänheten. Viktigt är att välja media så, att de kompletterar varandra. Lokalpress och kommunala informationstidningar är, av denna undersökning att döma, överlägsna utställningar ifråga om räckvidd. Försök med mycket generösa öppettider, bra belägna lokaler, bemanning etc har förmodligen endast en marginell effekt, när det gäller att locka besökare till utställningar. Kanske bör man istället renodla andra fördelar, som utställningsformen har: Man kan redovisa sådant informationsmaterial, som är svårt att sprida på annat sätt, exempelvis modeller, stora originalritningar i färg, etc. Dessutom kan utställningslokalen användas som möteslokal för föreningar, nämnder o s v - informationsmaterialet finns samlat på en plats, i stort format.

Fördelen med en tidning, jämfört med en utställning, är, att när mottagaren väl har fått tidningen, kan denne ägna sig åt dess innehåll på den plats och vid den tidpunkt som passar bäst. En tidning (eller någon annan form av trycksak) är därför en utmärkt komplettering till, eller eventuellt en ersättning för, en utställning. Särskilt gäller detta sådan information, som består av en mängd faktauppgifter och liknande.

Nya bostäder vid Willéngatan i Kumlaby

Av Hans Nilsson, projektanställd vid stadsbyggnadsförvaltningen

Nästa etapp för byggande av bostäder i Kumlaby står för dörren. På det öppna fältet mellan de färdiga kvarteren vid Kjellingatan och Hägergatan kommer nästa bostadsområde att växa fram under de närmaste åren.

Området är tänkt att bebyggas med flera typer av hus. Här skall finnas bostäder i flerbostadshus, i småhus, samt i rad- och kedjehus. De, som vill bo i området, ska också kunna välja mellan att hyra eller att äga sin bostad. Sammanlagt kommer ungefär 120 lägenheter att byggas i området.

Påverka planeringen

Kommunen har uppdragit åt tre olika arkitektkontor att lämna förslag till utformning av området. Hur bebyggelsen kommer att se ut, kan Du som kommunmedborgare påverka i samband med en utställning, som är planerad att genomföras i april 1983. Utställningen syftar till att ge information och väcka debatt om områdets utformning och miljö. Kommunen kommer att i samarbete med Statens bygg-

forskningsråd lägga extra stor vikt vid att så åskådligt som möjligt presentera olika förslag. Bland annat kommer flygbilder kombinerade med perspektivritningar av den tänkta bebyggelsen att användas, för att ge en så verklig upplevelse av den framtida miljön som möjligt.

Utställningen är till för besökarna

Utställningen ska också visa ekonomiska och sociala aspekter på de olika förslagen. Målet för utställningen är, att ge besökarna en så heltäckande bild som möjligt av områdets planeringsförutsättningar och de olika alternativ, som visas. Besökarnas frågor och synpunkter är viktiga inslag i utställningen och kommer att utgöra en del av kommunens utvärdering av de olika förslagen. Utställningen kommer därför att under vissa tider vara bemannad av personal från stadsbyggnadsförvaltningen. Den 4 april öppnas utställningen i Kumlaby högstadieskola och finns där under två veckor fram till den 16 april. Då flyttar utställningen till kommunens utställningshall i Stadshuset. Mer detaljerad information kommer i anslutning till utställningen längre fram i vår.

Frågor om Kumlabyplaneringen besvaras av fastighetschef Torgny Käberg, tel 88 137, samt arkitekt Per Flodström, tel 88 241.

Frågor om utställningen kan ställas till Hans Göran Johansson, tel 88 263 eller Hans Nilsson, tel 88 242. □

Figur 5.2 Denna artikel om Willéngatanprojektet fanns införd i den kommunala informationstidningen Kumlan någon månad innan utställningen öppnades.

Den informationstidning om Willéngatanprojektet som Kumla kommun lät trycka fick en mycket stor spridning. Samtliga hushåll i Kumlabby (ca 900), samtliga personer i bostads- och tomtköerna (ca 650) och samtliga kommunala förtroendevalda fick 1 ex vardera av tidningen. Det tjugotal lokala politiska och intresseorganisationer som var remissinstanser fick 3 ex vardera. Ungefär 50 tjänstemän inom den kommunala förvaltningen och knappt 20 tjänstemän på länsstyrelsen i Örebro fick också tidningen. Slutligen fanns den att hämta i utställningslokalerna.

Av dem som besvarat tidningsenkäten hade förhållandevis många också sett utställningen, se nedanstående tabell:

Mottagarkategori	Sett utställningen	
	Ja	Nej
Tjänstemän	56	12
Förtroendevalda	53	7
Lokala politiska och intresseorganisationer	16	9
Närboende	4	12
Bostads- och tomtköerna	4	19
Summa	133	59

Tabell 5.1 Utställningsbesök, fördelade på mottagarkategorier.

Åtskilliga har dessutom varit närvarande vid något möte, där planredovisningen behandlats, som framgår av tabellen nedan:

Mottagarkategori	Närvaro vid möte	
	Ja	Nej
Tjänstemän	32	34
Förtroendevalda	44	15
Lokala politiska och intresseorganisationer	11	14
Närboende	0	15
Bostads- och tomtköerna	0	22
Summa	87	100

Tabell 5.2 Närvaro vid föredragning av planinformationen. Fördelning på mottagarkategorier.

Många har också hört någon ansvarig tjänsteman redogöra för förslagen, se tabellen nedan:

Mottagarkategori	Hört föredragning	
	Ja	Nej
Tjänstemän	37	30
Förtroendevalda	45	14
Lokala politiska och intresseorganisationer	19	9
Närboende	1	14
Bostads- och tomtköerna	0	22
Summa	99	89

Tabell 5.3 Närvaro vid föredragning av planinformationen. Fördelning på mottagarkategorier.

De tre tabellerna utvisar, att flertalet förtroendevalda och tjänstemän nåtts av planinformationen inte bara genom tidningen, utan också i flera andra sammanhang. Av de enskilda enkätsvaren framgår, att detta särskilt gäller förtroendevalda och tjänstemän vid de tekniskt inriktade nämnderna och förvaltningarna. Vad gäller de närboende och personerna i bostads- och tomtköerna är förhållandet det motsatta.

Ett speciellt problem i sammanhanget utgör de föreningar och organisationer som får planredovisningen på remiss. De sammanträder kanske inte så ofta och regelbundet. Mestadels blir det därför så, att någon i styrelsen utses att för föreningens räkning ta ställning till planinformationen, övriga medlemmar känner kanske inte ens till informationsmaterialet. Längre remisstider är ett sätt att komma tillrätta med detta problem. Tillgång till informationsmaterialet i utställningslokalen (eventuellt också till föredragande tjänstemän eller förtroendevalda) vid tider då denna inte är öppen för allmänheten är en fördel, som några av föreningarna i Kumla har utnyttjat. Att denna möjlighet fanns, framgick inte av tidningen eller följbrevet.

Sammanfattningsvis kan sägas, att de tjänstemän som ansvarat för planredovisningen utnyttjat tillgängliga möjligheter att sprida planinformationen på ett tillfredsställande sätt. Man har använt

sig av olika medier (tidningar, utställning, bemanning av utställningslokalen, möten), de viktigaste mottagargrupperna har fått informationsmaterial sänt till sig. Remisstiden förlängdes efter det att några remissorgan framfört önskemål om detta. Möjligen kunde lokalpress och den kommunala informationstidningen Kumlan i högre grad utnyttjats för att informera om planförslagen. De artiklar i dessa tidningar som behandlade planfrågan, innehöll i huvudsak beskrivningar av planeringsproblemet och utställningen.

5.2 Planredovisningens förmåga att väcka intresse

En planredovisning måste, oavsett vilka media som används, vara så beskaffad, att den fångar och behåller mottagarens uppmärksamhet. Den måste upplevas som så intresseväckande, att mottagaren tar del av innehållet i dess helhet.

I detta avsnitt behandlas i huvudsak informationstidningens förmåga att väcka läsarnas intresse. Ofta kan dock läsarnas bedömningar av tidningens egenskaper i det här avseendet vara tillämpliga också på utställningsmaterialet. Detta var till övervägande del utformat efter samma principer och med samma manér som tidningen.

När det gäller trycksaker, t ex tidningar, har den grafiska utformningen en avgörande betydelse för att fånga läsarens uppmärksamhet och motivera denne att läsa vidare. Detta gäller särskilt läsare med brist på tid och/eller intresse, och sådana läsare som har dåliga förkunskaper om den typ av frågor som behandlas. Det är därför väsentligt att den visuella organisationen av de informationsbärande element som man arbetar med (bilder, textpartier) är effektiv, i två bemärkelser. Dels måste varje sida, varje uppslag, innehålla tillräckligt många uppmärksamhetskapande inslag för att läsaren inte ska bli uttråkad och kanske hoppa över en stor del av informationen. Dels måste den visuella strukturen göra det möjligt att skilja de olika informationsbärande elementen från varandra och att urskilja deras relativa betydelse - den måste vara överskådlig och meningsfull.

Enkätsvaren ger intrycket att redovisningen av Willéngatanprojektet har åtskilliga brister i det här avseendet. De här frågorna

kommer därför att behandlas förhållandevis utförligt. Nedan följer ett kortfattat utdrag ur en av många handböcker i ämnet: Turnbull, A, Baird, R, 1975, The Graphics of Communication. Typography, Layout, Design.

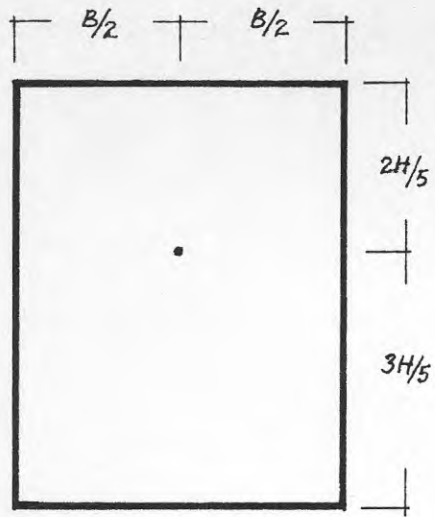
Att strukturera exempelvis en tidningssida visuellt - att göra en layout - innefattar följande beslutssteg:

1. Det innehåll, som ska åskådliggöras - med bilder eller texter - måste bestämmas
2. Antalet element (bilder, textpartier) som ska användas, måste bestämmas
3. De olika informationsbärande elementens relativa betydelse måste bestämmas
4. De informationsbärande elementen måste arrangeras till en helhet med hänsyn tagen till deras relativa betydelse och avsedd läsordning.

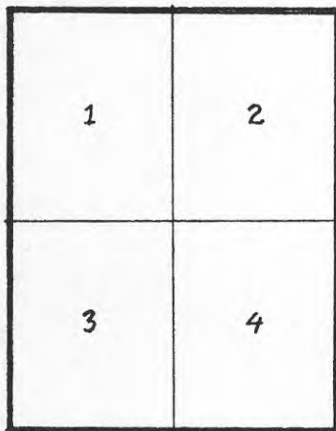
Vid grafisk komposition arbetar man med följande grundelement: Punkten, linjen (som kan vara verklig eller imaginär) och figuren (som kan definieras av linjen, eller av skillnader i textur eller ljushet). Nedan beskrivs i korthet några olika kompositionsprinciper och hur de kan användas för att påverka läsarens uppmärksamhet.

Kontrast kan avse storlek, form, ljushet, textur. Kontrastverkan är det kanske effektivaste sättet att ange betydelse och därmed också för att styra läsningen till i första hand de viktigaste partierna.

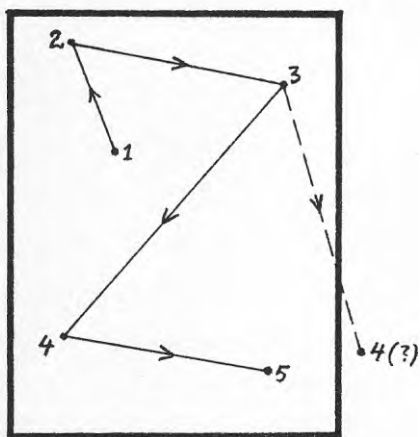
Balans åstadskoms genom att de visuella elementen placeras så att ett intryck av jämvikt blir resultatet. Detta innebär, att de olika elementens "vikt" samverkar så att de verkar "självlara" där de har placerats. Ett elements vikt kan ses som den samlade inverkan av dess storlek, form och ljushet. Stora element verkar "tyngre" än små, oregelbundna element verkar "tyngre" än regelbundna, och mörka element verkar "tyngre" än ljusa. (Tidnings-)sidans optiska centrum fungerar som tyngdpunkt. En symmetriskt balanserad komposition gör ett lugnare intryck, mest beroende på att den vita

Figur 5.3
Optiskt centrum. Efter Turnbull, A,
Baird, R (1975)

Figur 5.4
Layout-ytans kommunikativa värde
minskar från den första kvadranten
till den fjärde. Efter Turnbull, A,
Baird, R (1975)

Figur 5.5
Vanligt ögonrörelsemönster. Efter
Turnbull, A, Baird, R (1975)

bakgrunden här är passiv. I en asymmetriskt balanserad komposition däremot är det vita en aktiv del av den visuella helheten, som på detta sätt blir mera dynamisk och spännande.

Proportioner har att göra med förhållandet mellan de visuella elementen inbördes eller mellan ett element och sidan som helhet, och kan avse mått, ljushet, vikt o s v. Vissa proportioner upplevs mera attraktiva för ögat än andra.

Rytm uppstår genom den ordnade upprepningen av något eller några visuella grundelement - linje, figur, ljushet, textur. Ögat tenderar att följa en angiven rytm - den bör alltså stämma överens med den avsedda läsordningen.

Harmoni uppstår när de visuella elementen har någon, eller flera, av egenskaperna ljushet, form, storlek eller textur gemensamt. "För mycket" harmoni kan resultera i monoton, vilket påverkar läsarens uppmärksamhet negativt.

Rörelse. En grafisk komposition kan ges ett intryck av rörelse. Den rörelse som finns i bilden bör överensstämma med den avsedda läsordningen.

Enhet. De individuella elementen måste relateras till varandra och till helheten så att sammanhållning uppstår - utan denna tycks kompositionen "flyga isär", vilket upplevs som tröttande och irriterande.

Det normala läsarbeteendet inleds med att hela sidan överblickas. Läsaren går sedan in i detaljer genom att låta sig ledas av de inslag som attraherar ögat. Vanligen läser man på detta sätt: Blicken tenderar, efter att ha lämnat den ursprungliga fixeringspunkten (vanligen det optiska centrum), att röra sig till vänster och uppåt, och "upptäcker" sedan resten av sidan genom att röra sig medurs från denna punkt. Det är viktigt att ha dessa naturliga tendenser i minnet - om viktig information ska finnas längst ner på sidan, måste denna framhävas med effektiva grafiska medel.

En god grundregel när det gäller layout är att eftersträva enkelhet. Överflödiga och distraherande information bör undvikas, antalet

visuella element bör begränsas till ett fåtal. På detta sätt minskar man risken för att misslyckas.

I tidningsenkäten fanns en öppen s k uppsamlingsfråga, där läsarna uppmanades att ge synpunkter på tidningens utformning. Av 42 kommentarer till informationstidningens grafiska utformning i allmänhet eller dess layout var 41 negativa. Nedan ges några exempel:

"Bara utseendet gör ju att folk i allmänhet kastar den i papperskorgen utan att ägna innehållet en enda blick"

"Jag orkar inte ens börja titta, eftersom materialet är så tråkigt. Det saknas det som gör en nyfiken"

"Jobbig layout, inbjuder ej till vidare studier"

"Känns tung, kompakt, gyttrig på vissa ställen"

En vanlig typ av omdömen är "kompakt", "grötig", "rörig", "gyttrig". Detta kan tolkas på följande sätt: Informationen på tidningens olika sidor har uppfattats som bestående av en stor mängd visuella komponenter, som dels är svåra att skilja åt, dels inte har relaterats till varandra på ett för läsaren urskiljbart sätt vad gäller relativ betydelse och läsordning. Arbetet med att göra denna visuella strukturering överläts på läsaren, som kanske tröttnar efter att ha läst bara ett par sidor.

En annan, ganska vanlig typ av kommentarer har att göra med det förhållandet att tidningen ser "tråkig" ut. Många har i detta sammanhang efterlyst färgtryck - något som kanske inte alltid är möjligt av kostnadsskäl. Det finns andra grafiska möjligheter att komma tillrätta med detta problem, som framgår av vad som sagts tidigare i detta avsnitt. En layout kan vara intresseväckande även i svart-vitt.

En speciell typ av problem inom området grafisk formgivning utgörs av typografiska. De hänger samman med val av bokstävers form och storlek, val av avstånd mellan bokstäver, ord, rader etc. En god typografisk design är primärt inriktad på att medge en hög läshastighet, samtidigt som den upplevs som vacker. I informationstidningen förekommer s k arkitekttextning i stor omfattning. Denna är mindre lämplig av framförallt två orsaker. Dels har bokstäverna

en form, som de flesta människor är ovana vid, vilket gör läsningen tröttsam. Dels är bokstäverna förhållandevis stora, vilket kräver mera ögonrörelser för att läsa ett ord än om bokstäverna varit mindre. Också detta blir i längden tröttande. Det faktum att texten, p g a bokstävernas storlek, täcker in så stora ytor kan dessutom ha en "avskräckande" effekt: Det ser ut som oerhört mycket text, utan att egentligen vara det, i ord per ytenhet räknat.

Viktigt att hålla i minnet när det gäller typografisk design är också följande:

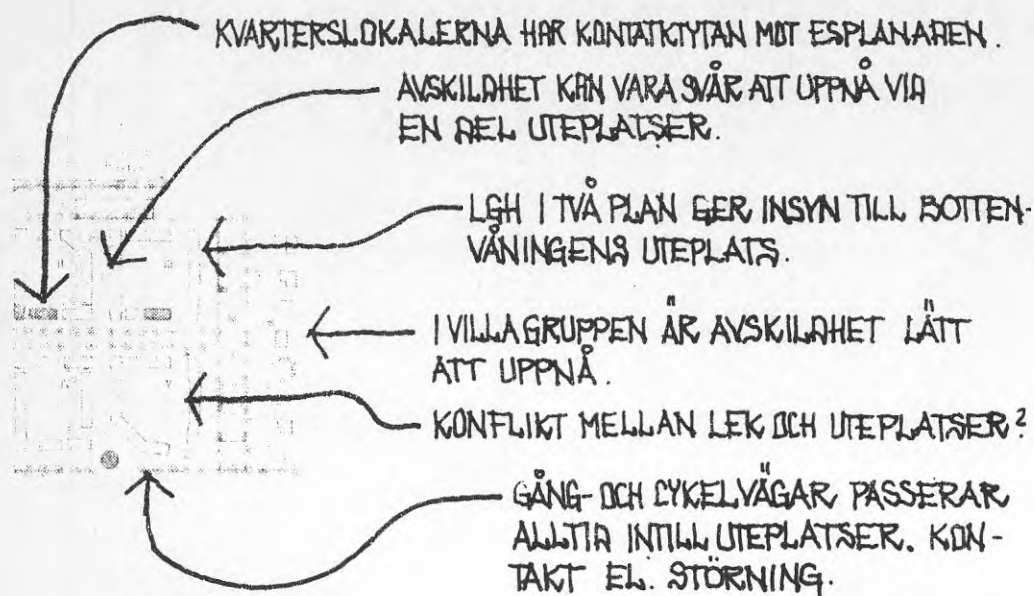
- Ur layoutsynpunkt är det att föredra att texter arrangeras i väl avgränsade block. Det bör tydligt framgå, vilka textpartier som hör till de olika bilderna.
- Det finns anledning att vara återhållsam med att blanda olika typsnitt (bokstavsformer). Ogenomtänkta blandningar gör ofta bara ett förvirrande intryck.
- Ett beprövat sätt att ange skillnader i betydelsefullhet hos olika textpartier är att använda sig av olika bokstavsstorlekar.
- Det är viktigt att rubriker framträder som sådana. Ofyllda rubrikbokstäver, som i informationstidningen, drar kanske inte till sig uppmärksamheten i tillräckligt hög grad.

Av de personer som besvarade fråga 10 i tidningsenkäten (den öppna fråga där läsarna uppmanades ge synpunkter på tidningens innehåll och utformning) kommenterade 33 den typografiska utformningen i negativa ordalag. I ett par fall förekom dock kombinationer med positiva omdömen av den typ som det första citatet nedan är ett exempel på:

"Fint textat, men det blir jobbigt att läsa sida efter sida"

"En stor miss i utformningen - handtextade versaler i s k arkitektstil är mycket svårläst (många har klagat). De få faktarutorna i maskinskrift blir därför mera lästa."

"Textmassorna på de olika sidorna alltför massiva, de ger inte något inbjudande intryck."

Figur 5.6a "Taggiga" konturer hos textpartier (som hos detta, från sidan 10 i informationstidningen) bör om möjligt undvikas.

NU SKA WILLENGATAN BYGGAS

KOMMUNFULLMÄKTIGE HAR BESTÄMT ATT CA 120 BOSTÄDER SKA BYGGAS PÅ WILLENGATAN 1984 - 1987.

OSÄKERHETER PÅ ARBETSMARKNADEN OCH HÖGA BOENDEKOSTNADER MOTIVERAR EN ETAPPVIS UTBYGGNAD MED 20-40 LÄGENHETER PER ÅR.

NÄR OMRÅDET ÄR FÄRDIGT KOMMER CA 350 PERSONER ATT BO PÅ WILLENGATAN. 120 AV DEM ÄR BARN UNDER 16 ÅR.

KOMMUNEN HAR UPPDRAGIT ÅT TRE ARKITEKTKONTOR ATT RITA VARSITT FÖRSLAG TILL UTFORMNING AV WILLENGATAN (KUMLABY 1B).

SAMTIDIGT PÅBÖRJAS MILJÖFÖRBÄTTRINGAR VID KJELLINGATAN OCH KUMLABYFÄLTET FÅR EN MER PARKLIK UTFORMNING.

VARFÖR EN UTSTÄLLNING?

MEDBORGARNA STÄLLER ÖKADE KRAV PÅ INFLYTANDE ÖVER KOMMUNENS PLANERING. KOMMUNPOLITIKERNA TYCKER SAMTIDIGT ATT DET ÄR VIKTIGT ATT MÄNNISKORNA ENGERAR SIG I KOMMUNALA FRÅGOR, EX BOSTADSPLANERING.

KOMMUNEN SATSAR DÄRFÖR EXTRA TID OCH PENGAR PÅ

Figur 5.6b Långa handtextade partier, som detta, bör undvikas. Exemplet är från sidan 2 i informationstidningen och har återgivits i samma skala som i denna.

Ett informationsmaterial som upplevs som alltför omfattande kan verka avskräckande särskilt på ovana läsare. Det kan i vissa fall vara så, att man vid en första genombläddring av en tidning eller en första titt på en utställning känner sig "dränkt" av information, med påföljd att man avstår från att ta del av denna helt och hållet. Det här förhållandet var särskilt påfallande när det gällde utställningen, där man kunde se, hur några besökare ägnade de ca 40 planscherna något tiotal sekunder vardera - förmodligen ett slags stressreaktion. Det här problemet är kanske inte så stort när det gäller en tidning, den kan man ju tillfälligt lägga åt sidan och läsa i omgångar. Trots detta har många som svar på tidningsenkätens fråga 10 bedömt informationstidningen som alltför omfattande. Av kommentarerna var 22 negativa, endast 3 helt eller delvis positiva. Några exempel nedan:

"Tidningen verkar bra för särskilt intresserade, kommunalpolitiker och människor som söker bostad i detta eller liknande områden i Kumla. Som information till övrig allmänhet är den överarbetad."

"Informationen är alldeles för vidlyftig för att 'Svensson' skall ta åt sig den. Själv har jag inte lyckats mobilisera tillräcklig självövertvinnelse för att ta närmare del av innehållet."

"Det blir för mycket information på en gång, särskilt för den oinvigde, materialet borde bantas."

Användningen av bilder har stor betydelse när det gäller att fånga och behålla läsarens uppmärksamhet. Bl a Wikforss (1977) beskriver hur bilder kan användas för att aktivera läsaren och för att göra en framställning intressantare att följa. Särskilt fotografier och liknande är mycket effektiva i detta avseende. Men det finns också anledning att tänka sig noga för vid valet av bilder av det här slaget. De kan väcka helt "felaktiga" (d v s andra än man tänkt sig) associationer hos läsaren. Exempel på detta finns i kap. 6, Informationstidningen sida för sida.

Informationsmaterialets strukturering kan ha stor inverkan på läsarens benägenhet att ta del av planinformationen. (Struktureringsproblem behandlas bl a av Wikforss, 1977, s 131 - 133.) En väsentlig aspekt på strukturering avser skillnader mellan de olika inslagens informationstäthet. En framställning som är alltför koncentrerad, d v s som till övervägande del består av för läsaren

helt nya uppgifter, kan inverka negativt på dennes förmåga att koncentrera sig på informationen. En besläktad aspekt avser variationer ifråga om abstraktionsnivå. Konkreta inslag, t ex fotografier, har en starkare anknytning till läsarens egna upplevelser och erfarenheter än exempelvis ritningar. Sådana inslag gör därför att redovisningen blir mera levande och intresseväckande. En tredje viktig aspekt har att göra med redovisningens kontinuitet. En "berättande" karaktär hos framställningen utmärks framförallt av att vart och ett av inslagen bygger på, eller refererar till, det närmast föregående. En sådan struktur hos redovisningen engagerar läsaren i högre grad än en redovisning som består av ett antal fristående inslag, utan inbördes samband.

Redovisningen av Willéngatanprojektet tycks av flertalet tidningsläsare ha upplevts som alltför faktaspäckad och även alltför splittrad i innehållsligt hänseende. Det senare förhållandet kan kanske härledas till den ambition man haft att i tidningen ge en jämförande redogörelse för de tre förslagen med avseende på ett stort antal olika aspekter. Bland svaren på tidningsenkätens fråga 10 är omdömen av typ "för mycket fakta", "svårläst då allt är så komprimerat" och "mycket rörig och blir på grund av detta tröttnande att läsa", vanliga.

Som framgår av tabellen nedan har flertalet mottagare, av enkätsvaren att döma, inte läst tidningen alls eller endast delvis:

Mottagarkategori	Läst tidningen:		
	Noggrant	Delvis	Inte alls
Allmänheten (slumpenkätbesvararna)	1	13	32
Tjänstemän	16	34	17
Förtroendevalda	23	30	6
Lokala politiska och intresseorganisationer	7	11	6
Närboende	3	6	5
Bostads- och tomtköerna	0	8	14
Summa	49	89	48

Tabell 5.4 Uppgifter om hur noggrant informationstidningen lästs. Fördelning på mottagarkategorier.

Förvånande är, att så många av de närboende och av personerna i bostads- och tomtköerna har avstått från att läsa igenom tidningen i dess helhet. Detta kan till en inte obetydlig del bero på, att tidningens utformning inte förmått väcka läsarnas uppmärksamhet och intresse.

I några av svaren på tidningsenkätens fråga 10 har man också berört utställningen. Av dessa kommentarer att döma har utställningen, i likhet med tidningen, av många upplevts som alltför omfattande och svåröverskådlig:

"Om enkäten även gäller utställningen som presenterade de tre förslagen och området är mitt helhetsintryck - för mycket text och ritningar och därigenom rörig."

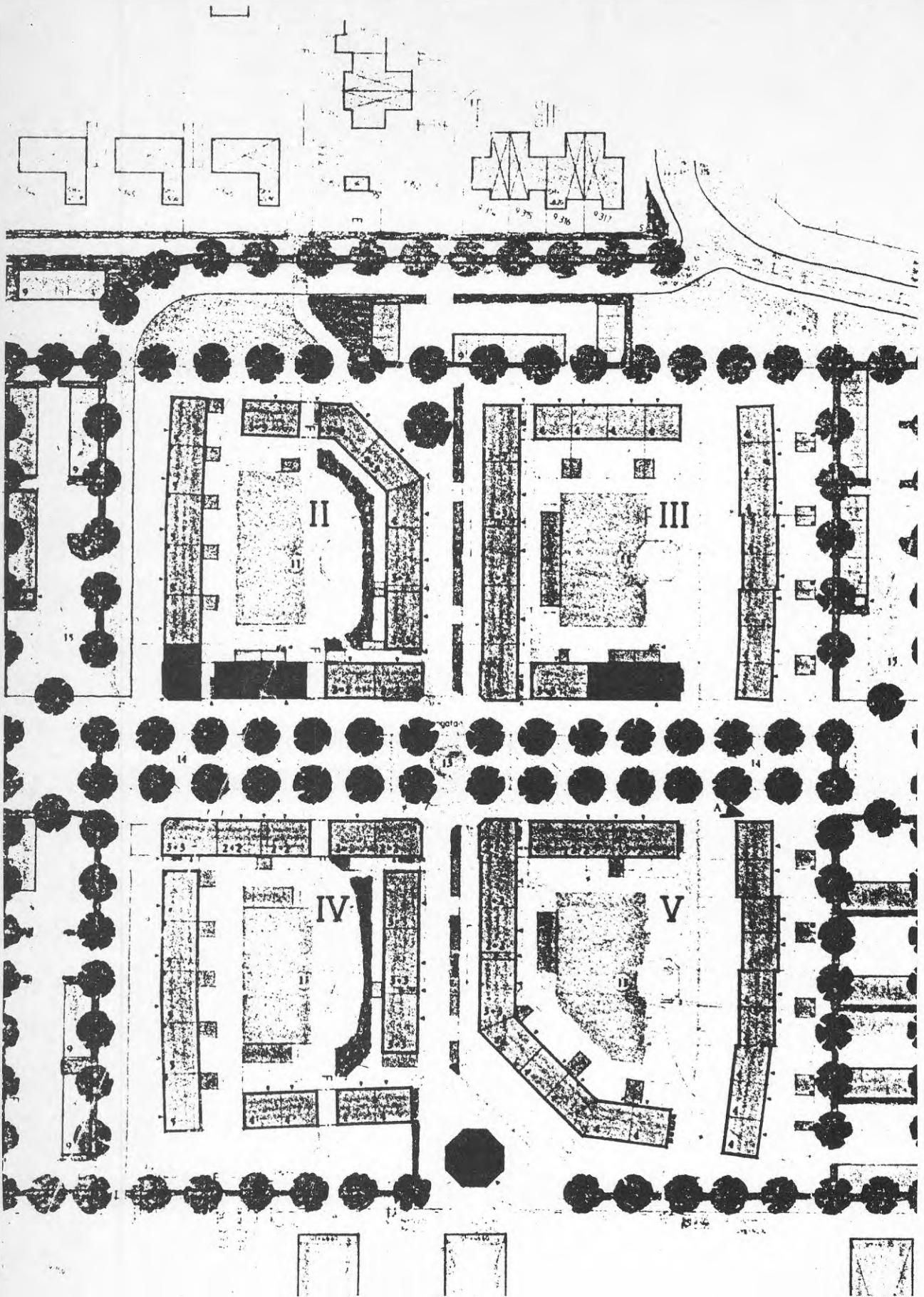
"Har försökt att titta på utställningen här i stadshuset men det är som jag tycker alldeles för mycket att tillgodogöra sig samtidigt. Dessutom alldeles för mycket text."

Av enkätsvaren framgick vidare, att av dem som besökt utställningen hade mer än hälften ägnat den mindre tid än 30 minuter:

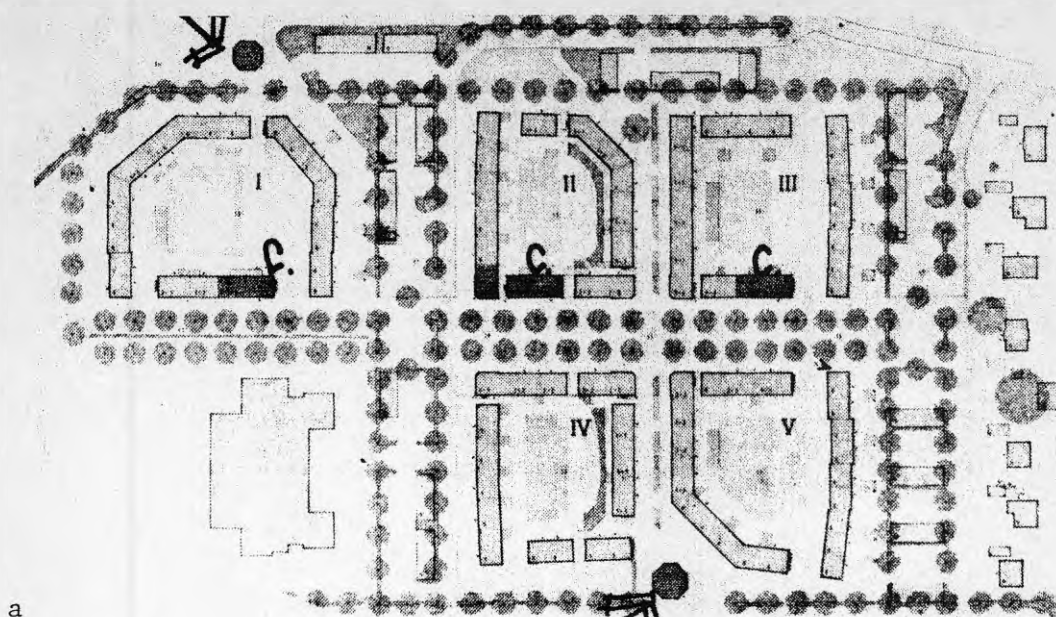
Mottagarkategori	Utställningsbesök, minuter			
	0 - 5	6 - 15	16 - 30	Mer än 30
Allmänheten (slumpenkätbesvarare)	3	2	2	0
Tjänstemän	7	14	5	23
Förtroendevalda	4	8	11	30
Lokala politiska och intresseorganisationer	0	4	5	7
Närboende	0	2	0	2
Bostads- och tomtköerna	0	3	1	0
Summa	14	33	24	62

Tabell 5.4 Tid för utställningsbesök. Fördelning på mottagarkategorier.

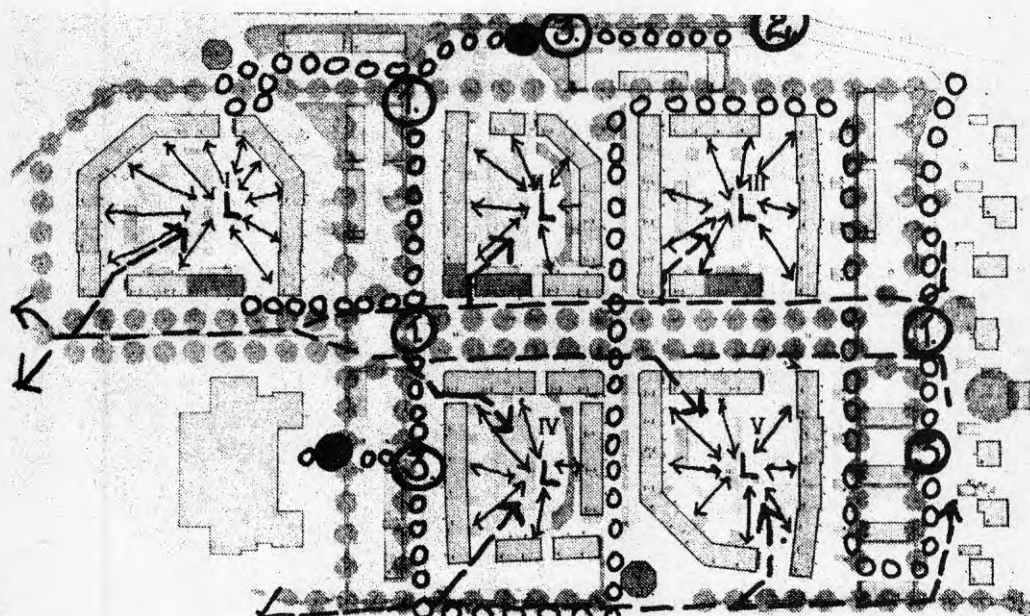
Skillnader mellan trycksaker och utställningar som media för förmedling av planinformation diskuteras i Wikforss (1977), s 126 - 127. Viktigt att komma ihåg är, att en utställning är ett för mottagaren mera "arbetssamt" medium.

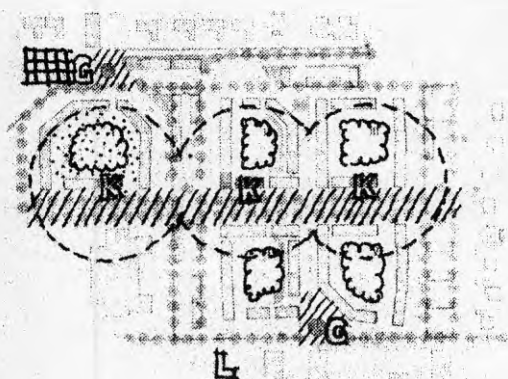
Figur 5.7 Jerk Altons förslag, situationsplan. Detalj från originalet.

a

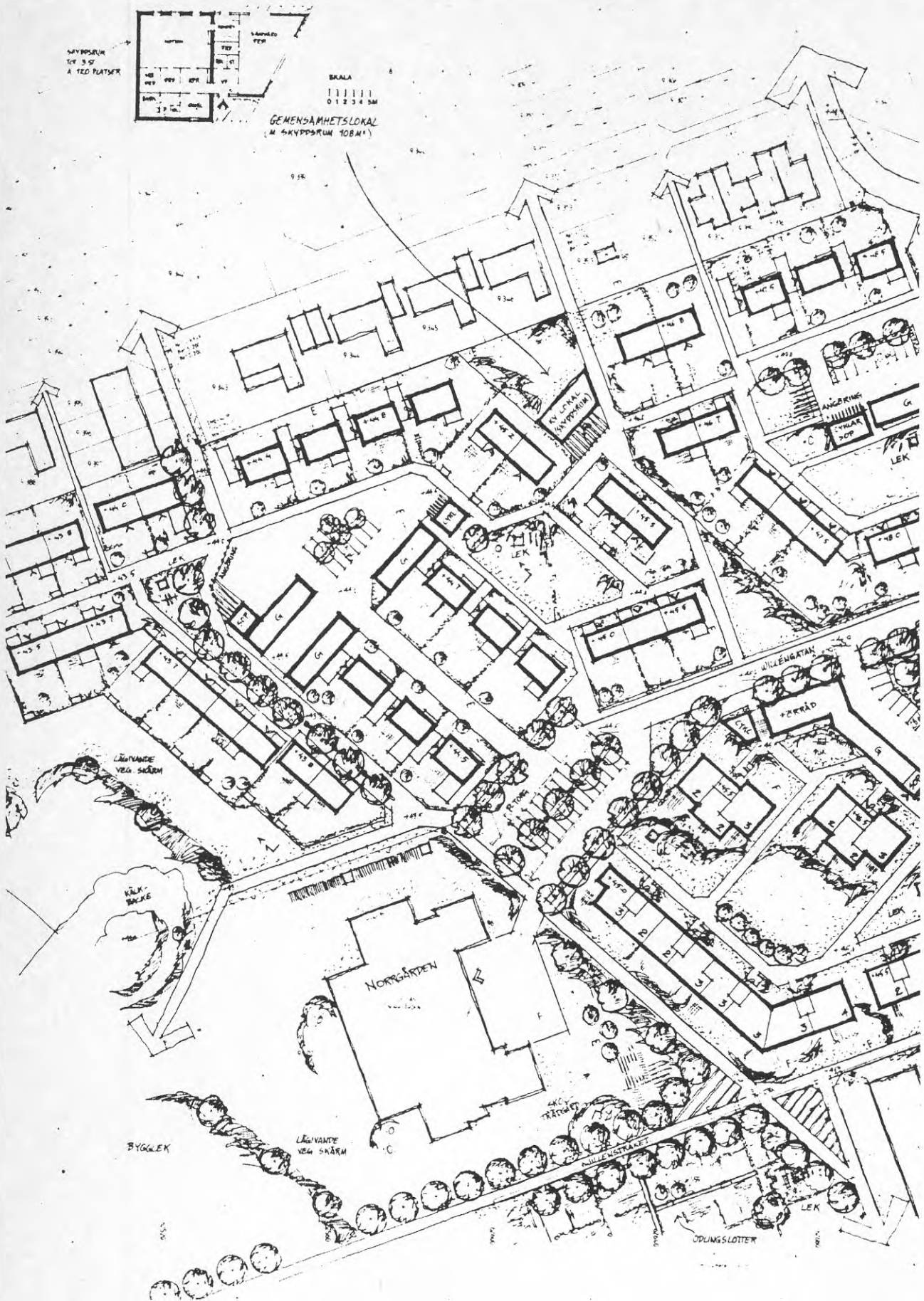

b

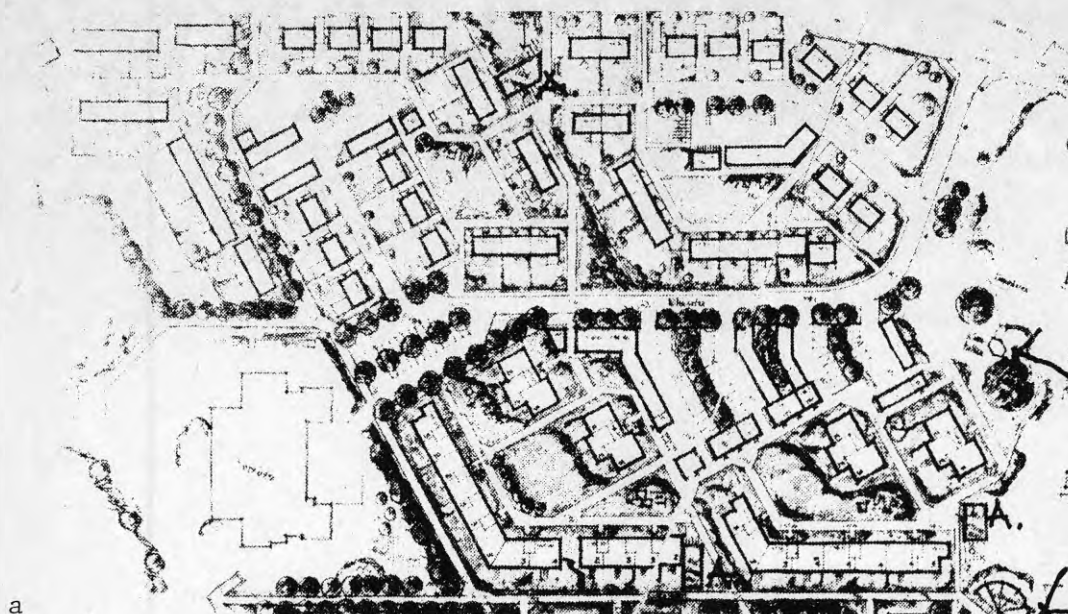

c

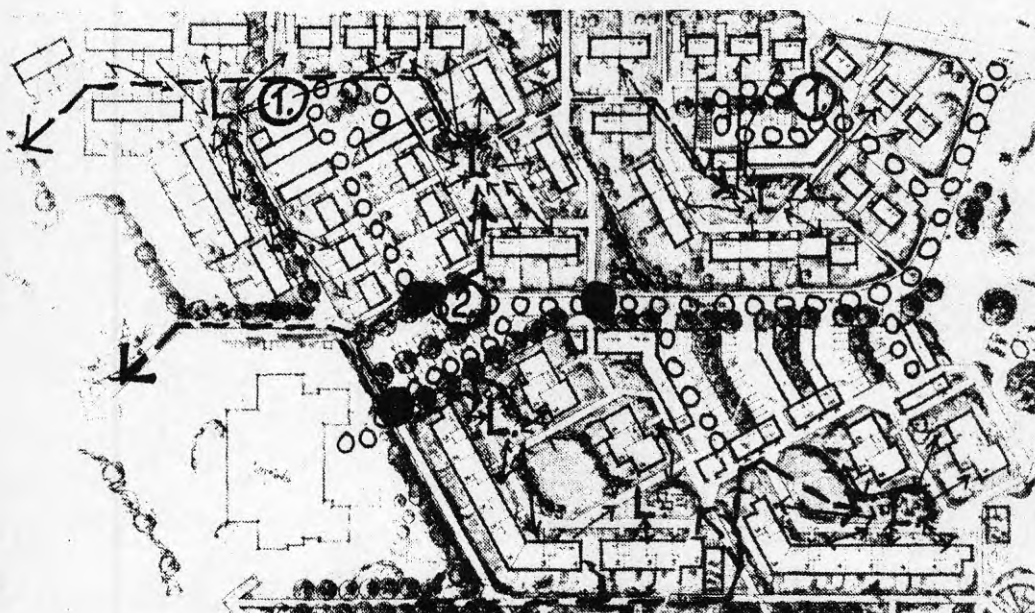
Figur 5.8a,b,c Tre informationstidningsversioner av Jerk Altons situationsplan. Kraftig förminskning och tillägg av ny information har gjort att tydbarhet och överskådlighet försämrats.

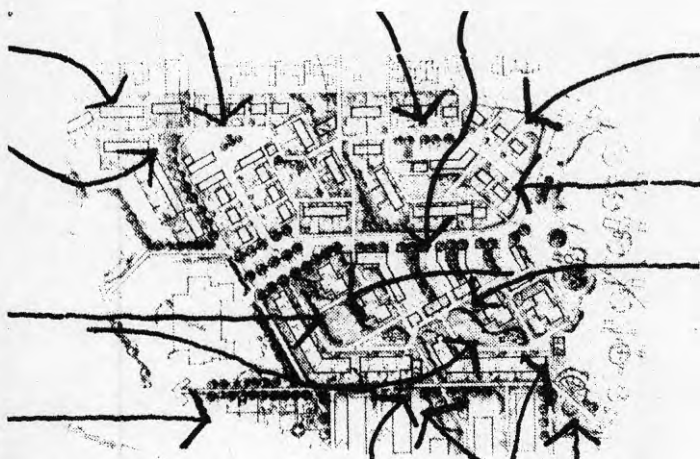
Figur 5.9 K-konsults förslag, situationsplan. Detalj från (det ej färglagda) originalet.

a

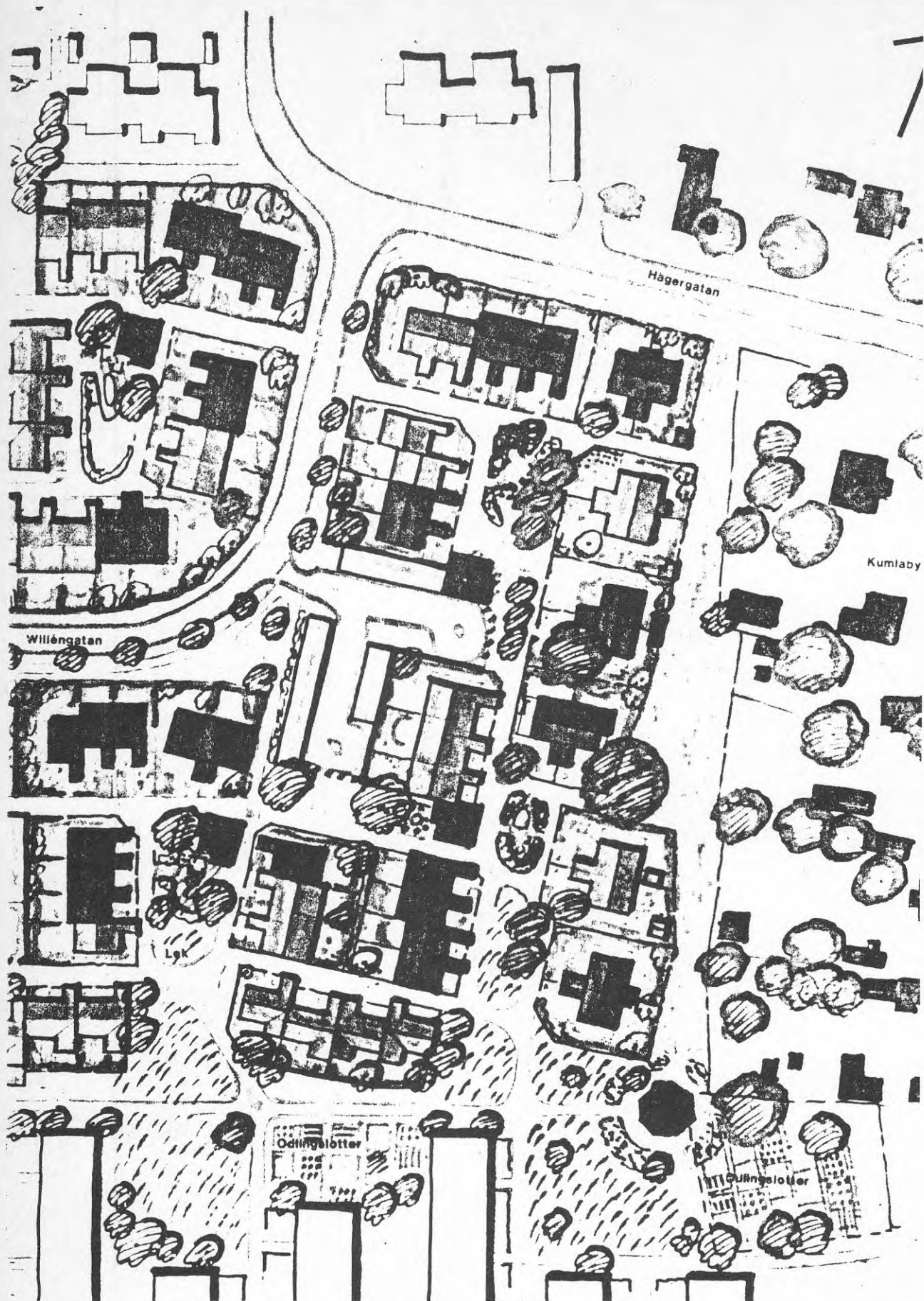

b

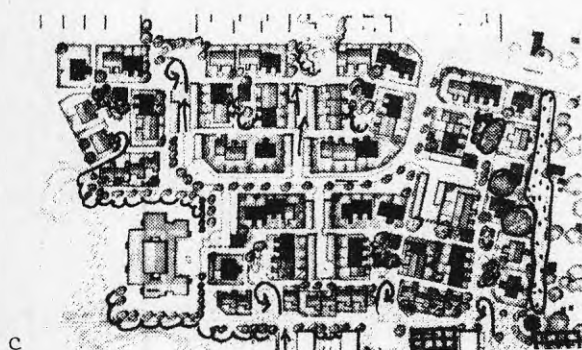
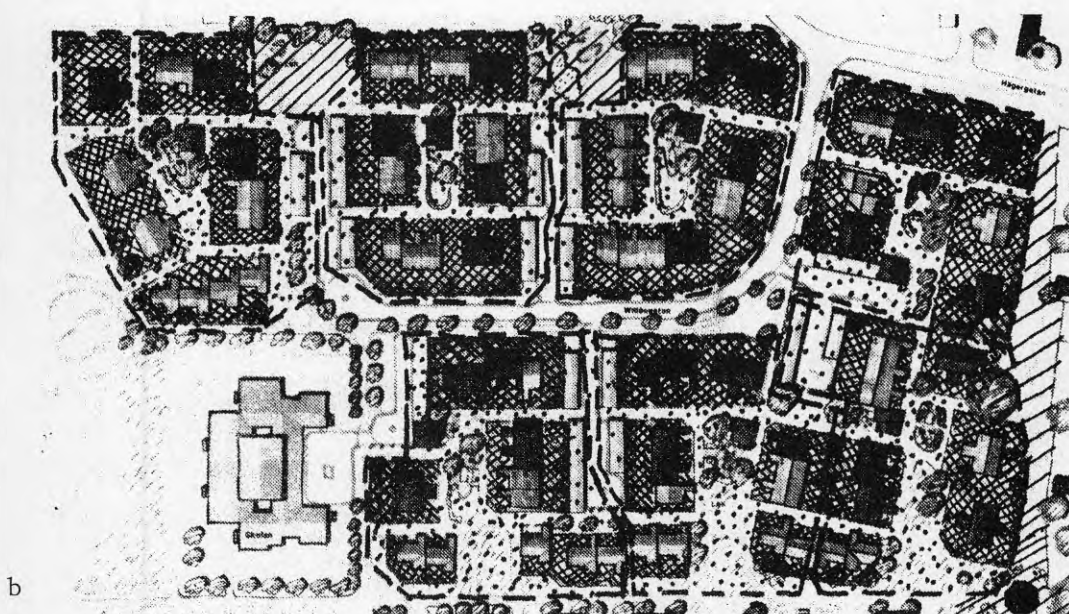
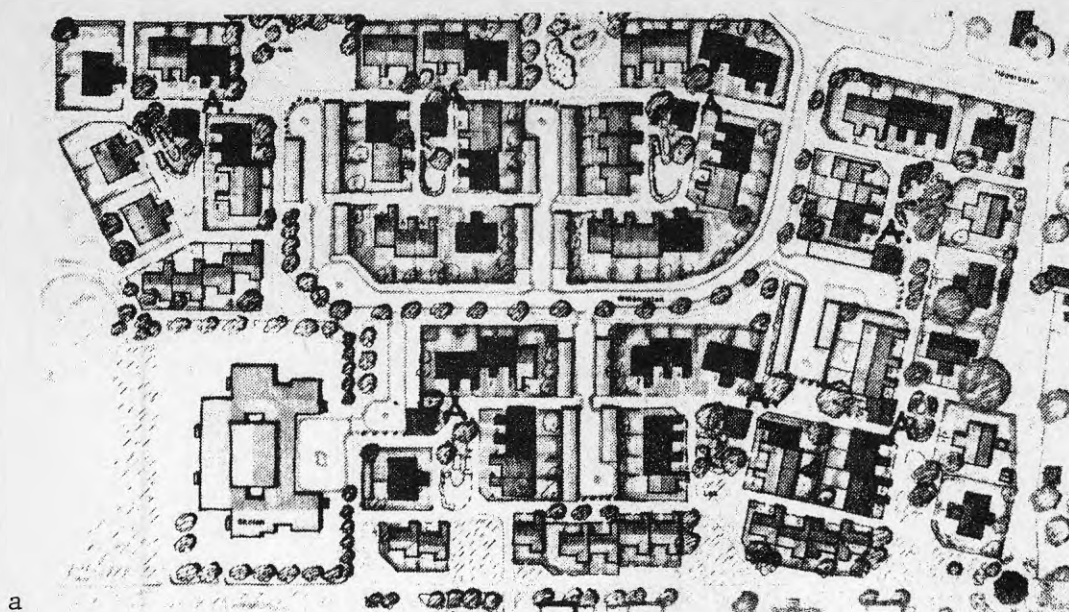

c

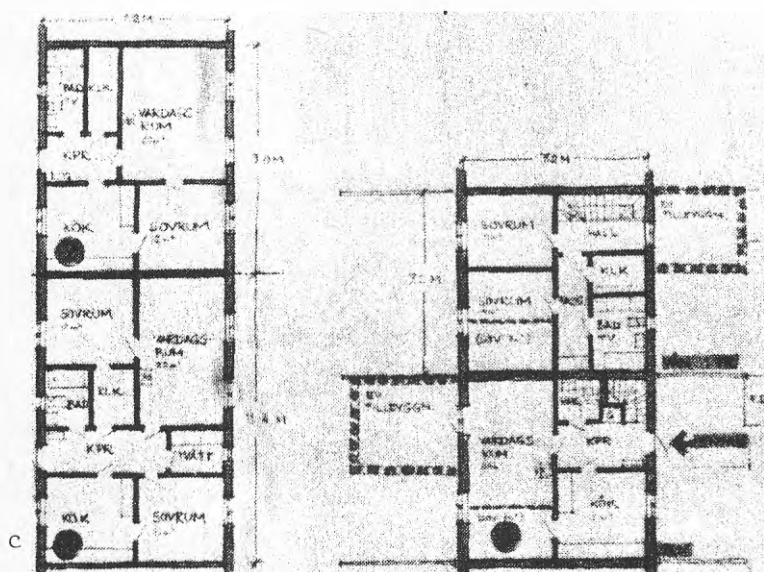
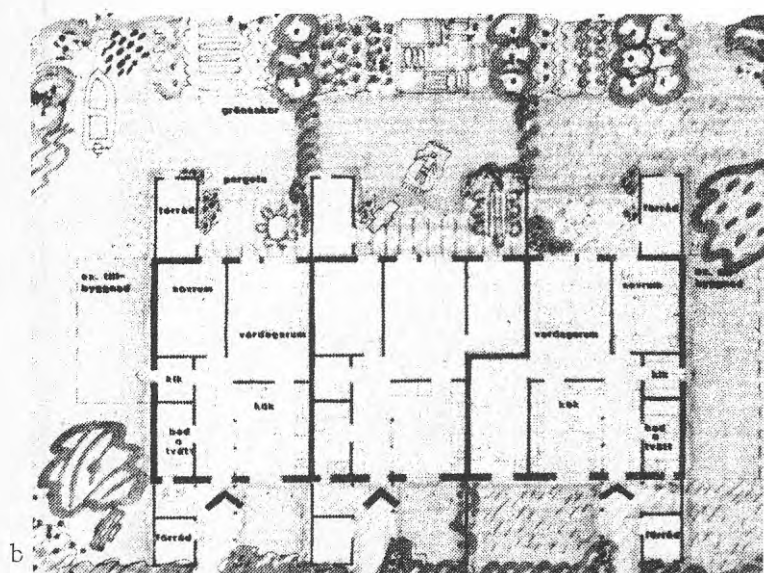
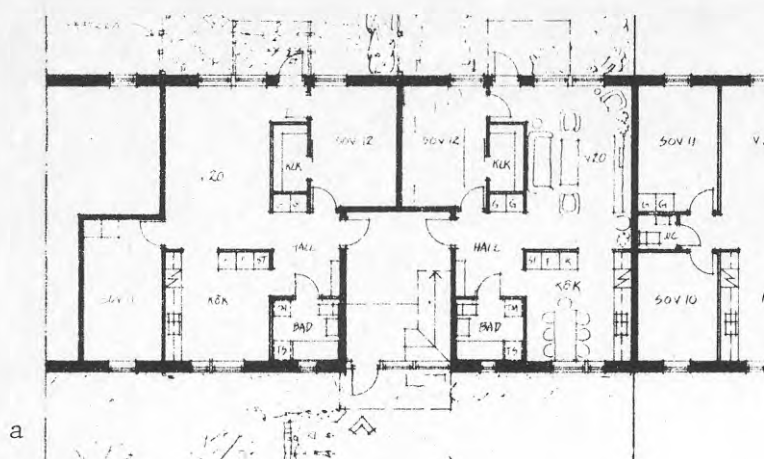
Figur 5.10a,b,c Tre informationstidningsversioner av K-konsults situationsplan.

Figur 5.11 Whites förslag, situationsplan. Detalj från originalet.

Figur 5.12a,b,c Tre informationstidnings-
versioner av Whites situationsplan.

Figur 5.13a,b,c Tre planer, sådana de återgivits i informations-tidningen, med varierande grader av tydbarhet.

5.3 Planredovisningens begriplighet

En planredovisning utformas i avsikt att förmedla kunskaper om planeringsproblem och planförslag till de avsedda mottagarna. En redovisning kan sägas vara begriplig för en mottagare, om denne, efter att ha tagit del av redovisningen, har de kunskaper om planfrågan man avsett att förmedla.

Väsentliga förutsättningar för att en planredovisning ska bli begriplig är att den är dels tydbar, dels tolkningsbar. Tydbarhet har med tydlighet att göra. Brister i det här avseendet kan t ex innebära, att de olika komponenterna i bilder och texter är svåra att urskilja. Detta inträffar ofta om man överlastar en bild med information eller förminskar den kraftigt. Tydbarheten påverkas också negativt av dålig kontrast. Den försämras också, naturligtvis, om vissa delar av en figur eller en text har fallit bort, i samband med reproduktion.

I informationstidningen finns åtskilliga brister när det gäller tydbarhet, som också påpekats av de läsare som besvarat tidningsenkäten. Framförallt gäller detta bilderna, d v s ritningar, kartor etc. Man har använt tävlingsförslagets originalritningar i ett ofta mycket förminskat skick, utan att "rensa bort" onödig information och utan att ta hänsyn till de effekter det medför att trycka ett färglagt original i svart-vitt. Detta har påverkat tydbarheten negativt. Om man vill undvika oönskade effekter av det här slaget är det nödvändigt att noga tänka igenom i förväg, vad bilden ska visa och förklara. Det är också viktigt att man gör en förprovning för att få klarlagt, hur den avsedda reproduktionsmetoden påverkar tydbarheten. Den som vill fördjupa sig i ämnet hänvisas till Wikforss (1977), där bildtolkning och problem med bildframställning behandlas ingående.

De som besvarat tidningsenkätens fråga 10 har i 31 fall lämnat allmänna kommentarer till bildkvaliteten i tidningen, genomgående i negativa termer:

"Genomgående är kartorna för otydliga och inritade pilar och förändringar eller andra markeringar jobbiga att hitta"

"Bildmaterialet är virrigt och otydligt"

"Vissa situationplaner borde rensas i svart-vitt för ökad läsbarhet"

"Skisserna är många gånger små och mycket kompakta och ger en svår bild att skaffa sig en överblick över vad som menas med den"

Att ett informationsmaterial är tolkningsbart innebär primärt att läsaren kan avkoda detta, d v s har klart för sig innebörden av de verbala och andra symboler som används. Det är viktigt att informationen utformas med utgångspunkt från läsarens förkunskaper inom ämnesområdet och framförallt vana vid framställningar av aktuellt slag. Av hänsyn till den ovane läsaren kan det finnas anledning att dels vara återhållsam med, dels förklara de symboler som används på ritningarna, fackuttryck etc. Det är också viktigt att använda dessa på ett allmänt vedertaget och konsekvent sätt.

Det är svårt, kanske t o m omöjligt, att beskriva och analysera planförslag utan att använda facktermer i någon form. Försök med populariserande omskrivningar kan leda till att framställningen blir otymplig och förlorar i klarhet. I informationstidningen har man löst problemet så, att man ställt samman en ordlista på sista sidan, där vissa fackuttryck och andra svåra ord förklaras. Dock har det 10-tal tidningsläsare, som kommenterat informationstidningens språkbruk i svaret på enkätfråga 10, gjort detta i övervägande negativa ordalag (något undantag finns):

"Språket för akademiskt (för mycket kanslisvenska). Är tidningen riktad till akademiker eller till vanligt folk?"

"Det finns inte en vanlig arbetare eller tjänsteman som kan begripa innehållet med alla facktermer, trenduttryck och annat nys"

"Framställningen fri från svårbegripliga termer - populärt utformad text utan att vara barnslig"

Av de personer som besvarat tidningsenkätens fråga 10 har endast ett fåtal berört tolkning av ritningar och andra bilder. Två av dessa kommentarer förtjänar att återges:

"Svårt att se på kartorna (ritningarna) vad som blir bäst i verkligheten"

"För mig som lekman är skisserna svåra att sätta sig in i. Jag har svårt att tänka mig hur det kommer att se ut i verkligheten."

Dessa två kommentarer poängterar det centrala i problemet att utforma planinformation. Det mottagaren vill veta - och det man följaktligen bör försöka åskådliggöra - är just detta: Hur det blir i verkligheten.

Tidningsenkätens fråga 7 var en uppmaning till läsarna att ge exempel på svårbegripliga inslag i tidningen, genom att göra markeringar med färg för dessa. Av de 55 läsare som besvarat frågan har 39 gjort 1-3 markeringar, 16 har gjort 4 eller fler. I 27 fall har man också kommenterat urvalet. Ett antal intressanta kommentarer finns redovisade i kap. 6, Informationstidningen sida för sida. Det är värt att notera en tendens till att de personer som "exponerats" mest för planredovisningen, d v s sett utställningen längst tid, läst tidningen noggrannast, deltagit i möten etc har gjort flest markeringar för svårbegripliga inslag.

De av kommunens tjänstemän utförda analyserna av tävlingsförslagets ekonomiska, sociala och ekologiska konsekvenser (s 9-15 i tidningen) har fått sammanlagt 126 markeringar. Redovisningen av förslagen har tydligen varit lättare att förstå, här har endast 35 markeringar gjorts. Tidningen i övrigt, innehållande redogörelser för tävlingsprogrammet, för beslutsprocessen o s v, har endast 18 markeringar.

Av markeringarna - och av kommentarerna till dem - framgår, att framförallt bildmaterialet varit svårt att förstå. En annan vanlig typ av markeringar är de, som avser en hel tidningsida. Detta gäller särskilt s 10-15, där sociala och ekologiska konsekvenser redovisas. Här har, av kommentarerna att döma, tidningssidornas

fattats som oklar eller ologisk, vilket försvårat tolkningen.

Mottagarnas möjligheter att förstå en planredovisning kan också i betydande grad påverkas av innehållets strukturering. Till de förhållanden, som är av intresse i detta sammanhang, hör bl a redovisningens indelning i olika avsnitt, svarande mot olika aspekter på planfrågan, och dessa avsnitts ordningsföljd. Förståelsen

underlättas, om struktureringen har en logisk uppbyggnad. Detta innebär bl a, att grundläggande förhållanden bör behandlas före detaljer. Det innebär vidare, att innehållet i ett avsnitt bör bygga på och länkas till innehållet i föregående avsnitt. Detta förenklar läsarens integrering av information om olika aspekter på ett planförslag till en förståelse av förslaget som helhet. Förståelsen underlättas också av att redovisningens strukturering anknyter till läsarens kunskaper och konkreta erfarenheter. I det här sammanhanget är det viktigt att arbeta medvetet med ordval i rubriker och innehållsförteckning - dessa får inte vara alltför allmänt hållna. Det är också väsentligt att skilja, med grafiska medel exempelvis, den för alla nödvändiga informationen från den, som kan antas ha intresse endast för en begränsad grupp.

Informationstidningen har följande innehållsliga strukturering:

- Inledningsvis beskrivs syftet med planredovisningen och mottagarnas möjligheter att påverka bostadsområdets utformning.
- Efter det inledande avsnittet följer ett sammandrag av tävlingsprogrammet.
- Härfter beskrivs förslagen, i tur och ordning. Beskrivningen är begränsad till den (byggda) fysiska miljön: Byggnader, anläggningar etc.
- I ett fjärde avsnitt redogörs för beslutsfattare och beslutsprocessen.
- Ett mycket kort, femte avsnitt behandlar boendekostnader, översiktligt.
- I ett sjätte avsnitt med huvudrubriken SOCIALA KONSEKVENSER ägnas en sida åt var och en av följande fem aspekter: Kontakt - isolering, Aktivitet, Föränderbarhet och utbyggbarhet, Struktur och identifikation, Säkerhet. På var och en av dessa sidor analyseras alla tre tävlingsförslagen. Någon egentlig jämförelse mellan förslagen görs inte.
- Det sjunde avsnittet, som omfattar 1 sida, ägnas åt ekologi.

Vart och ett av förslagen analyseras, men någon sammanfattande jämförelse har inte gjorts.

- Tidningens sista sida slutligen upptas av en ordlista och ett s k tycka - till - blad, med ett kartutdrag. Här har läsaren haft möjlighet att skriva/rita ner sina synpunkter och förslag, för att sedan sända dem vidare till kommunen.

De tidningsläsare som besvarade enkätfråga 10 har i ett tjugotal fall berört hur innehållets strukturering påverkat möjligheterna att förstå detta. Kommentarererna är nästan utan undantag negativa. Vanligt är att tidningen anses "svåröverskådlig" eller "rörig", och att det är svårt att "få något grepp om" innehållet. Möjliga orsaker till denna typ av läsarreaktioner kan, av vissa enkätsvar att döma, vara, dels att förslagen med konsekvenser inte beskrivits ett i sänder, dels att beskrivningen splittrats upp på ett stort antal olika aspekter. Ytterligare en orsak kan vara, att vissa av de aspekter som behandlats, t ex Struktur och identifikation, Ekologi, inte varit välbekanta för läsaren.

Sammanfattningsvis tycks tidningen ha varit förhållandevis svårtillgänglig. Några läsare påpekar, att utställningsmaterialet varit lättare att förstå, dels p g a det större formatet på ritningar etc, dels p g a flygfotomontagen. Det faktum, att ansvariga tjänstemän funnits till hands i utställningslokalen och kunnat reda ut oklarheter har också haft stor betydelse.

5.4 Planredovisningens informationsvärde

Mottagarnas benägenhet att ta ställning till innehållet i en planredovisning är i hög grad beroende av dess informationsvärde. Som ett mått på redovisningens informationsvärde kan mottagarnas bedömningar av innehållets relevans (d v s dess överensstämmelse med mottagarnas informationsbehov) och vederhäftighet användas.

Tidningsenkätens fråga 6 var en uppmaning till läsarna att göra markeringar med färg för de inslag i tidningen som man ansåg var speciellt intressanta eller väsentliga. Syftet med frågan var att få ett begrepp om vilka inslag som kunde betraktas som överflödiga. Sammanlagt 92 läsare besvarade frågan. Av dessa gjorde 44 1-3

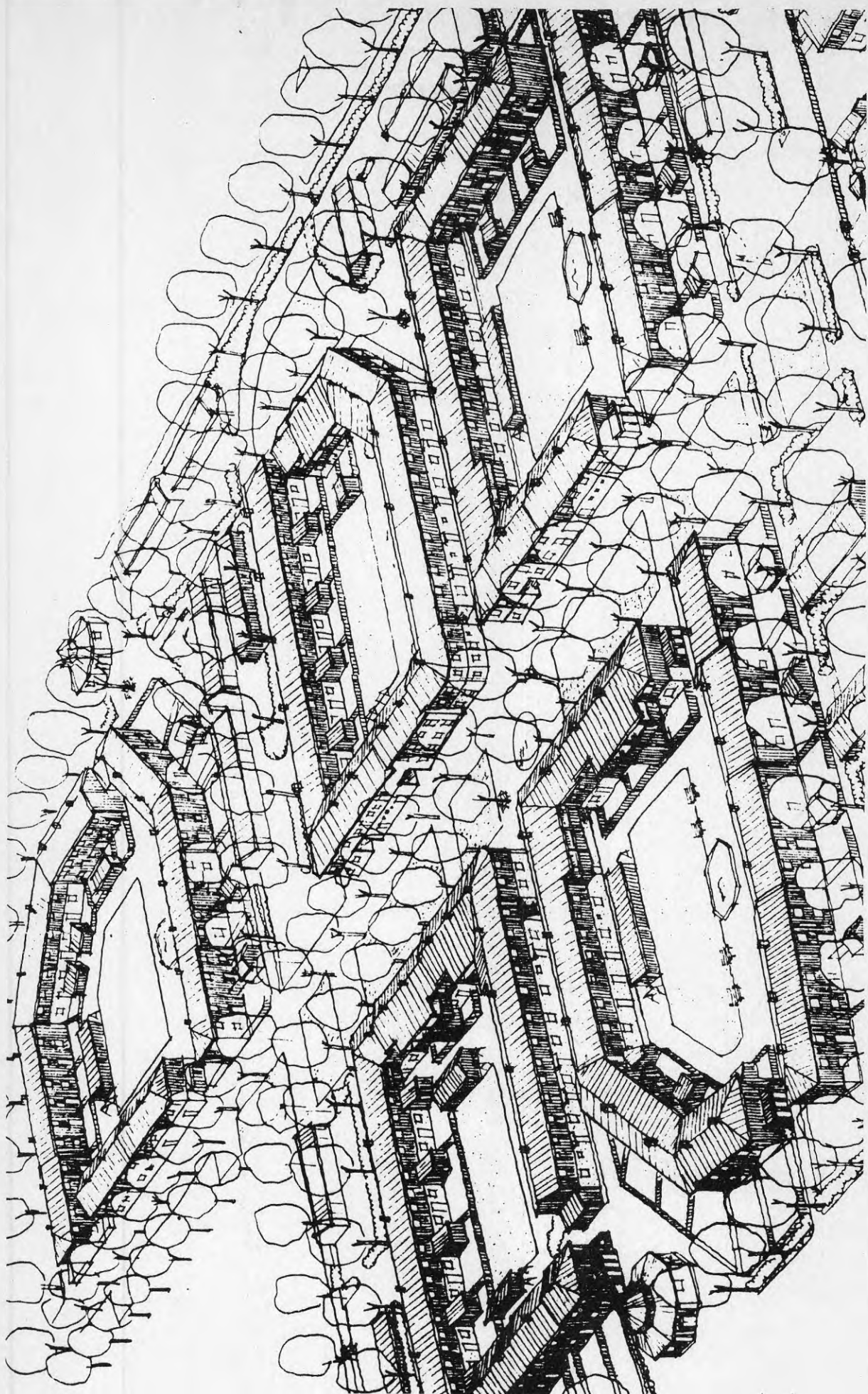
markeringar, 48 gjorde 4 eller fler. Av de läsare som gjort markeringar har 27 kommenterat sitt urval. (Markeringar och ett urval kommentarer finns redovisade i kap. 6, Informationstidningen sida för sida.)

Ungefär 2/3 av de tjänstemän som besvarat enkäten har gjort markeringar för intressanta och väsentliga inslag, detta gäller också för personer i lokala politiska och intresseorganisationer. Något mer än hälften av de förtroendevalda och knappt 1/3 av de närboende och av de personer i bostads- och tomtköerna som besvarat enkäten har gjort markeringar av det här slaget. Detta kan möjligen tolkas så, att redovisningens innehåll är förhållandevis "expertinriktat" till sin karaktär. Detta framgår också av de individuella enkätsvaren: Där finns en tendens att de tjänstemän och förtroendevalda, som arbetar med och ansvarar för fysisk planering har gjort flest markeringar.

Av markeringarna för intressanta och väsentliga inslag avser 107 redovisningen av förslagen, 152 avser redogörelserna för ekonomiska, sociala och ekologiska konsekvenser, 127 slutligen avser tidningens innehåll i övrigt. Intressant är, att konsekvensanalyserna har fått jämförelsevis många markeringar. Detta talar för, att sådana inslag utgör ett ur mottagarnas synpunkt värdefullt komplement till beskrivningar av byggnader och anläggningar. Vad beträffar tidningens innehåll i övrigt har framförallt redogörelserna för påverkansmöjligheter (s 2) och för beslutsfattare och genomförandeprocessen (s 9) fått ett mycket stort antal markeringar.

Visserligen är antalet markeringar inte jämnt fördelade över tidningens olika avsnitt, men den relativa gleheten på en del håll kan sannolikt inte tas som intäkt för att något avsnitt kan utgå. Detta kan däremot gälla vissa detaljinslag, se vidare i kap. 6.

I tidningsenkätens fråga 9 uppmanades läsarna att ge exempel på uppgifter, som man ansåg saknades i tidningen. Av de personer som besvarade enkäten angav 45 - övervägande tjänstemän och förtroendevalda - minst ett sådant exempel. I flertalet fall avsåg önskemålen om ytterligare information kompletteringar till redovisningen av förslagen, d v s byggnader och anläggningar. Bl a saknade man uppgifter om antalet enbostadshus, radhus och flerbostadshus

Figur 5. 14 Utställningens färglagda flygfotomontage underlättade förståelsen av förslagen. Här en detalj från en förslagen till ett av dessa översiktsperspektiv, utförd av Jerk Alton Arkitektkontor AB.

i de skilda förslagen, och om antalet lägenheter i olika storlekar inom varje delområde. Sophämtning, lekplatser och, framförallt, trafiklösningar ansågs ofullständigt redovisade i samtliga förslag. Vidare efterlystes uppgifter om hur olika hustyper betecknats i situationsplanerna, och om skala på planlösningarna. I ett par fall ansåg man slutligen att de tävlande arkitekterna borde beretts tillfälle att klargöra motiven för sina förslag. Det förtjänar att omnämnas, att flertalet av dessa saknade uppgifter återfanns i utställningsmaterialet.

Planredovisningen var ett försök bl a i den meningen, att man syftat till att ge en efter mottagarnas behov anpassad information om ekonomiska, sociala och ekologiska konsekvenser av planförslagen. Redogörelsen för sociala konsekvenser är den mest omfattande. Denna huvudrubrik återkommer på inte mindre än 5 av tidningens sidor, och på 8 av utställningsskärmarna.

Det finns många sätt att behandla sociala aspekter på bostadsbyggelse. Ett sätt att angripa frågan är att se den i ljuset av bostadssociala, eller bostadspolitiska mål, exempelvis avseende olika gruppers speciella behov. Den byggda miljön ses då som en möjlighet, eller ett hinder, för realiserandet av dessa mål. Målen kan ibland avse den byggda miljös egenskaper, men avser oftast andra förhållanden som har med välbefinnande att göra. Ett annat perspektiv, besläktat med det föregående, är att se den byggda miljön som resurs - för brukarna i allmänhet och för olika brukarkategorier. En tredje möjlighet är att begränsa analysen till sådana aspekter, som har med boendets sociala dimensioner att göra - med kontaktmönster, med konflikter, etc. Den redogörelse för sociala konsekvenser, som återfinns i beskrivningen av Willén-gatanprojektet, kan ses som en kombination av de två senare varianterna.

Oavsett vilket angreppssätt som väljs har man att ta itu med problemet att ange samband mellan den byggda miljös utformning å ena sidan och handlingsmönster och psykiska effekter - upplevelser - å den andra. Att få fram pålitliga samband av detta slag är vanskligt, särskilt då människors beteenden och upplevelser betingas av inte bara den fysiska miljön, utan en mängd andra faktorer. (Se t ex Hjärne, 1980, Sociologers och psykologers bidrag, ur: Att

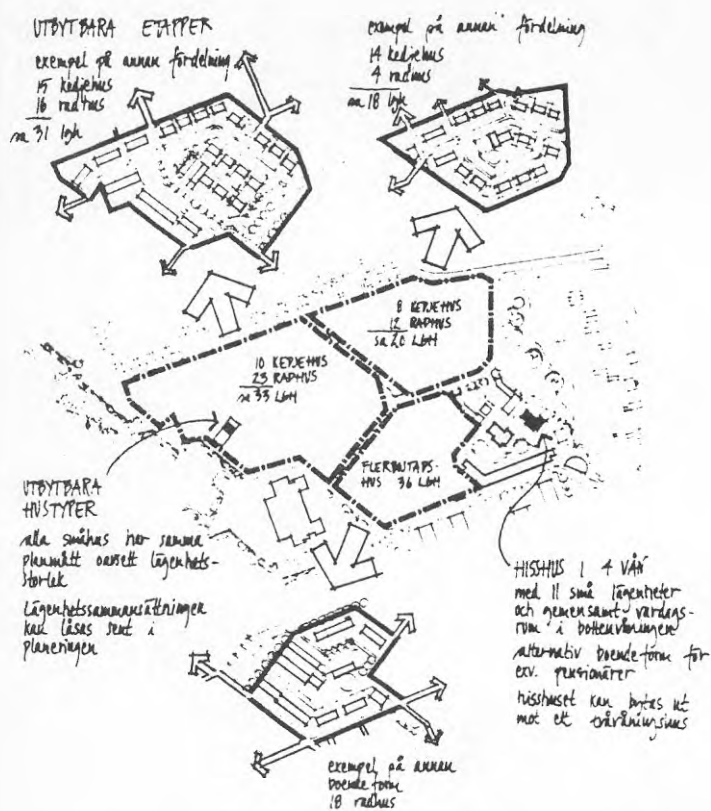
värdera byggd miljö. Bfr R39:1980.)

Flera läsare har bedömt det som riktigt att planredovisningen koncentrerats på en redogörelse för sociala frågor. I ett par fall har man dock ansett, att denna redogörelse är alltför omfattande. Några exempel på saknade uppgifter, som borde funnits med i detta sammanhang, har angivits. Hit hör bl a information om befintlig eller planerad service inom området (skolor, daghem, butiker, kollektiva kommunikationer).

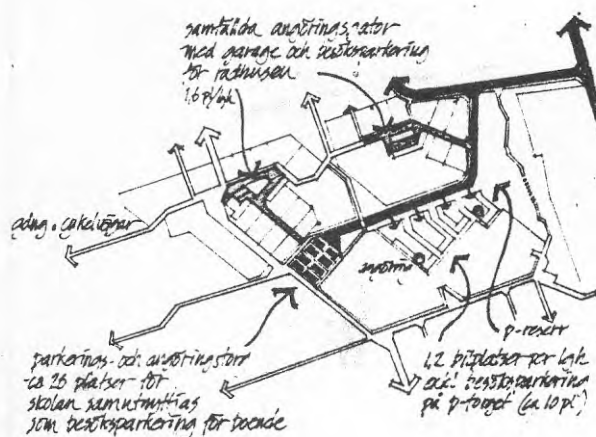
Ekonomiska konsekvenser har behandlats förhållandevis knapphändigt i tidningen, knappt 1/2 sida ägnas åt dessa frågor. Här redogörs endast för den högsta och lägsta boendekostnaden för bostäder i olika storlekar, med utgångspunkt från uppgifter i de kalkyler som åtföljde tävlingsförslagen. (Utställningen hade en fylligare redovisning av ekonomiska aspekter. Här fanns dels de tre konsulternas kalkyler i fullständigt skick, dels en exploateringskalkyl utförd av kommunens tjänstemän.)

Ekonomiska konsekvenser kan, på samma sätt som sociala konsekvenser, behandlas utifrån många skilda angreppssätt. Man behöver t ex inte, som i planredovisningen, begränsa sig till finansiella frågor. Andra möjligheter finns, exempelvis s k nytto-kostnads-analyser. Dessutom kan ekonomiska konsekvenser behandlas utifrån flera intressentperspektiv än enbart de boendes. Man kan utreda samhälls-ekonomiska konsekvenser, kommunalekonomiska konsekvenser, man kan se det hela utifrån byggherrens perspektiv etc. Ett antal olika varianter finns beskrivna i Åhrén, 1980, Ekonomers och teknikers värderingsmetoder, ur: Att värdera byggd miljö. Bfr R39:1980.

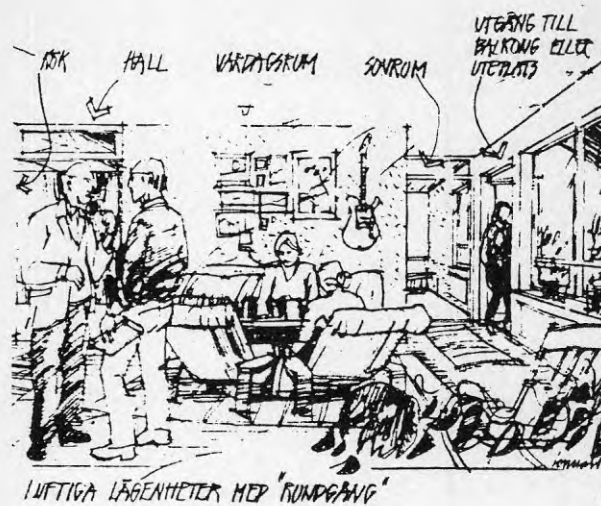
Av de personer som besvarade tidningsenkätens fråga 9 har flera efterlyst kompletterande ekonomiska uppgifter, bl a om skillnader mellan de tre förslagen vad gäller exploateringskostnader och boendekostnader. I några fall har man önskat en separat redovisning av kostnaderna för vissa anläggningar eller utformningsmässiga egenskaper hos förslagen, t ex kvartersgårdar, planteringar, utbyggbarhet, oregelbundna fasader. Man har också önskat en redogörelse för eventuella möjligheter att sänka boendekostnaderna.

Figur 5.15 Redogörelse för möjligheter att anpassa den etappvisa utbyggnaden till variationer i efterfrågan. Hämtad ur A4-versionen av K-konsults förslag.

Figur 5.16 Redogörelse för trafik- och parkeringslösning, hämtad ur A4-versionen av K-konsults förslag.

Figur 5.17a,b Exteriör- och interiörperspektiv, hämtade ur A4-versionen av K-konsults förslag.

Figur 5.18 Gårdsperspektiv, hämtat ur A4-versionen av Whites förslag.

Som svar på fråga 9 har ytterligare ett antal önskemål om kompletterande information framförts. Några av dessa önskemål avser uppgifter av det slag, som återfinns under rubriken Ekologi i redovisningen: Bullerfrågor, antal soltimmar, uppvärmningsalternativ. I ett stort antal fall efterfrågas uppgifter om behovet av nya bostäder inom området:

"Själva motiveringen för byggandet saknas. Statistik med befolkningsprognos, bostadskö och efterfrågan, antalet tomma lägenheter, möjligheter till ombyggnad av befintligt bestånd etc"

Slutligen är det värt att notera, att åtskilliga läsare, som svar på fråga 9, förklarat sig nöjda med tidningens innehåll. Den information man fått har ansetts tillräckligt allsidig och noggrann som underlag för en jämförande bedömning av de tre förslagen.

En enkätfråga ställdes med det primära syftet att få klarlagt hur tidningens och utställningens innehåll svarat mot olika intressentkategoriers informationsbehov. Ur programmet för arkitekttävlingen valdes 12 övergripande mål för planeringen av bostadsbebyggelsen vid Willéngatan. Tidningsläsarna uppmanades att välja ut de tre viktigaste och rangordna dessa. Målsättningarna var följande:

1. Området bör utformas så, att en stimulerande boendemiljö erhålles
2. Området bör ges en egen karaktär
3. Området bör utformas så, att skäliga boendekostnader erhålles
4. Området bör utformas så, att en allsidig befolkningsammansättning erhålles
5. Planen bör utformas med hänsyn till vilka bostäder som efterfrågas och med hänsyn till möjligheter att få avsättning för bostäderna
6. Området bör utformas med hänsyn till kringliggande bebyggelse
7. Området bör utformas så, att en trygg boendemiljö erhålles
8. Området bör utformas så, att möjligheter till energibesparing utnyttjas
9. Området bör utformas så, att en integrering av skilda sociala grupper erhålles

10. Planen bör utformas så, att området enkelt kan byggas ut i etapper
11. Inom området bör olika hus- och lägenhetstyper samt upplåtelseformer vara representerade
12. Planen bör utformas så, att byggandet kan ske i enkla och rationella former

Sammanlagt 101 personer besvarade frågan enligt instruktionerna.

En poängberäkning gjordes för de olika målsättningarna på så sätt, att en förstaplacering gav 3 poäng, en andraplacering gav 2 poäng, och en tredjeplacering 1 poäng. Fördelning av antalet poäng på olika målsättningar och intressentkategorier framgår av nedanstående tabell.

Mål	Förtroende- valda	Politiska och intresseorg.	Närboende	Bostadskön, tomtkön	Samtliga
	Antal poäng (%)	Antal poäng (%)	Antal poäng (%)	Antal poäng (%)	Antal poäng (%)
1	40 (13,3)	21 (16,7)	12 (15,4)	18 (17,7)	91 (15,0)
2	5 (1,7)	6 (4,8)	2 (2,6)	0 (0,9)	13 (2,2)
3	67 (22,3)	25 (19,9)	20 (25,6)	40 (39,2)	152 (25,1)
4	14 (4,7)	1 (0,8)	3 (3,9)	9 (8,8)	27 (4,5)
5	73 (24,3)	29 (23,0)	21 (27,0)	14 (13,7)	137 (22,6)
6	5 (1,7)	3 (2,4)	10 (12,8)	0 (0)	18 (3,0)
7	29 (9,7)	7 (5,6)	5 (6,4)	11 (10,8)	52 (8,6)
8	12 (4,0)	9 (7,1)	1 (1,3)	5 (4,9)	27 (4,5)
9	22 (7,3)	0 (0)	0 (0)	2 (2,0)	24 (4,0)
10	21 (7,0)	12 (9,5)	1 (1,3)	0 (0)	34 (5,6)
11	10 (3,3)	9 (7,1)	0 (0)	1 (1,0)	19 (3,1)
12	2 (0,7)	3 (2,4)	3 (3,9)	2 (2,0)	10 (1,7)
Summa	300 (100)	126 (100)	78 (100)	102 (100)	606 (100)

Tabell 5.5 Antal poäng för övergripande målsättningar hämtade ur tävlingsprogrammet. Fördelning på intressentkategorier.

Fråga 11 ställdes mot bakgrund av antagandet, att en mottagares behov av information om en viss aspekt på en planfråga är beroende av hur väsentlig denna aspekt upplevs vara.

Som framgår av tabellen fick målsättning 3, skäligen boendekostnader, det största antalet poäng av gruppen som helhet och i särklass flest av den kanske viktigaste intressentgruppen, de presumtiva brukarna. Detta skulle kanske motiverat en utförligare redovisning av ekonomiska aspekter i tidningen, kanske en mera systematisk jämförelse av förslagen av typ nytto-kostnads-analys. Det kunde också ha motiverat att de boendekostnadskalkyler som åtföljde tävlingsförslagen och som fanns med på utställningen, gjorts enligt samma mall, så att en jämförelse underlättats.

Den målsättning som kom som nummer 2 för gruppen som helhet och som samtliga kategorier med undantag för personer i bostads- och tomtköerna placerade som nummer 1, var "Planen bör utformas med hänsyn till vilka bostäder som efterfrågas och med hänsyn till möjligheter att få avsättning för bostäderna". Detta kan ses som ytterligare ett skäl till att tidningen - och utställningsmaterialet - borde innehållit dels en efterfrågeanalys i någon form, dels en analys av hur de olika planalternativen var möjliga att anpassa till variationer i efterfrågan i olika avseenden. (I någon mån behandlas dessa senare frågor längst ner på s 12 i tidningen, där förslag till indelning i områden för etappvis utbyggnad diskuteras.)

Den målsättning som gruppen som helhet givit en tredjeplats, "Området bör utformas så, att en stimulerande boendemiljö erhålles", har av personerna i bostads- och tomtköerna placerats som nummer 2 och av övriga kategorier som nummer 3. "Stimulerande" kan avse bebyggelsens utformning - att den t ex är varierande i olika bemärkelser. I tidningen redovisas dessa förhållande något knapphändigt: Ingen färg, "grötiga" perspektivbilder etc. Utställningen däremot innefattade en utförligare redogörelse för bebyggelsens utformning. Här fanns tävlingsförslagets färglagda originalritningar och perspektivbilder att tillgå. På två utställningsplanscher, rubricerade "Upplevelse", fanns dessutom färglagda flygfotomontage, 2 för varje förslag, tillsammans med en av kommunens tjänstemän utarbetad analys av de olika förslagets upplevelsevärden. (Se Kumla kommuns rapport.) Här förtjänar också att nämnas, att några av de personer som besvarade tidningsenkäten önskade en mera ingående redovisning av miljöupplevelseaspekter. Bl a hade man gärna sett att flera perspektivbilder funnits med, så att man hade kunnat få en föreställning om hur det skulle ha

varit att vandra i området.

"Stimulerande" kan boendemiljön också vara i den mån den ger möjligheter till ett rikt socialt liv, till aktiviteter etc. Dessa frågor har utretts i tidningen på ett förhållandevis ingående sätt, se bl a s 10 (Kontakt - Isolering) och s 11 (Aktivitet). Möjligen kunde vissa boendekategoriernas - tonåringars, äldres, rörelsehandikappades - möjligheter ha fått en utförligare behandling.

"Området bör utformas så, att en trygg boendemiljö erhålles" har av gruppen som helhet fått en fjärde plats. Frågor som har med säkerhet att göra har fått en egen sida i tidningen (s 14). Delvis tas dessa frågor också upp under rubriken Struktur och identifikation, s 13. De närboende har placerat "Området bör utformas med hänsyn till kringliggande bebyggelse" på fjärde plats. Denna fråga behandlas knappast i tidningen, men hade däremot en egen plansch på utställningen, med rubriken Randzoner.

Övriga målsättningar fick förhållandevis få poäng. De flesta har behandlats på något sätt i tidning eller utställning.

Tidningsläsare av de kategorier, som fått fråga 11, uppmanades i fråga 12 att ge exempel på målsättningar för utbyggnad av Willén-gatanområdet, som de ansåg saknades i "tävlingsprogram"-listan. Avsikten med fråga 12 var att få belyst, om det fanns för dessa läsare viktiga aspekter på boende, som inte tagits upp i programmet men som kanske borde tagits med i planredovisningens analys av tävlingsförslagen. Sammanlagt 23 enkätbesvarare angav åtminstone något exempel. De flesta gällde, kanske inte helt oväntat, tidpunkten för områdets utbyggnad: Man ansåg, att genomförandet av projektet borde anstå i avvaktan på en bättre kollektivtrafik och en utbyggd kommersiell service, och, framförallt, i avvaktan på ett uttalat behov av nya bostäder inom området. Andra förslag till målsättningar gällde sociala förhållanden, se exemplen nedan:

"Området bör utformas så att gemenskapen mellan människor stimuleras."

"Området bör utformas så att barnens och ungdomarnas speciella intressen tillgodoses."

"Huyudsaken är att det inte blir bara socialfall. Utan att standarden på de boende blir god."

"Området ska binda ihop Kjellingatan med centrum och göra Kjellingatan attraktivare."

"Willēngatan ska bli ett område där folk bor kvar, inte genomgångsbostad."

I flera förslag till målsättningar betonades också det angelägna i en låg och ej för tät bebyggelse.

Att det i såväl tidning som utställning saknades uppgifter om service, kollektivtrafik och efterfrågesituationen har redan påpekats. De sociala målsättningar som föreslagits ovan har åtminstone delvis behandlats i tidning och utställning, under huvudrubriken SOCIALA KONSEKVENSER.

Tidningsenkätens fråga 8 bestod i en uppmaning till läsarna att ge exempel, genom markeringar med färg, på inslag i tidningen som uppfattats som ovederhäftiga. Orsak till att frågan hade tagits med var antagandet, att en planredovisning, vars innehåll inte upplevs som vederhäftigt (d v s trovärdigt, balanserat), kan leda till, att de planeringsansvariga inte inger förtroende. Detta i sin tur kan inverka negativt på mottagarnas benägenhet att engagera sig i planeringsproblemet.

Av de personer som besvarade enkäten gjorde sammanlagt 41 markeringar för ovederhäftiga inslag: 31 läsare gjorde 1-3 markeringar, 10 gjorde 4 eller fler. I 20 fall har man också skrivit ner kommentarer till åtminstone någon markering. Inte helt oväntat har markeringar och kommentarer i övervägande grad gjorts av sådana förtroendevalda och tjänstemän, som har vana vid att läsa och kritiskt granska planredovisningar. (Ett urval intressanta kommentarer finns redovisade i kap. 6, Informationstidningen sida för sida.)

Fördelningen av markeringar för ovederhäftiga inslag på olika avsnitt i tidningen utvisar en klar övervikt för redogörelserna för ekonomiska, sociala och ekologiska konsekvenser - 73 markeringar. Redovisningen av tävlingsförslagen, s 4-8, ådrog sig 21 markeringar, tidningen i övrigt 20.

Flertalet markeringar tycks ha gjorts av den anledningen att man funnit ett inslag oklart i någon bemärkelse. Innehållet har varit svårtolkat (vilket i vissa fall uppfattats som nonchalans mot läsaren), eller har upphovsmännens avsikter med inslaget inte framgått. Av flera kommentarer framgår, att många inslag uppfattats som motstridiga och provocativa. Särskilt gäller detta konsekvensanalyserna, där behandlingen av de tre tävlingsförslagen i vissa fall ansetts vara inkonsekvent.

Bland svaren på enkätfråga 10 återfinns ett stort antal allmänna kommentarer till tidningens informativa kvaliteter. Innehållet i dessa kommentarer varierar. I vissa fall beskrivs tidningen som "smörja" eller "ett enda stort misslyckande", i andra fall som ett "bra beslutsunderlag" och "den bästa presentation som gjorts av något bostadsområde". Som en sammanfattning kan sägas, att det samlade intrycket av dessa kommentarer är positivt. I flertalet fall anser man att tidningen, trots vissa brister, givit mycken värdefull information. Framförallt har man uppskattat ambitionen att ge en allsidig redogörelse för de tre tävlingsförslagen och de konsekvenser ett genomförande kan antas leda till. Åtskilliga läsare påpekar, att man gärna ser att försöket upprepas.

5.5 Mottagarnas respons

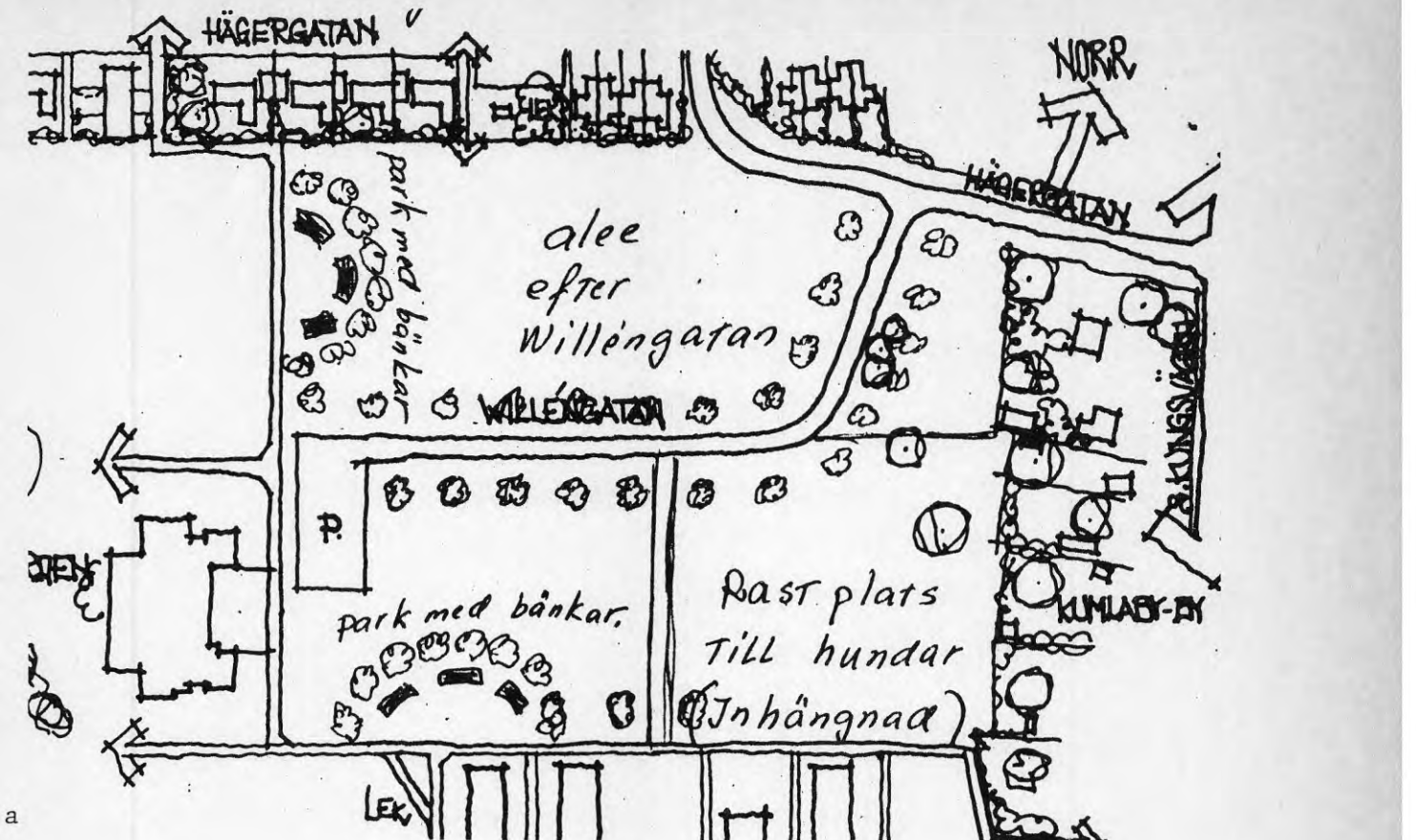
Huvudsyftet med en planredovisning kan vara enbart informativt. Det kan också, vilket gällde för redovisningen av Willéngatanprojektet, vara kommunikativt. I det senare fallet avses redovisningen fungera som ett led i ett plansamråd, dvs som ett inlägg i en dialog med intressenter och allmänhet. Redovisningen kan, i ett sådant sammanhang, ses som frågor att besvara, som påståenden att bemöta, som förslag att ta ställning till. Det kommunikativa syftet med planredovisningen har uppnåtts i samma mån som den lett till en respons från de människor den är riktad till.

Mottagarnas benägenhet att engagera sig i en planfråga är beroende av flera faktorer. Enligt Miller (1978), s 116, är beslut att delta i ett plansamråd grundade på en bedömning av huruvida man kan uppnå vinster, och till vilket pris. Utsikterna till "vinst" motiverar mottagaren av planinformation att delta i det fortsatta samrådet. Det är därför nödvändigt att mottagaren dels uppfattat

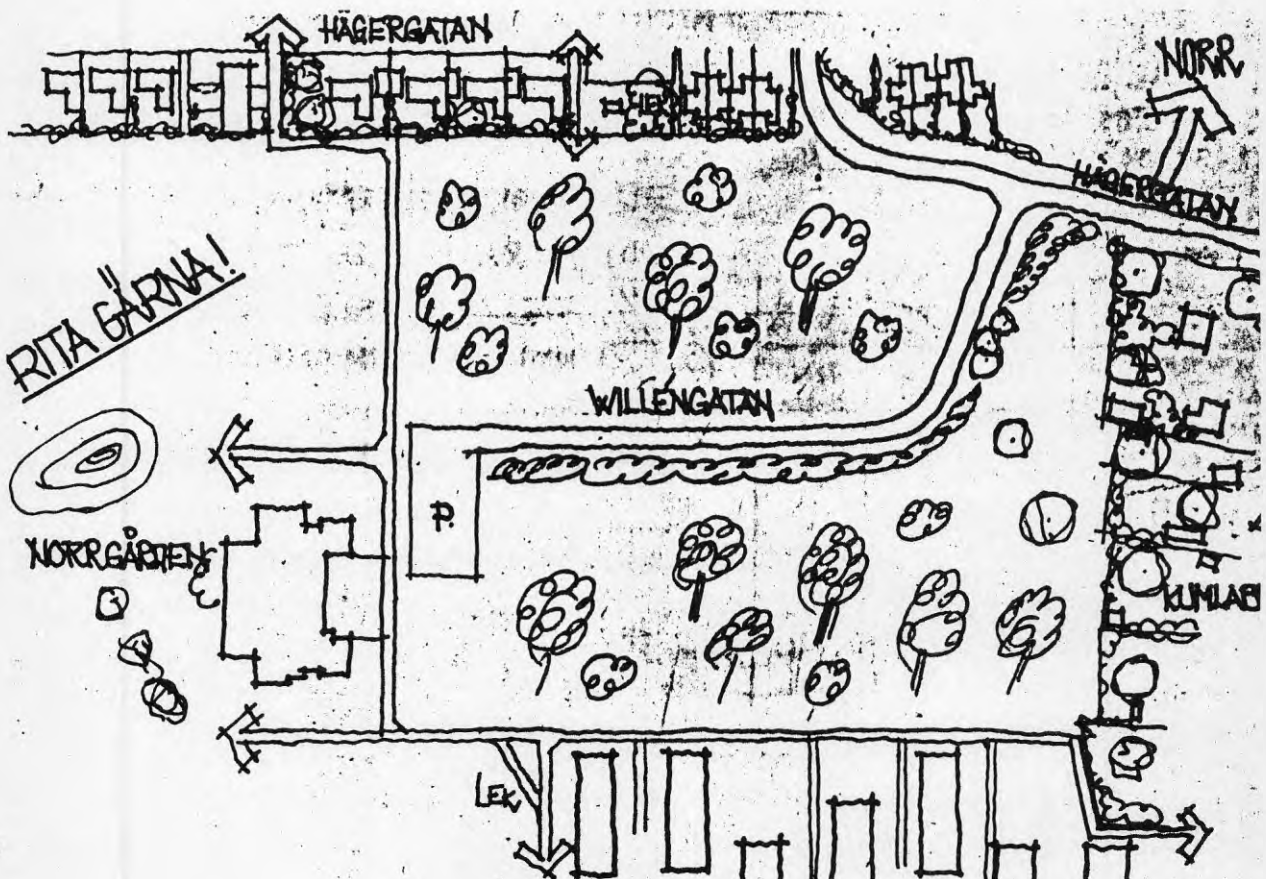
sig som berörd av planfrågan, dels övertygats om att de planeringsansvariga kommer att ta hänsyn till framförda synpunkter. "Kostnaderna" kan vara av flera slag. En viktig förutsättning för att mottagaren ska kunna delta i samrådet är att denne har erforderliga kunskaper om planeringsprocessen och planeringsproblemet. Detta i sin tur förutsätter att mottagaren har den tid som krävs för att sätta sig in i planinformationen. Att ta ställning till innehållet i en planredovisning och att formulera synpunkter på detta kan också ta åtskillig tid, särskilt för den ovane.

Allmänhetens respons på redovisningen av Willéngatanprojektet blev sämre än förväntat. Den debatt om förslagen som man hoppats på - i lokalpressen, på det möte för allmänheten som ordnades i Kumlabyskola - uteblev. Två av slumpenkätens frågor ställdes i avsikt att få klarlagt om, och på vilket sätt, man framfört synpunkter på tävlingsförslagen eller på annat sätt försökt påverka utformningen av bebyggelsen inom området. Av de personer som besvarade enkäten uppgav endast en, att han framfört synpunkter, dels till en tjänsteman, dels skriftligen i ett s k tycka-till-blad. Av de 49 skrivelser från allmänheten, som inkommit vid remiss- och utställningstidens utgång var nästan hälften anonyma och ofta med ett mindre seriöst innehåll. En stor andel kom från elever i skolor inom eller i närheten av Kumlabyområdet, se sammanställningen nedan:

- 15 elever i klass 6B i Malmens skola hade lämnat var sitt tycka-till-blad, där man angivit - med motivering - vilket av förslagen man föredrog
- Klass 8B och klass 7C på Vialundsskolan hade lämnat var sin skrivelse, med en sammanställning av antalet röster på de tre förslagen
- 10 ej anonyma enskilda hade lämnat var sitt tycka-till-blad. Av dessa personer hade tre angivit favoritförslag (1 med motivering), 2 hade framfört önskemål om swimmingpool och tennisbanor, 5 ansåg att området inte skulle byggas utan vara grönområde även fortsättningsvis
- Slutligen hade 22 anonyma tycka-till-blad inlämnats, av ordval

a

b

Figur 5.19a,b Av de enskilda som lämnat synpunkter hade 2 ritat egna förslag, på tycka-till-bladens kartutdrag

etc att döma av yngre skolelever från stadsdelen. Av dessa hade 10 angivit favoritförslag (5 med motivering), 2 av dessa 10 ansåg dock att området inte skulle bebyggas, liksom de återstående 12 som svarat anonymt.

En form av respons utgjordes av svaren på den enkätundersökning, som kommunen gjorde ca 3 veckor efter det utställningen öppnats och som var riktad till de personer som stod i bostads- och tomtköerna. I enkäten ställdes allmänna frågor om önskad bostadsstorlek, hustyp och boendekostnad, om vilken del av kommunen man önskade bostad i, etc. Ett syfte med enkäten var att klarlägga dessa personers intresse för en bostad vid Willéngatan. Samtliga (ca 650 personer) fick inte bara ett enkätformulär, utan också den informationstidning, där Willéngatanprojektet beskrivs. Svarsfrekvensen var förhållandevis låg, ca 13 % för tomtkön och ca 25 % för bostadskön. Sammanlagt 25 personer var intresserade av att flytta till Willéngatan under perioden 1984 - 87 (18 från bostadskön, 7 från tomtkön). Av dessa hade 23 angivit vilket av tävlingsförslagen man föredrog. Trots att förhållandevis få personer besvarade enkäten, är de svar man fått jämförelsevis fullständiga. Förmodligen beror detta på, att man ställt tydliga frågor med fasta svarsalternativ. Hade man skickat ut enbart informationstidningen, hade responsen antagligen blivit sämre. Tyvärr var det möjligt att besvara enkäten anonymt. Många har utnyttjat denna möjlighet, vilket gör det svårare att nå de intresserade för fortsatta diskussioner under detaljprojekteringsskedet.

Planredovisningen sändes också till ett fyrtiotal remissinstanser (länsstyrelsen, ett tiotal kommunala nämnder och styrelser, ett drygt tiotal lokala politiska organisationer, samt ett antal lokala intresseorganisationer och företag). Av remissorganen fick länsstyrelsen och de kommunala nämnderna och styrelserna, utöver informationstidningen, också tävlingsprogrammet samt en A4-version av de tre förslagen. Övriga remissorgan fick endast program och tidning. I 12 fall besvarades remissen. Härutöver inkom skrivelser från ytterligare tre kommunala organ som inte fanns upptagna på remisslistan, nämligen pensionärsrådet, handikapprådet och socialkontoret.

Av remissorganen har 5 klart tagit ställning för något av förslagen

(3 med motivering). I 4 remissvar diskuteras för- och nackdelar med de olika förslagen, utan att något av dem prioriteras. I inte mindre än 10 skrivelser understryks på olika sätt vikten av att anpassa utbyggnaden till efterfrågan. I dessa senare svar avspeglas en motsättning mellan en ambition att ta ställning till förslagen som sådana å ena sidan och tveksamhet inför de ekonomiska risker ett genomförande skulle innebära å den andra. (Kanske hade remissvaren blivit fler, om det klargjorts i följbrevet, vilka aspekter på planeringsproblemet och på planförslagen bedömningarna skulle innefatta.) Denna motsättning är kanske orsak till, att remissvaren till så stor del innehåller allmänna synpunkter på grönytor, kvarterslokaler etc, utan samband med de tre tävlingsförslagens egenskaper.

Många förklaringar är tänkbara till den förhållandevis svaga responsplanredovisningen resulterade i. En orsak - som föreslagits i några enkätsvar - kan vara, att mottagarna inte fått klart för sig, vad som förväntats av dem: "Jag tycka - hur, vad då om?" En annan tänkbar orsak är att planinformationen uppfattats som alltför "svår". Av svaren på tidningsenkätens frågor framgår, att framförallt den ovane bedömaren kan ha hämmats av den stora mängden komplex och delvis svårtolkad information om inte mindre än tre alternativa förslag. Det kan ha varit alltför krävande för många att dels jämföra de tre förslagen i olika avseenden, dels göra en sammanvägning av planförslagets olika egenskaper till en helhetsbedömning. Detta kan ha lett till att man avstått från att framföra synpunkter.

Ytterligare förklaringar kan svaren på slumpenkätens sista fråga ge. Frågan löd: "Om Du inte försökt påverka utformningen av bostadsområdet vid Willéngatan, ange en - den viktigaste - av nedanstående orsaker till detta!" Frågan besvarades enligt instruktionerna (d v s endast ett alternativ kryssades för) av 54 personer. Svarens fördelning på de olika alternativen framgår av tabellen på nästa sida.

I inte mindre 23 fall har bristande intresse angivits som huvudorsak. Dessa människor har tydligen inte uppfattat sig som berörda av planeringsproblemet, vare sig som kommunmedborgare i gemen eller i någon mera personlig bemärkelse. Denna inställning - att

Svarsalternativ	Antal svar
Jag är inte intresserad av hur bostadsområdet utformas	23
Jag tror inte att kommunen skulle ta hänsyn till mina synpunkter	10
Jag har inte haft tid	10
Jag har inte insett att jag haft möjlighet att påverka utformningen	4
Jag har inte förstått redovisningen av de tre förslagen	0
Annan orsak	7
Summa	54

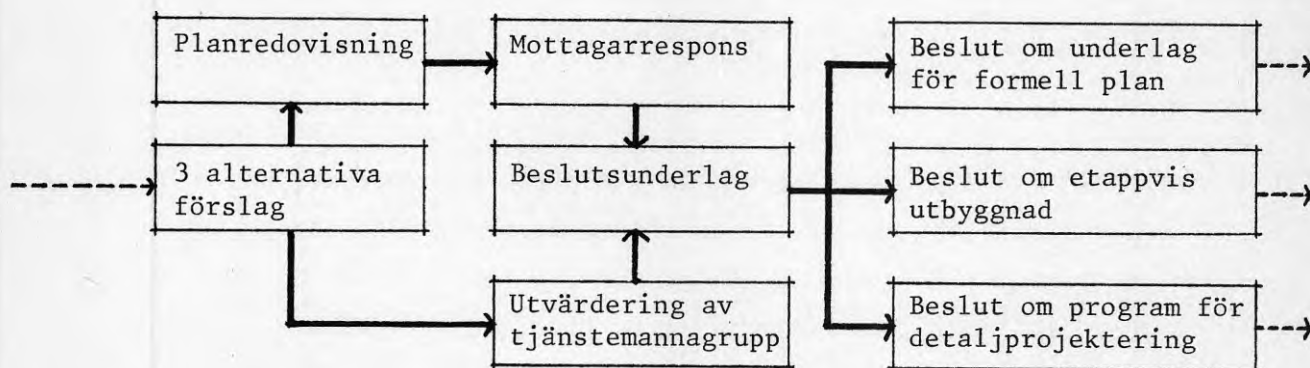
Tabell 5.6 Svar på slumpenkätens fråga 13. Huvudorsaker till att man avstått från att försöka påverka utformningen av bebyggelsen vid Willéngatan.

planeringsproblemet är ett problem enbart för ett begränsat antal förtroendevalda, tjänstemän och direkt berörda - kan kanske också delvis förklara det faktum, att så många lokala politiska och intresseorganisationer inte engagerat sig i frågan.

I 10 fall har man avstått från att framföra synpunkter i huvudsak därför att man trott, att kommunen inte skulle ta hänsyn till dessa. Denna inställning kan ha sin grund i negativa erfarenheter av kommunens agerande i tidigare planeringssammanhang. Men den kan också vara baserad på uppfattningen att man inte är personligt berörd av planeringsproblemet och att det därför inte är rimligt att förvänta sig att de planeringsansvariga skulle beakta eventuella synpunkter. Också när det gäller de personer, som angivit tidsbrist som huvudorsak till att de inte engagerat sig i projektet, kan den egentliga orsaken vara att de inte uppfattat sig som berörda i tillräckligt hög grad. Om planeringsproblemet på ett mera påtagligt sätt haft med deras levnadsförhållande att göra, hade de - förmodligen - tagit sig tid att sätta sig in i och ta ställning till de olika förslagen.

5.6 Sammanfattande bedömning

Det primära syftet med planredovisningen, som det beskrivits i kap. 3, var att få synpunkter på de tre tävlingsförslagen som kunde vara vägledande för beslut om hur planerings- och projekteringsarbetet skulle föras vidare. Redovisningens roll i detta sammanhang framgår av nedanstående figur:

Figur 5.20 Planredovisningens roll i planeringsprocessen

Frågan är då, om resultatet av planredovisningen - mottagarnas respons - har givit ett tillfredsställande underlag för de beslut som måste fattas (om utformningen av den formella planen, om den etappvisa utbyggnaden och om den fortsatta detaljprojekteringen). En sådan bedömning måste naturligtvis i första hand göras av de planeringsansvariga. Här ska endast noteras några betydelsefulla "luckor" i beslutsunderlaget:

- Av de närboende, som finns upptagna i den markägarförteckning som uppgjorts inför arbetet med den formella planen, har ingen framfört (skriftliga) synpunkter. (Denna grupp utgörs av de småhusägare som är bosatta vid Hägergatan, omedelbart norr om planområdet, och i den s k Gamla byn, omedelbart öster om planområdet.) Endast en person bosatt vid Kjellingatan (hyreshusbebyggelsen söder om planområdet) har framfört (skriftliga) synpunkter. Det hade varit värdefullt, inför arbetet med den formella planen framförallt, om flera av de närboende hade klargjort sin inställning till de tre förslagen. Planredovisningen skulle ju bli så som ett led i ett plansamråd. Som det nu är, råder fortfarande oklarhet om vilket av förslagen som, enligt de närboendes mening, är bäst anpassat till angränsande bebyggelse.

- Av de personer som står i kommunens bostads- och tomtköer har färre än en fjärdedel tagit ställning till frågan om de kan tänka sig att bosätta sig vid Willéngatan. De som sagt sig vara intresserade av en bostad inom området är alltför få (endast 25 personer) för att motivera ett genomförande av projektet under de närmaste åren. Ännu färre har tagit ställning till de tre tävlingsförslagen. Detta medför, att efterfrågesituationen och därmed de frågor som gäller den etappvisa utbyggnaden och den fortsatta detaljprojekterings inriktning fortfarande är oklara.
- Flertalet remissinstanser, bl a 11 av 12 lokala politiska organisationer, men även flera kommunala nämnder och styrelser, har inte besvarat remissen. Detta innebär, att eventuella beslut om fortsatt planerings- och projekteringsarbete inte skulle ha den breda politiska förankring man syftat till.
- Slutligen har många väsentliga aspekter på tävlingsförslagen inte diskuterats i remissvaren och i skrivelserna från allmänheten. Detta gäller exempelvis bostädernas planlösningar. Detta medför problem att sätta samman ett program för den fortsatta detaljprojekteringen, åtminstone om detta, som avsett var, ska baseras på inkomna synpunkter.

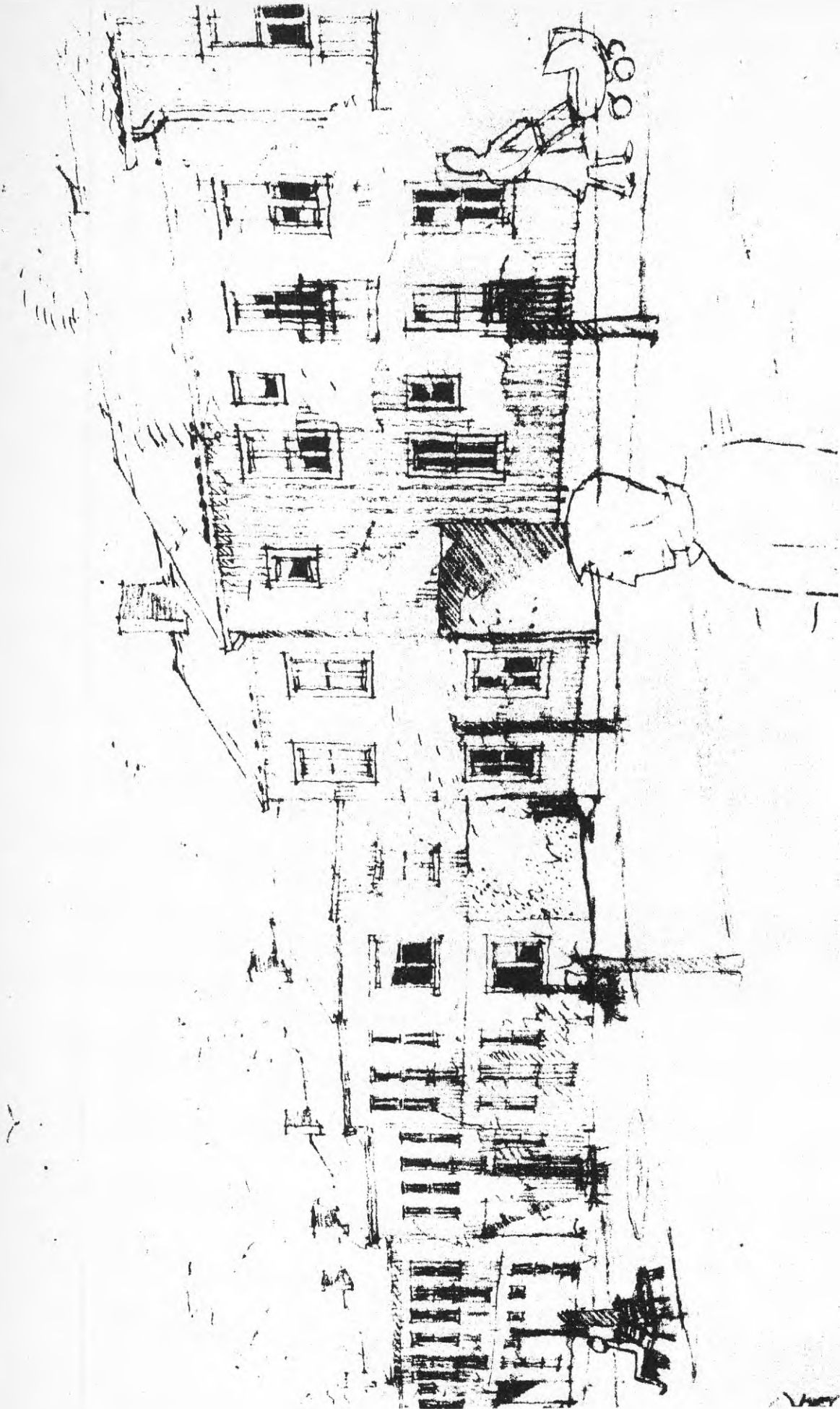
Ett huvudintryck man får av såväl remissvar som skrivelser från enskilda är, att beslut om att genomföra projektet bör anstå tills det klarlagts, dels att det finns en tillräckligt stor efterfrågan på bostäder inom området, dels arten av denna efterfrågan. Ledningsgruppen har också kommit till en liknande uppfattning, och har beslutat att låta planerings- och projekteringsarbetet vila tills vidare.

Utförandet av en planredovisning kan ses som en "kedja" av beslut och åtgärder: Val av innehåll, val av utformning, val av former för spridning. Mottagareffekter, satta i relation till målsättningar för var och en av "länkarna" i åtgärdskedjan, har beskrivits i detta kapitelns inledande avsnitt. Syftet med denna uppläggning har varit att belysa, vilka "länkar" som varit svaga, och som eventuellt hade behövt förstärkas. Redogörelserna utgår från resultatet av två enkätundersökningar, med en förhållandevis låg svarsfrekvens. Beträffande tidningsenkäten är dessutom fördelningen av svaren

"sned" med avseende på mottagarkategorier. Slutsatser av undersökningsresultatet bör därför dras med en viss försiktighet. Sammanfattningsvis kan dock sägas, att man förmodligen skulle fått ett bättre resultat, om en målformulering, d v s en precisering av redovisningens primära syften, hade gjorts redan i arbetets inledande skede. Sannolikt hade resultatet också blivit bättre, om utförandet av redovisningen hade baserats på en målgruppsanalys, d v s på en utredning av olika mottagarkategoriernas mediavanor, förkunskaper, berördhet etc.

Utvärderingen har varit inriktad på att klarlägga de mera omedelbara och påtagliga effekterna av planredovisningen. Vissa andra effekter, av mera långsiktig karaktär, är också väsentliga. Till dessa effekter hör den kunskapsutveckling - avseende fysisk planering - inom målgruppen, som redovisningen kan ha givit upphov till. En annan är den attitydförändring - till den kommunala planeringsverksamheten och till medborgardeltagande i planeringen - som kan ha skett. Av flera enkätsvar att döma har särskilt den senare varit en förändring i positiv riktning. Bl a anser man att redovisningen har "en hög ambitionsnivå", och att den är "ett bra initiativ", som förtjänar att upprepas. I andra enkätsvar betonas att redovisningen är avsevärt bättre än vad man tidigare tagit del av: Den har givit "en betydligt större möjlighet att förstå de olika förslagens konsekvenser än gängse beslutsunderlag", och är "något att ta efter även i andra sammanhang än bostadsbyggande".

En i utvärderingssammanhang intressant frågeställning rör förhållandet mellan insatser (ekonomiska, personella) och resultat. Kunde, vad gäller redovisningen av Willengatanprojektet, samma resultat uppnått till lägre kostnader? Kunde den arbetstid och de ekonomiska resurser man förfogade över utnyttjats på ett annat sätt, som givit ett bättre resultat? Inom ramen för detta projekt har endast den senare av dessa frågor kunnat behandlas, diskussionsvis, i samband med redogörelser för olika former av mottagareffekter. För den som vill göra egna bedömningar finns detaljerade uppgifter om arbetstidsåtgång, kostnader etc i Kumla kommuns rapport.

Figur 5.21 Gatuperspektiv, hämtat ur A4-versionen av Jerk Altons förslag.

Ett urval av informationstidningens läsare uppmanades i den sk tidningsenkäten att ge exempel på, och kommentera, inslag i tidningen som man ansåg vara 1. speciellt intressanta och väsentliga, 2. svåra att förstå, och 3. ovederhäftiga. Inslagen ifråga skulle anges genom markeringar med olika färger i tidningen, som sedan skulle sändas tillbaka tillsammans med enkätformuläret. I detta kapitel redovisas resultatet, tidningssida för tidningssida.

På uppslagens vänstra sida, där tidningssidorna återgivits, har markeringarna för speciellt intressanta och väsentliga inslag sammanställts på följande sätt:

- En svagt gul färgton har lagts över de inslag, som fått 5-9 läsarmarkeringar
- En något starkare gul ton har lagts över inslag, som fått 10-14 läsarmarkeringar
- En mycket starkt gul ton har lagts över inslag med 15 eller fler läsarmarkeringar

Dessutom redovisas ett urval av läsarnas kommentarer till olika inslag i tidningen. Det inslag en kommentar avser har försetts med en starkt gul (i några fall vit) ram. Till varje sådan ram hör ett eller flera nummer:

- Om detta nummer står inom en cirkel, är kommentaren negativ: inslaget har ansetts svårt att förstå, eller ovederhäftigt
- Saknas cirkel, är kommentaren positiv.

Kommentarerna som sådana återfinns på uppslagets högra sida, med samma nummer som på tidningssidan.

Slutligen bör det observeras, att tidningssidornas egentliga format är 29 x 41 cm (ca).

 KUMLA KOMMUN
APRIL 1983

WILLENGATAN KUMLABY

— TRE OLIKA FÖRSLAG TILL NYBYGGNAD —

1
VAR MED OCH PÅVERKA!

UTSTÄLLNING AV FÖRSLAGEN:

HÖGSTADIESKOLAN KUMLABY 19-30 APRIL
SÄMTLIGA DAGAR 08⁰⁰ - 21⁰⁰
STADSHUSET 2-11 MAJ
VARDAGAR 08⁰⁰ - 17⁰⁰, TORSDAGAR - 18⁰⁰.
UTSTÄLLNINGEN ÄR BEMANNAD Vissa TIDER.
INFORMATION LÄMNAS I STADSHUSETS VÄXEL
TEL. 88100. 2

TIONINGEN ÄR EN SAMMANFATTNING AV UTSTÄLLNINGEN OCH INNEHÅLLER:

SID 2 VARFÖR EN UTSTÄLLNING
SID 3 PROGRAM FÖR PLANERINGEN
SID 4-8 FÖRSLAGEN PRESENTERAS
SID 9-15 FÖRSLAGEN KOMMENTERAS,
KONSEKVENSBESKRIVNINGAR
SID 16 LÄSARENS SIDA MED B.L.A.
OROLISTA. 3

Figur 6.1 Sidan 1 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 1 - KOMMENTARER

Negativa läsarkommentarer

1. "Dålig första sida"
2. "Kontaktpersoner?"
3. "Denna texttyp mycket svårläst. Borde varit skrivet med skrivmaskin med stor text."

En informationstidnings första sida kan ha avgörande betydelse för om läsaren ska ta del av återstoden av innehållet eller inte. Det är viktigt att den grafiska utformningen är sådan, att den fångar läsarens uppmärksamhet. Det är också viktigt att läsaren får en föreställning om avsikten med tidningen och om dess innehåll. Syftet med första sidan är främst att stimulera till fortsatt läsning.

De stora vita ytorna, de ofyllda rubrikbokstäverna och avsaknaden av bilder medverkar till att ge den första sidan i informationstidningen ett kanske alltför lågt "uppmärksamhetsvärde". En karta över området - eller ett flygfoto - kunde dels ha informerat läsaren om planområdets läge etc, dels ha gjort sidans layout mera intresseväckande. Alternativt kunde man minskat de vita ytornas omfattning genom att delvis ersätta dessa med en gråton. Detta hade också tjänat syftet att framhäva de textade partierna.

Sakuppgifter bör kontrolleras noga före tryckningen. I det här fallet överensstämmer inte uppgifterna om utställningslokalernas öppettider med de verkliga.

Ett syfte med tidningen var att locka tidningsläsarna att besöka utställningen. Sett mot den bakgrunden hade det varit motiverat att i tidningen ge uppgifter om vad som fanns att se på utställningen men inte i tidningen, bl a tävlingsförslagen i färg och i stort format, samt konsekvensbeskrivningarna i fullständigt skick. Dessa uppgifter hade lämpligen kunnat föras in under rubriken UTSTÄLLNING AV FÖRSLAGEN, längst ner på sidan. Det hade också varit en fördel om utförligare uppgifter om bemanning hade kunnat ges, åtminstone avseende de första utställningsdagarna.

KUMLABY IDAG - VARFÖR EN UTSTÄLLNING?

NU SKA WILLENGATAN BYGGAS

KOMMUNFULLMÄKTIGE HAR BESTÄMT ATT CA 120 BOSTÄDER SKA BYGGAS PÅ WILLENGATAN 1984 - 1987. OSÄKERHETER PÅ ARBETSMARKNADEN OCH HÖGA BOENDEKOSTNADER MOTIVERAR EN ETAPPVIS UTBYGGNAD MED 20-40 LÄGENHETER PER ÅR.

NÄR OMRÅDET ÄR FÄRDIGT KOMMER CA 350 PERSONER ATT BO PÅ WILLENGATAN. 120 AV DEM ÄR BARN UNDER 16 ÅR.

KOMMUNEN HAR UPPDRAGIT ÅT TRE ARKITEKTKONTOR ATT RITA VARSITT FÖRSLAG TILL UTFORMNING AV WILLENGATAN (KUMLABY 1.B).

SAMTIDIGT PÅBÖRJAS MILJÖFÖRBÄTTRINGAR VID KJELLINGATAN OCH KUMLABYFÄLTET FÅR EN MER PARKLIK UTFORMNING.

VARFÖR EN UTSTÄLLNING?

MERBORGARNA STÄLLER ÖKARE KRAV PÅ INFLYTANDE ÖVER KOMMUNENS PLANERING. KOMMUNPOLITIKERNA TYCKER SAMTIDIGT ATT DET ÄR VIKTIGT ATT MÄNNISKORNA ENGAGERAR SIG I KOMMUNALA FRÅGOR, EX BOSTARSPLANERING.

KOMMUNEN SATSAR DÄRFÖR EXTRA TID OCH PENGAR PÅ RENNA UTSTÄLLNING I ETT FÖRSÖK TILL DIALOG. VI STÄLLER FRÅGOR PEKAR PÅ FÖRSLAGENS FÖRTJÄNSTER OCH BRISTER OCH KANSKE PROVOCERAR. VI JÄMFÖR INTE. DET SKA DU SOM BESÖKARE OCH POLITIKERNA GÖRA.

GLÖM INTE ATT LÄMNA DINA SYNPUNKTER!

VAD KAN PÅVERKAS

- 1
- 2
- 3
- 4

- OMRÅDETS UTFORMNING
- SMÅHUS ELLER HYRESHUS
- LÄGENHETSSTORLEKAR
- TOMTSTORLEKAR (EKONOMI)
- EGEN UTEPLATS TILL VARJE LÄGENHET

PÅVERKBART
JÄ
JÄ
DELVIS
DELVIS
JÄ

- ATT DET SKA BYGGAS
- NÄR DET SKA BYGGAS
- LOKPLATSERNAS LÄGE OCH UTFORMNING
- ETAPPINDELNING
- GEMENSAMHETSLOKALER

PÅVERKBART
KNAPPAST
RELVIS
JÄ
JÄ
DELVIS

WILLENGATAN FRÅN NO

Figur 6.2 Sidan 2 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaring, se s 69.

TIDNINGSSIDA 2 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Bra upplysning så att man ej diskuterar saker man ej kan påverka"
2. "Mycket överskådligt för kartovana läsare"
3. "Här får man reda på vilket område det gäller"

Negativa läsarkommentarer

1. "Begreppsförvirring"
2. "Samtidigt med detta borde hur man kan påverka enl sid 9 understrykas och förstärkas"
3. "Hur påverka?"
4. "Oklart vem som avses (utställningsbesökare/hyresgäst). För påverkansmöjligheten gäller i varje fråga vissa förutsättningar som avgör i vilken grad en särskild sak kan påverkas"
5. "Denna bild är alltför diffus och ger ingen uppfattning om området och befintlig bebyggelse. Verkar inte stimulerande för fortsatt studium."
6. "Bättre om den varit ritad istället för fotograferad"

Det textade inslaget överst till höger är ett av många exempel på att s k arkitekttextning bör undvikas, åtminstone om det är fråga om längre, sammanhängande textpartier. Skrivmaskintext (eller satt text) hade dels inte varit så tröttande att läsa, dels tagit avsevärt mindre plats, vilket hade varit att föredra sett ur layout-synpunkt.

Varken kartan eller flygfotot har något uttalat samband med sidans texter, utan tjänar i huvudsak syftet att orientera läsaren om planområdets läge och om befintlig bebyggelse. En av dem kunde därför ha flyttats till annan plats i tidningen (exempelvis till första sidan). På detta sätt kunde man åstadkommit utrymme för en utförligare redogörelse för möjligheterna att påverka planens utformning, vilket önskas i flera läsarkommentarer. Kanske hade man också fått plats för uppgifter om beslutsfattare och om genomförandeprocessen (nu på sidan 9), vilka mera naturligt hade hört hemma i detta sammanhang.

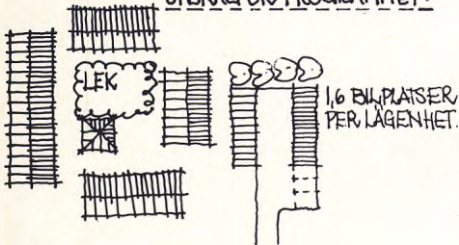
PROGRAM FÖR EN UTBYGGNAD AV WILLENGATAN

PROGRAMMET UTGÖR UNDERLAG FÖR TRE KONSULTER SOM ARBETAT FRAM VARSITT FÖRSLAG PÅ HUR MÅLEN I PROGRAMMET KAN FÖRVERKLIGAS.
KONSULTERNA ÄR:
JERK ALTON ARKITEKTKONTOR AB, KUMLA
WHITE ARKITEKTER, ÖREBRO
K-KONSULT ARKITEKTER, ÖREBRO

Kommunfullmäktige beslöt i juni 1982 genom att antaga bostadsförsörjningsprogrammet att byggande av området kring Willengatan skall påbörjas 1983 med 40 lägenheter. Totalt beräknas området kunna inrymma ca 120 lägenheter fördelade på flerbostadshus och gruppbyggda småhus. Vid projektering av det nya området skall erforderlig hänsyn tas till behov av miljöförbättrande åtgärder för området kring Kjellingatan.

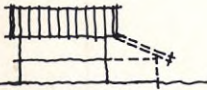
SAXAT UR PROGRAM FÖR UPPRAGET.

UTDRAG UR PROGRAMMET:

20-40 LÄGENHETER I EN BOSTADSGRUPP ELLER SAMFÄLLIGHET.
BILAR BÖR EJ FINNAS BLANDA HUSEN I FLERBOSTADS- OCH RAHUSGRUPPER.

REF. VEGETATION BEVARS
SPECIELLA HÄNSYN SKA TAS TILL KUMLABY-BY. OCH DE AKTUELLA MILJÖFÖRBÄTTRINGSÅTGÄRDERNA VIA KJELLINGATAN EN 20 METER BREDD GRÖNZON BEVARS MOT BYN.

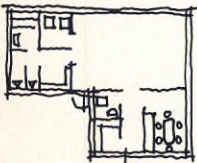

RAHUS OCH KJERJEHUS SKA LÄTT KUNNA BYGGAS TILL.

En gruppering med tätare flerbostadsbebyggelse söder om Willengatan bör ge bättre möjligheter till samordning med planeringen av de miljöförbättrande åtgärderna vid Kjellingatan och en bättre anpassning till befintlig bebyggelse. Befolkningskoncentrationen kommer också närmare Kumlaby centrum.

EN SOLIG UTEPLATS ELLER BALKONG TILL VARJE LGH

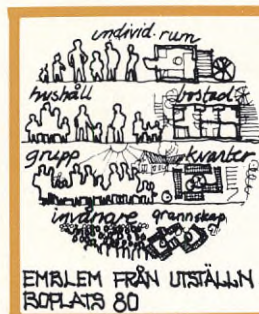

ENFRITISLOKAL / 40 LGH. SKYDDSRUM FÖR 120 PERSONER, TVÄTT FÖR FLERBOST.HUS.

PLATS FÖR FRAMTIDA VERKSAMHET / LOKAL FÖR FINNAS.

- BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN:**
- MARKÄGARE ÄR KUMLA KOMMUN.
 - HÖJRSKILLNADEN FRÄN ÖSTER TILL VÄSTER ÄR 6 METER.
 - MATARGATA, WILLENGATAN, FINNS.
 - GÅNG- OCH CYKELVÄGAR FINNS I SÖDER, NORR OCH MOT NORRGÅRDEN.
 - VA-, FJÄRRVÄRME- OCH ELLEJNINGAR FINNS I VISS OMFATTNING.
 - JORRARTERNA ÄR SANH, MO, MJÅLA OCH LERA.

EMBLEM FRÅN UTSTÄLLN. BOPLATS 80

För småhusdelen bör olika former för deltagande i själva husbyggnaden prövas. (Jmf Romarebäcken)
Idéförslagen skall utformas så att byggandet kan ske i enkla och rationella former utan att avkall göres på kvalitet och miljö. Bra bostäder med skäligena boendekostnader.
Vid planeringen måste även hänsyn tagas till att bostadsproduktionen har minskat och att viss osäkerhet råder beträffande efterfrågan och möjligheten att få avsättning för olika bostadsformer.

SAXAT UR PROGRAM FÖR UPPRAGET.

GER PROGRAMMET FÖRLUTSÄTTNINGAR FÖR ETT RIKT SOCIALT LIV, ETT SAMSPEL MELLAN MÄNNISKANS BEHOV OCH DEN FYSISKA VERKLIGHETEN? KAN WILLENGATAN FORMAS TILL EN LEVANDE BOPLATS?

Figur 6.3 Sidan 3 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 3 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Denna sida ger allmänheten god information"
2. "Bra med flexibilitet inför framtida behov"
3. "Mycket bra! För trivseln"
4. "Viktigt i tider som dessa"

Negativa läsarkommentarer

1. "Detta skulle framgå tydligare, för den fortsatta presentationen i tidningen"
2. "Stolpig svenska"
3. "För svåra ord"
4. "Kan allmänheten förstå denna bild?"
5. "Underlig bild"
6. "Saknar betydelse här"
7. "Har inget här att göra"
8. "Vad är det?"
9. "Svårt att besvara med ledning av denna sida"

Vissa av programutdragen har försetts med schematiska illustrationer. Frågan är, om man inte kunde avstått från dessa, till förmån för, exempelvis, uppgifter om efterfrågan på bostäder inom området. Få läsare har ansett dessa illustrationer vara intressanta och väsentliga inslag, jämfört med motsvarande texter. Det finns också en risk att de uppfattas som ett slags utformningsmässiga programkrav i sig, och inte som exemplifieringar.

Några programutdrag har återgivits med maskinskrivna, gemena bokstäver av normal storlek, andra med betydligt större, textade versaler. Man får därför lätt intrycket att de senare texterna har större betydelse än de förra, vilket inte är fallet. Samma bokstavsformer och -storlekar borde ha använts genomgående.

WHITE

FAKTARUTA

	ANTAL
LÄGENHETER TOTALT	118
2 Rok	36
3 Rok	26
4 Rok	56
HYRESRÄTT	118
ÄGANDERÄTT	0-118 MÖJLIGA
GEMENSAMHETSLOKALER	7

1

EGNA FUNDERINGAR:

1

GEMENSAMHETSLOKAL

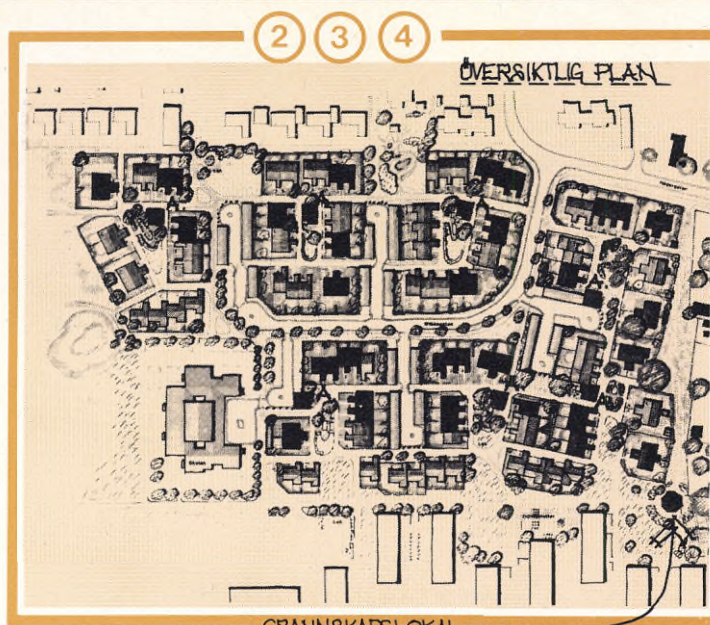
FASAD KVARTERSLOKAL

KVARTERSLOKAL
Skyddsrum - 61 m² ly
7 st

5

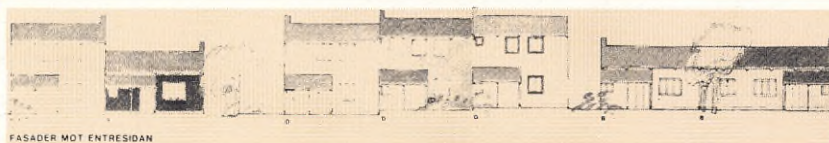
6

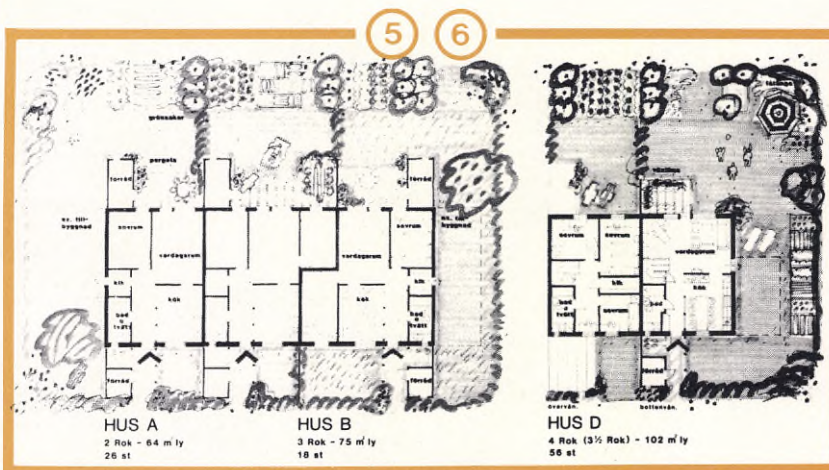
ÖVERSIKTLIG PLAN

GRÄNSKAPSLOKAL

FASADER OCH LÄGENHETSÖSNINGAR

FASADER MOT ENTRESIDAN

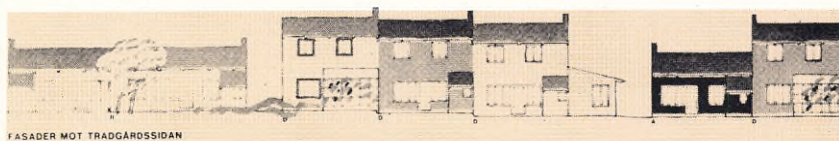
HUS A
2 Rok - 64 m² ly
26 st

HUS B
3 Rok - 75 m² ly
18 st

HUS D
4 Rok (3½ Rok) - 102 m² ly
56 st

5

6

FASADER MOT TRÄDGÅRSSIDAN

7

Figur 6.4 Sidan 4 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 4 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Hela uppslaget mycket bra. Pedagogiskt utformat, lättöverskådligt. Kul med Egna funderingar."

Negativa läsarkommentarer

1. "Lägenhetsstorlekarna i varje grupp framgår ej"
2. "Plottrig och svår att förstå utan muntlig förklaring"
3. "Trafiklösning, parkering?"
4. "Borde varit större"
5. "Ritningar otydliga p g a att bottenfärgen är grå"
6. "För smått"
7. "Svårt att kombinera fasad med respektive hustyp"

Den här sidan ger intressanta exempel på de effekter som kan uppstå när flerfärgsoriginal reproduceras i svart-vitt. Den kontrast mellan olika färgtoner, som finns i originalen, har försvunnit och ersatts av varandra näraliggande gråtoner, med försämrad tydbarhet som följd. En annan effekt är att "rangordningen" mellan de olika komponenterna i en bild kan påverkas så att den blir en annan än i originalet (där den bestäms inte enbart av skillnader i ljushet, utan också av skillnader i färgton). Situationsplanen utgör ett exempel på det senare förhållandet. Här framträder vissa hustyper och byggnadsdelar mycket tydligt mot bakgrunden, andra betydligt mindre. I originalet var skillnaden inte lika framträdande.

Viktiga detaljer, som inte får glömmas bort, är uppgifter om skala (saknas inte bara på denna sida, utan genomgående), och teckenförklaringar (saknas för samtliga situationsplaner på s 4-8).

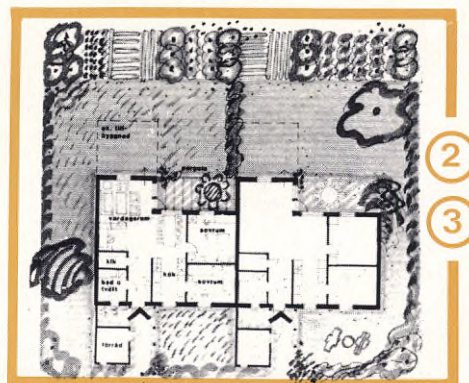
En läsare efterlyser en redovisning av antalet lägenheter inom varje husgrupp. I samtliga tävlingsförslag fanns uppgifter om detta, och dessutom om fördelningen på olika bostadsstorlekar. Dessa uppgifter kunde gärna redovisats invid situationsplanerna.

FASADER OCH LÅGENHETSÖSNINGAR

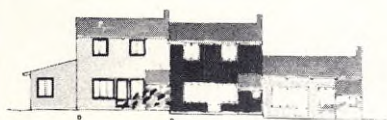

FASAD MOT ENTRÉSIDA.

EGNA FUNDERINGAR:

HUS C
3 Rok (vinkelhus) - 73 m² ly
16 st

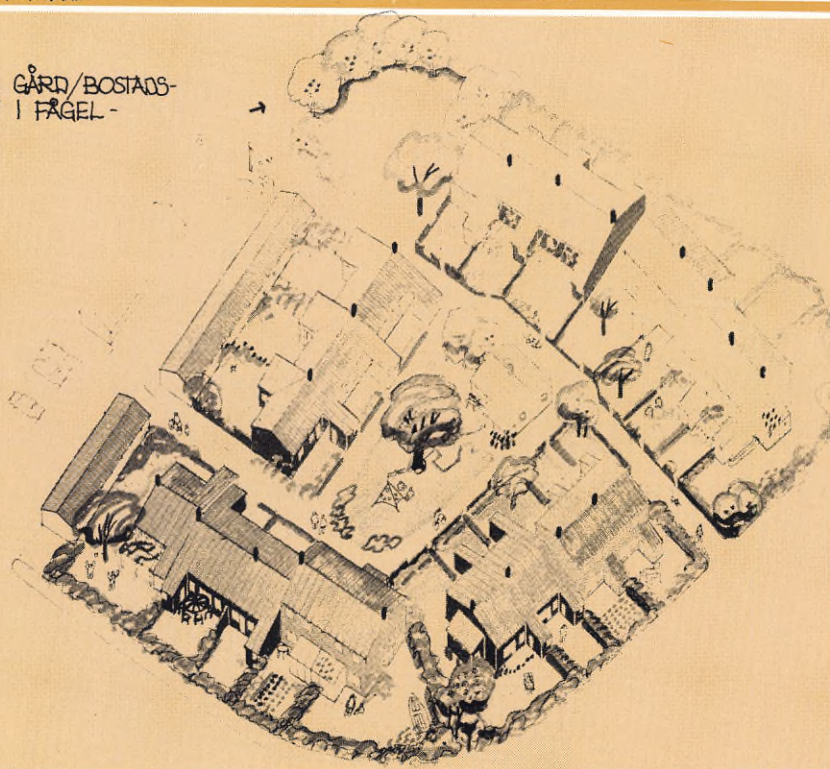

FASAD MOT TRÄDGÅRD

FASAD MOT TRÄDGÅRD

SÅ HÄR KAN EN GÅRD/BOSTÄDS-
GRUPP SE UT I FÅGEL-
PERSPEKTIV

Figur 6.5 Sidan 5 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 5 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Perspektivskiss ger ofta bättre uppfattning om planens innehåll än planskisser"
2. "Positivt liksom utställningens flygfoto med inritade förslag"
3. "Ger ett mer levande intryck än karta och fasadskiss, utesluter dock ej det andra."

Negativa läsarkommentarer

1. "Svårt få uppfattning om fasadernas utseende. Inget djup i teckning (tvådimensionellt)"
2. "Tråkig murrig"
3. "Ritning otydlig"
4. "Ger ett intryck av att vara en idyll vilket det kanske inte alls kommer att bli"
5. "Troligen helt oväsentligt att visa ett perspektiv ingen kan uppleva dagligen vare sig visuellt eller känslomässigt"

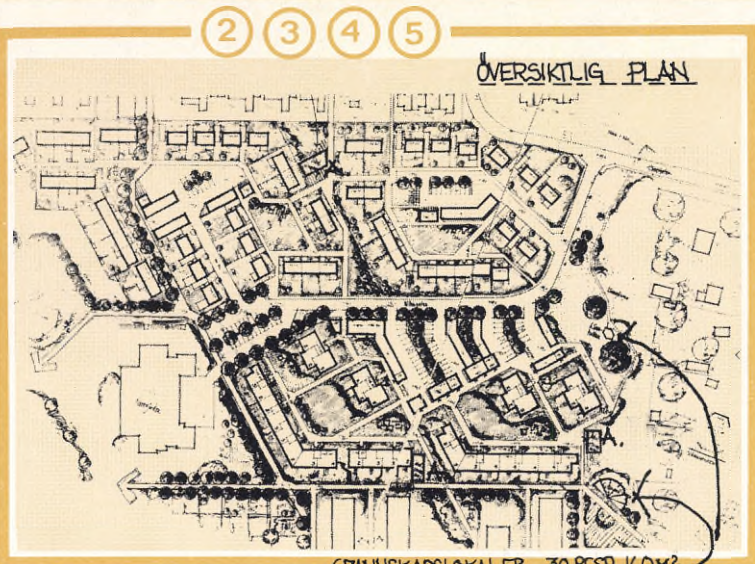
Fågelperspektivet över en av detta förslags husgrupper har av många läsare markerats som ett speciellt intressant och väsentligt inslag. Det är väl känt, att planförslag, som åskådliggjorts på detta sätt, är betydligt lättare att tolka, särskilt för lekmän, än "vanliga" situationsplaner. (Se de undersökningar som beskrivs i Wikforss, 1977, s 59-112.) När det gäller det här förslaget utgör fågelperspektivet också ett värdefullt komplement till fasaderna, som redovisats utan skuggor. Läsaren får en uppfattning om de olika hustypernas volymmässiga egenskaper, med perspektivets hjälp. Det hade naturligtvis varit en fördel, om samtliga situationsplaner redovisats på det här sättet inte bara på utställningen, utan också i tidningen.

Trots fågelperspektiv kan det vara svårt att skapa sig en föreställning om hur gårdarnas och byggnadernas skala, proportioner etc kommer att upplevas i verkligheten. Till det här förslaget hörde ett gårdsperspektiv, som gärna kunde beretts plats i tidningen. Detta kunde åstadkommit, om man t ex nöjt sig med en "EGNA FUNDERINGAR"-ruta per uppslag.

K-KONSULT

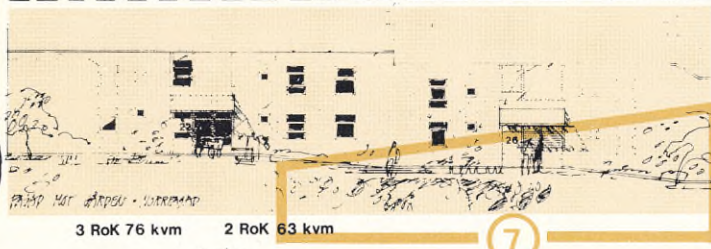
FAKTARUTA

LÄGENHETER TOTALT	ANTAL
2 RoK	36
3 RoK	40
4 RoK	28
5 RoK	18
HYRESRÄTT	69
ÄGANDERÄTT	53
GEMENSAMHETSLOKALER	3+2

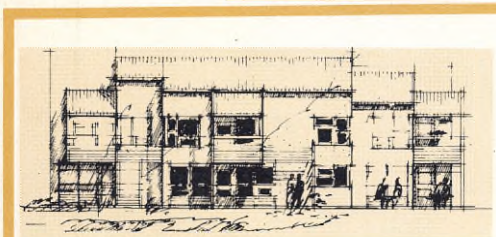
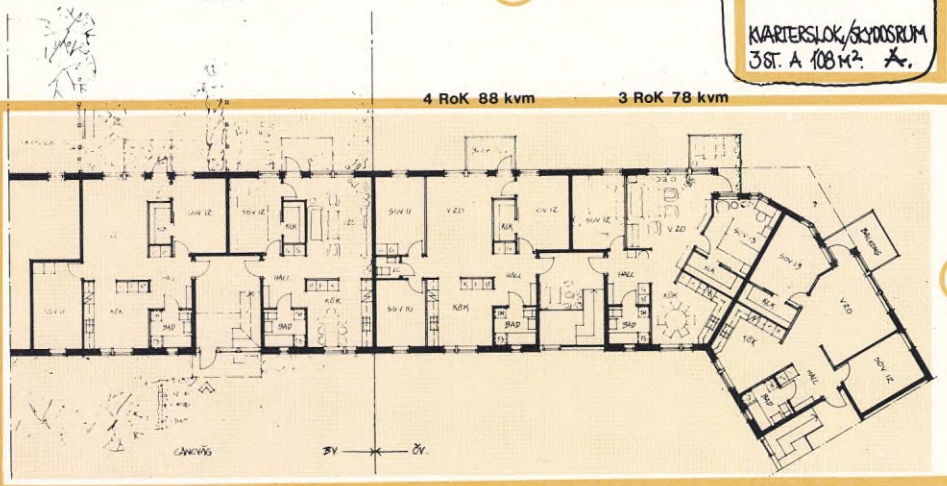

GRÄNSKAPSLOKALER, 30 RESP. 160 M²

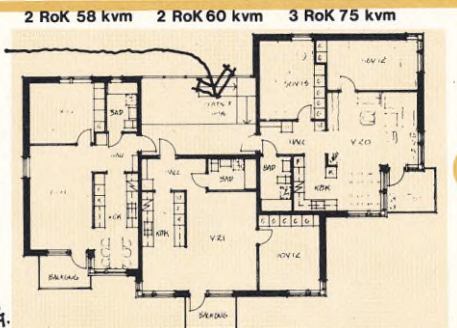
FLERBOSTADSHUS FASADER OCH LÄGENHETSLOSNINGAR.

EGNA FUNDERINGAR:

KAN BYGGAS I FYRA VÅN. MED HISS.

Figur 6.6 Sidan 6 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 6 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Bra att detta medtas vid planering av nytt bostadsområde. Annars blir hyresgäster så småningom tilldelade en lokal som varken är trivsam eller ändamålsenlig."
2. "Tydligt och bra ritat"

Negativa läsarkommentarer

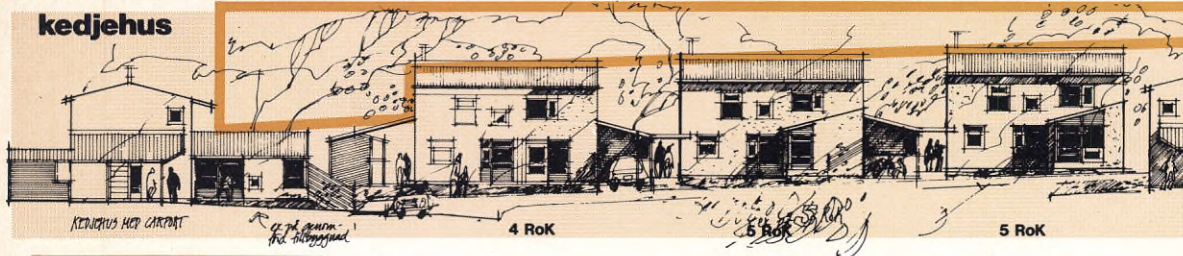
1. "Lägenhetsantal i varje husform bör finnas i faktarutan. Bl a för bedömning av lämpliga utbyggnadsetapper"
2. "Trafiklösning, parkering?"
3. "Svår att förstå utan muntlig förklaring"
4. "Ser gyttrigt ut"
5. "Borde varit i större skala"
6. "Vilka?"
7. "Extrastreck?"
8. "Oläsligt, för smått"
9. "Grannskapslokalernas utformning och planlösning saknas"
10. "Återfinns inte i översiktsplan, svarar inte mot fasadritning"
11. "Man bygger ej höga hus i t ex 4 vån. Passar ej in"
12. "Dessa hör ihop"

Det är givetvis ett svårt avvägningsproblem att välja ut vad - i ett omfattande tävlingsmaterial - som ska tas med i en tidning av det här slaget, som inte får bli alltför omfångsrik. Den här situationen kan leda till att man försöker få med så mycket information som möjligt på varje sida, till priset av överskådlighet och tydbarhet. Sidan 6 är ett exempel på just detta. Situationsplanen och kvarterslokalens planlösning har förminskats så mycket att de är nästan oläsbara. Ritningar utan inbördes samband har placerats alltför nära varandra. Det här förslaget borde nog redovisats på tre sidor istället för två. Då hade det också varit möjligt att få med grannskapslokalernas planer och fasader, samtliga punkthusfasader, etc. Även en motivering till förslaget att bygga något av punkthusen i 4 våningar kunde fått plats (avsikten var att åstadkomma ett s k servicehus).

ENBOSTADSHUS

FASADER OCH LÄGENHETSÖSNINGAR 1

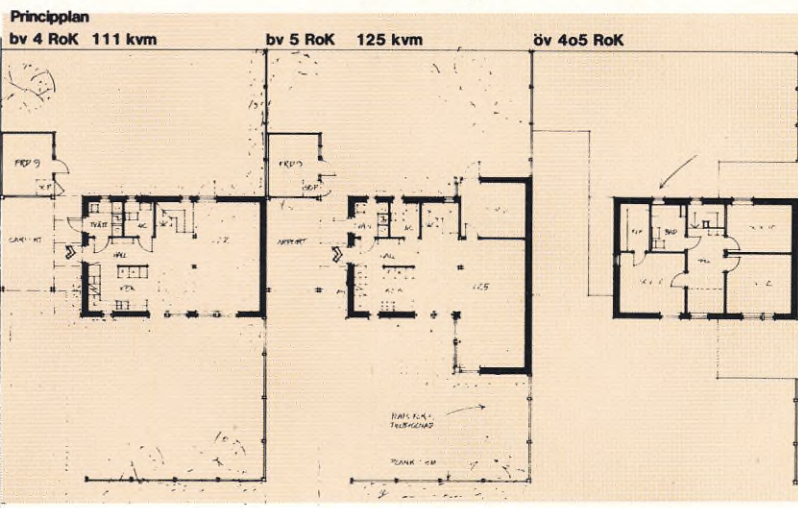
kedjehus

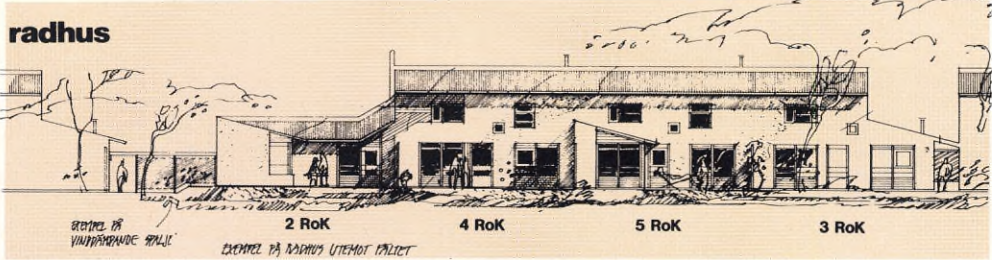
1

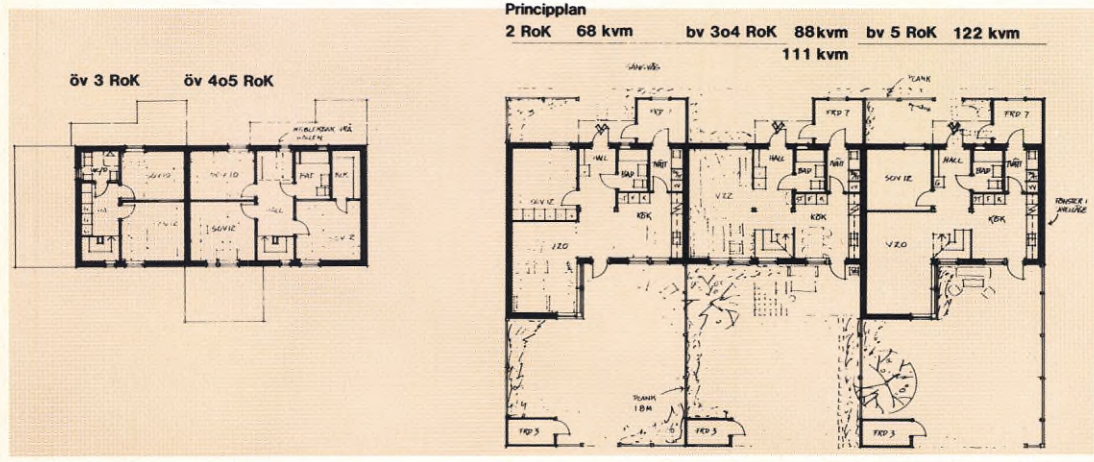
2

EGNA FUNDERINGAR:

2
3

Figur 6.7 Sidan 7 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 7 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Samtliga fasader och lägenhetslösningar viktiga och intressanta"
2. "Tydligt och bra ritat"
3. "Öppnar fantasin genom både bild av huset och lägenhetsbeskrivning via ritning"

Negativa läsarkommentarer

1. "Jämför lövmassor på sid 15!"
2. "Vilka? Alla? Svarta? Vita?"

Den här sidan är unik såtillvida att den helt saknar negativa läsarkommentarer vad gäller tydbarhet. Det är, som en läsare skriver, "tydligt och bra ritat". Samtliga ritningar är utförda som streckteckningar i svart, vilket är fördelaktigt ur reproduktionssynpunkt. En nackdel med detta manér är att det ibland kan ge ett jämförelsevis stelt och onyanserat intryck.

Till skillnad från det föregående förslaget har fasaderna här redovisats med skuggor, vilket gör det enklare att få en föreställning om byggnadernas volymverkan. Sett ur denna synpunkt hade det varit en fördel om förslagets exteriör- och interiörperspektiv också hade funnits med.

Småhusens planlösningar i detta förslag utgår samtliga från en "byggenhet", d v s ett mått- och konstruktionssystem för bottenvåningen utformat i syfte att möjliggöra ett stort antal rumsindelnings- och utbyggnadsvarianter. Bedömningen av planlösningarna hade underlättats, om detta system och dess möjligheter hade redovisats på denna sida, som en förklarande bakgrund.

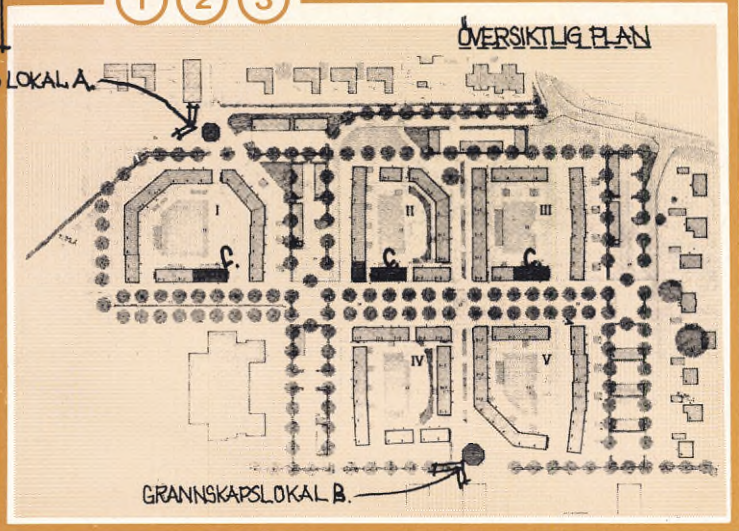
Till det här tävlingsförslaget (och också till de två övriga) hör en utförlig motivering, där de idémässiga grunderna för den föreslagna lösningarna redovisas. Dessa avser bl a funktionella och andra samband med angränsande bebyggelse, och möjligheter att med bibehållna planprinciper anpassa utbyggnaden av området till variationer i efterfrågan på bostäder. Dessa grundläggande tankar borde kanske ha tagits med i tidningen, då de kan ha stor betydelse för vissa läsares bedömning av förslagen.

JERK ALTONI

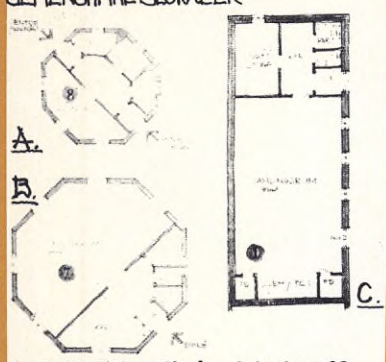
1 2 3

FAKTARUTA

LÄGENHETER TOTALT	ANTAL
2 Rok	27
3 Rok	42
4 Rok	46
5 Rok	13
6 Rok	7
HYRESRÄTT	129
AGANDERÄTT	7-34
GEMENSAMHETSLOKALER	MÖJLIGA 3+2

GEMENSAMHETSLOKALER

A. PAVILJONG ~ 50 M²
 B. PAVILJONG ~ 100 M²
 C. KVARTERS-LOKAL 3 ST. A 108 M²

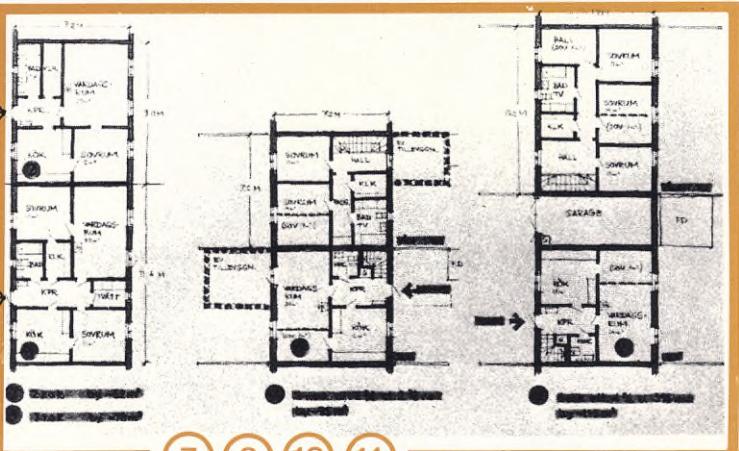
1 5 6 7 8

FASADER OCH LÄGENHETSLOSNINGAR

EGNA FUNDERINGAR:

7 8

7 8 10 11

Figur 6.8 Sidan 8 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 8 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Underlättar bedömning av hur bostadsområdet kommer att se ut"

Negativa läsarkommentarer

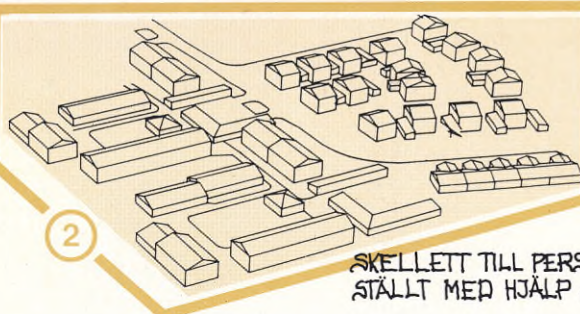
1. "Översiktsplanen är enligt min mening svår att greppa som helhetsbild, vilket kan ge förslaget en negativ framtoning"
2. "Trafiklösning, parkering?"
3. "Befintlig gata?"
4. "Svårt att få överblick över detta förslag jämfört med de övriga"
5. "Perspektivet vilseleder. Bilden ger sken av enorm rymd mellan hus som aldrig upplevs i verkligheten"
6. "Jag skulle vilja se fler och bättre teckningar på hur detta förslag skall se ut"
7. "Murrigt"
8. "Mycket otydligt och svårt att se"
9. "Förstoringsglas borde tillhandahållas"
10. "För otydligt, man ger upp på en gång"
11. "Svag text"

I tävlings- och andra sammanhang, där flera olika förslag ska jämföras med varandra, är det nödvändigt att samtliga redovisas i ett tydligt skick. Denna sidas planer, fasader och perspektiv har av ett mycket stort antal läsare markerats som svårbegripliga. Det finns en risk att det här förslaget "döms ut" på förhand av många läsare, enbart på grund av att redovisningen är så mödosam, för att inte säga omöjlig, att tolka. Om förslaget fått mera plats i tidningen - kanske två sidor i likhet med de övriga förslagen - hade ritningarna kunnat få ett större format och därigenom blivit mera lättlästa.

Problemet att på ett rättvist och rättvisande sätt redovisa tävlingsförslagen kunde eventuellt lösas så, att de tävlande arkitekterna själva fått utföra tryckoriginalen, inom vissa givna ramar vad gäller sidantal, format, tryckfärger etc.

KONSEKVENSBESKRIVNINGAR 1

Kommunen har valt att presentera arkitektuppdragen i en utställning där fysiska, sociala och ekonomiska konsekvenser av förslagen redovisas. Utställningsarbetet innehåller ett särskilt moment, som syftar till att göra utställningen lättillgängligare för allmänheten. Allmänheten skall ges större möjligheter att tränga in i KONSEKVENSERNA av arkitekternas förslag. Bl a finns i utställningen perspektivbilder i flygfoton, ritade med hjälp av datorn.

Att öka förståelsen för planerna ökar allmänhetens möjligheter att påverka planeringen. Utställningen är även ett försök att i ett tidigt skede öka medborgarnas engagemang och inflytande över planeringen, ex utformningen av Willengatan.

SKELLETT TILL PERSPEKTIVRITNING FRAMSTÄLLT MED HJÄLP AV DATOR.

VEM BESLUTAR

BESLUTSFATTARE:

ANSVARIGA FÖR KUMLABYPLANERINGEN ÄR LEDNINGSGRUPPEN FÖR FORTSATT UTBYGGNAD AV KUMLABY. ETT POLITISKT SAMMANSÄTT ORGAN MED OLIKA KOMMUNALA NÄMNDER REPRÄSENTERADE.

GRUPPENS LEDAMÖTER ÄR:

- SVEN-OVE CEDERSTRAND (S)
- SVEA JOHANSSON (S)
- BÖRJE PETERSSON (S)
- KARL-GUSTAV THUNSTRÖM (S)
- ARNE LARSSON (C)
- MAJKEN LARSSON (C)
- SVEN ELISSON (FP)

HUR PÅVERKAS BESLUTEN:

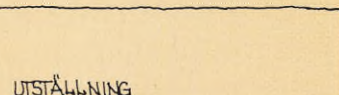
BESLUTSFATTARNA (POLITIKERNA) HAR ALLTID ATT LYSSNA TILL OLIKA INTRESSENTER INNAN DE TAR BESLUT I KOMMUNALA FRÅGOR, SÅ ÄVEN VIA UTFORMNINGEN AV WILLENGATAN.

GE DINA SYNPUNKTER DIREKT TILL POLITIKERNA, GENOM NÅGON FÖRENING ELLER PÅ VÅRT "TYCKA-TILLY-BLAD!"

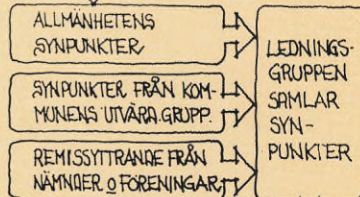
GENOMFÖRANDE

BESLUTS-DRÖNING

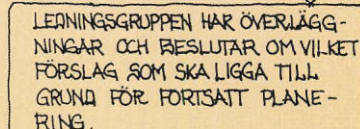
APRIL-MAJ 83

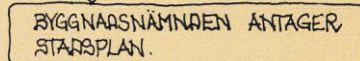
MAJ 83

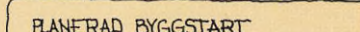
JUNI 83

HÖSTEN 83

VÅREN 84

EKONOMISKA KONSEKVENSER 11 12

VARFÖR EKONOMISKA KALKYLER?

Ekonomiska kalkyler är en nödvändighet i all planering. I det inledningsskede, som planeringen av Willengatan nu befinner sig i, finns en hel del OSÄKERHETER i kalkylerna och samhällsutvecklingen.

KONSEKVENSER:

1. Boendekostnaden ansluter sig till nivån för de senaste byggda bostäderna i Kumla
2. Intervallens spännvidd ökar med lägenhetsstorleken.
3. Kommunens investeringar (=tomtpriset) ryms inom pantvärdesberäkningen för statliga lån.

BOENDEKOSTNADER:

Intervallen redovisar lägsta och högsta boendekostnaden i varje förslag.

HYRESRÄTT

Lägenhetsstorlek	Hyran/mån	Jämförelse	hyran andra lgh	Förslagen
2 rok	1550-1750	1277	1629	1760
3 rok	1850-2200	1525	1880	2100
4 rok	2200-2800	1910	2680	2500
5 rok				

KÖP OCH ÖVERLÄTTNING

Månadskostnad 2)	Förslagen
1700-2013	
1875-2450	
2675-2800	
3000-3500	

- 1) De nybyggda husen vid Kvarngatan
- 2) Hänsyn tagen till skattereformens effekter 1985
- 3) Osäkerheterna i kalkylerna motiverar att inte särredovisa hyreskostnaderna för varje förslag

Figur 6.9 Sidan 9 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 9 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Här får människor ett namn att påverka."
2. "Bra att förmänskliga kommunen"
3. "Denna sida bra - tydlig - maskinskriften lättläslig. Bra rubriker, väl avgränsade ämnesområden."

Negativa läsarkommentarer

1. "Rubriken avskräcker"
2. "Hade varit bra om de tre förslagen funnits redovisade i tidningen på detta sätt (+ angränsande bebyggelse)"
3. "Onödigt att skriva ut"
4. "Planeringen är inte påverkbar eftersom allmänheten inte har inflytande över att det ska byggas eller när det ska byggas"
5. "Fel! Kommunstyrelsen och kommunfullmäktige beslutar."
6. "Tveksamt"
7. "En vacker tes som ofta saknar reellt innehåll"
8. "Blandningen av maskinskrift och handskrift stör mig"
9. "Borde vara ännu utförligare och uppdelat på resp. förslag eftersom de ekonomiska konsekvenserna är en viktig del vid val av alternativ"
10. "Vad är det?"
11. "Äganderätten borde rimligtvis ge lägre månadskostnad än hyresrätt, eller hur?"
12. "Gissningar"
13. "Kallhyra eller varmhya?"
14. "Kontantinsats?"
15. "Stor differens"
16. "Vet ej hur detta är år 1985."

Många läsare har önskat kompletterande information vad gäller ekonomiska aspekter. Utförligare uppgifter vad gäller boendekostnader etc fanns i de kalkyler som åtföljde tävlingsförslagen. Plats för dessa uppgifter kunde åstadkommas om redogörelserna för beslutsfattare och för genomförandeprocessen flyttats från sidan 9 till sidan 2. Samtidigt kunde dessa redogörelser gärna förtydligats vad gäller olika grupper (de närboende, de presumtiva brukarna, m fl) inflytande i olika frågor.

SOCIALA KONSEKVENSER ①

KONTAKT

SE PÅ, HÖRA, GÖRA TILLSAMMANS, TALA MED, DRAS IN I ETC.

SJÄLVVALD

PÅTVINGAR

ISOLERING

FRÅ SIG TILLBAKA SJÄLV ELLER I GRUPP, STÅNGA INNE-UTE, PRIVATISERA ETC.

②

③

PARKERINGSAU. SKAPAR BARRIÄRER

ENTREERNA ÖMSOM FRÅN GATA ÖMSOM FRÅN GÅRDEN MINSKAR ANTALET SPONTANA KONTAKTER. BEGRÄNSAD GÅRDSGRUPP ÄR POSITIVT.

ESPLANADEN BINDER IHOP NORRA OCH SÖDRA BOSTGRUPPEN, MEN GENOM FELAKTIGA PROPORTIONER BES FÅ KONTAKTTILLFÄLLEN. ÄVEN MÅL-PUNKTER SÄKNAS.

KVARTERSLOKALERNA HAR KONTAKTYTTAN MOT ESPLANADEN.

AVSKILDHET KÄN VARA SVÅR ATT UPPNÅ VIA EN REL. UTEPLATS.

LGH I TVÅ PLAN GER INSYN TILL BOTTENVÄNINGENS UTEPLATS.

I VILLAGRUPPEN ÄR AVSKILDHET LÄTT ATT UPPNÅ.

KONFLIKT MELLAN LEK OCH UTEPLATSER?

GÅNG- OCH CYKELVÄGAR, PASSERAR ALLTID INTILL UTEPLATSER. KON-TAKT EL. STÖRNING.

BLANDADE LÄGENHETSSTORLEKAR

BEGRÄNSAD BOSTADSGRUPPER

EN KVARTERSLOKAL I CENTRUM AV GÅRDEN. MÅNGA LÄGENHETER HAR ÖGONKONTAKT MED LOKALEN.

GÅNG- OCH CYKELVÄGAR PASSERAR KVARTERSLOKALEN.

WILLÉN. BLIR EN BRÄNG MELLAN NORRA SÖDRA BOSTADSGRUPPEN

WHITE

EN VISUELL KONTAKTOPPNING MOT KJELLINGGATAN.

SVÅRT ATT UNDVIKA INSYN FRÅ UTEPLATSEN

PRIVAT SIRA TILL VARJE LGH MED EN AV-SKILD UTEPLATS.

SLUTNA GÅRDAR GER AVSKILDHET FÖR GRUPPEN.

P-YTTAN ÄR VÄL AVSKILD FRÅN ÖVRIGA FUNKTIONER.

SVÅRT ATT FINNA EN AVSKILD VRÅ FÅ SÅVÄL NÄRLEK EL. KVARTERSLEK.

EN VISUELL KONTAKTOPPNING MOT KJELLINGGATAN.

ÖPPNINGEN MOT SÖDER MINSKAR GÅRDARNAS MÖJLIGHET TILL AVSKILDHET.

PARKERINGARNAS CENTRALA PLAC. KAN GE SPONTANA KONTAKTER.

MÅNGA SMÅHUS SAKNAR REL I EN KON-TAKTSKAPANDE GÅRD.

LEKEN LIGGER DÄR FOLK PASSERAR.

GÅRDARNA HAR KONTAKTSKAPANDE MÅT MEN ENTREERNA ÄR INTE KONSEKVENT VÄNDA MOT GÅRDEN. SPONTANA KONTAKTER UTEBLIR.

WILLÉN. OCH STORA PYTOR ISOLERAR NORRA OCH SÖDRA DELEN FRÅN VARANDRA.

TRADITIONELLA SMÅHUSTOMTER GER ÖKAD AVSKILDHET.

MÅNGA UTEPLATSER HAR GOD AV-SKILDHET.

OREGELBUNNA GÅRDSFORMER GER PLATS FÖR VINKLAR OCH VRÅR.

ODLINGSLOTTERNA LIGGER DÄR MÅNGA FÖR SIG OCH I ANSLUTNING TILL EN LEK.

K-KONS. FERRIFERT PLACERADE KVARTERSLOKALER.

GEMENSAM PAVILLJONG FÖR WILLÉN- OCH KJELLINGGATAN

KONTAKT EL. ISOLERING. SEKTION MOT KJELLINGGATAN.

Figur 6.10 Sidan 10 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 10 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Nyttigt, skojigt att detta avsnitt ges så bra = mycket plats samt att vad som nämns 'legaliseras' som sociala konsekvenser"
2. "Lite rörigt men ändå till god hjälp vid jämförelse av alternativa förslagen"

Negativa läsarkommentarer

1. "Svårhanterlig/omöjlig överrubrik för alla delfrågor som belyses"
2. "Känns svårt att riktigt begripa"
3. "Alltför vagt för att förstå vad det betyder. Innespråk"
4. "Varför denna skillnad i P-kommentarer?"
5. "Subjektivt"
6. "Större bild!"
7. "Rörigt! För smått."
8. "Gäller det inte alla förslag?"
9. "Skulle vunnit på att förstoras och tas på flera sidor?"
10. "Den handskrivna texten är jobbig att läsa. Såna här bilder med förslagen i liten skala och mycket pilar som pekar åt alla håll ger ett virrigt intryck."
11. "Sidan är rörig, man tröttnar på att läsa den."
12. "Praktsida på svårbegriplighet"
13. "Hela denna sida är svår att förstå. Vid första anblicken får man uppfattningen att den är strukturerad på ett visst sätt, men när man börjar läsa blir man lätt förvirrad"
14. "Alla dessa pilar orkar man inte sätta sig in i"
15. "Här läser man vågrätt. Nästa sida läser man lodrätt. Hur ska det va?"
16. "Är detta positivt?"
17. "Vad är det?"
18. "Ska vara öppet mot Kjellingatan."

Ett jämförelsevis stort antal läsare har bedömt de frågor som diskuteras på denna sida som speciellt intressanta och väsentliga. Tyvärr har redogörelsen åtskilliga utformningsmässiga brister, av läsarkommentarerna att döma. Förmodligen hade sidan blivit mindre svårläst, om situationsplanerna fått ett större format och om man använt samma uppställning som på sidorna 13 och 14 i tidningen.

SOCIALA KONSEKVENSER

AKTIVITET = ATT VARA AKTIV, UTVECKLA, SKAPA, UTRÄTTA NÅGOT, TA ANSVÄR, ETC.

1

2

3

TECKENFÖR KLARING:

NÄRLEK
LEKPLATS
KVARTERSGÅRD

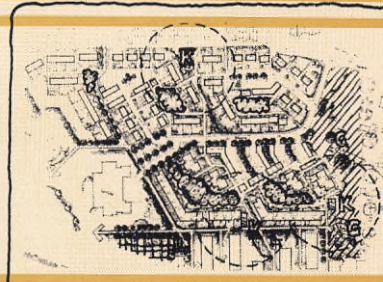
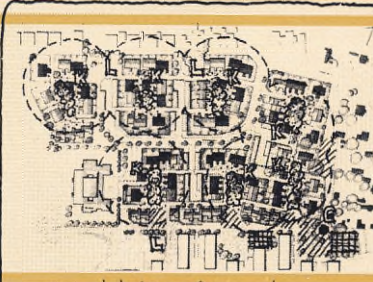
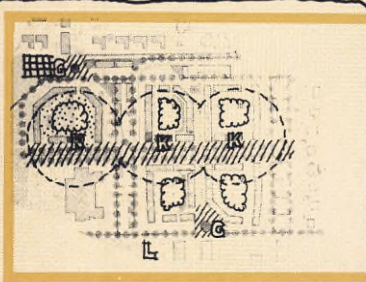
GRANNSKÅPSLOKAL
DRILLINGSLAND
PARKSTRÅK, AKTIVITETSUTA

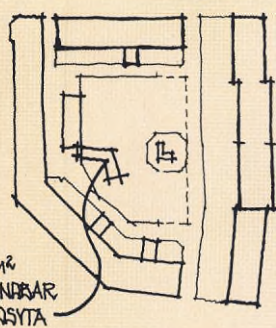
GÅRD MED EGEN KVARTERSGÅRD
CIRKEL MED 50 METERS RÄDIE MED CENTRUM I KV. GÅRDEN

4

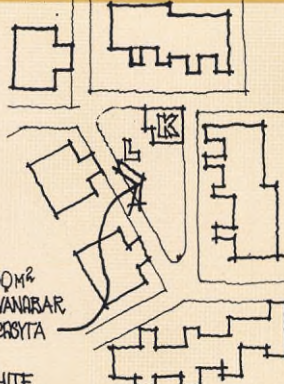
1
5

6

750 M² ANVÄNBAR GÅRDSYTA

430 M² ANVÄNBAR GÅRDSYTA

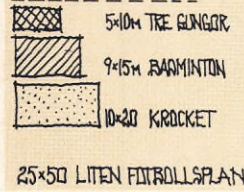
760 M² ANVÄNBAR GÅRDSYTA

JERKA.
RYMLIGA GÅRDAR GER FÖRUTSÄTTNINGAR TILL OLIKA AKTIVITETER. FÖR EN BEGRÄNSAD ROSTARSGRUPP. TVÅ GÅRDAR SAKNAR KV. LOKAL. DRILLINGSLOTTER OCH ESPLANÅR GER PLATS FÖR AKTIVITET.

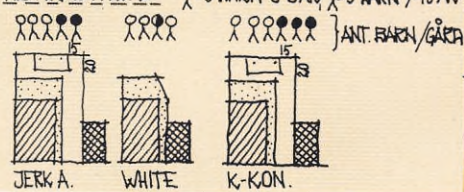
WHITE.
RÖSTARSGRUPPENS STORLEK INBJUVER TILL AKTIVITET, MEN GÅRDSYTAN ÄR BEGRÄNSAD. EN STOR DEL AV AKTIVITETENA SKER PÅ EGEN TOMT. ALLA GÅRDAR HAR EGEN KVARTERSLOKAL FÖR OLIKA VERKSAMHETER.

K-KON.
KVARTERSLOKALERNAS PLACERING MINSKAR MÖJLIGHETEN TILL SPONTAN AKTIVITET, LIKSOM DEN SPLITTRADE NÖRRA HUSGRUPPEN. I SÖRER GER GÅRDSFORM OCH FRITID MÖJLIGHETER TILL SPONTAN VERKSAMHET. ÄVEN FAMILJONG OCH FRITID ÄR INBJUDANDE.

JÄMFÖR YTFREKVIET:

MEÄ VAR SOM RYMMS: 0-5 BARN 0-6 ÅR, 0-5 BARN 7-15 ÅR

JERKA WHITE K-KON.

VÄR KAN MAN VARA?

	KVARTERSLOKALER		ANT. LÄGENHETER PER LOKAL
	ANTAL * YTA	TOT. YTA	
JERKA	3 x 120 M ²	360 M ²	45
WHITE	7 x 61 M ²	427 M ²	17
K-KON	3 x 108 M ²	324 M ²	41

OBS!

8

Figur 6.11 Sidan 11 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaring, se s 69.

Positiva läsarkommentarer

1. "Viktigt för barnfamiljer men kanske vissa delar speciellt för ensamstående, pensionärer m fl"

Negativa läsarkommentarer

1. "Överallt satsar man på aktiviteter, inget fel i det men det är minst lika viktigt att den som vill får lugn och ro i sitt eget hem. För de flesta är jobbare med olika tider"
2. "Det är lätt att på skisser och ritningar få till kraftig grönska. Vi vet att de första åren inte blir så gröna när det gäller träd. Det är dyrt att plantera stora träd och det är lätt att försköna ett område på trycksaker."
3. "Bilderna behövs ej. Först trodde jag att de karakteriserade förslagen eftersom man läser lodrätt."
4. "Bättre rubriksättning och avskärning så texten som är väsentlig framgår klart"
5. "Jag blir trött och snurrig"
6. "Situationsplaner svårtydda, grötiga. Ovederhäftigt."
7. "Detta OBS - ovederhäftigt. Har man bestämt sig för Whites?"
8. "En sådan här jämförelse måste väl utgå från vad som är genomförbart"

Den här sidan utgör ytterligare ett exempel på en layout som blivit svåröverskådlig på grund av den stora mängden information och oklarheter vad gäller läsordningen. Antalet informationsbärande element kunde minskats om de tre bilderna överst på sidan fått utgå - de har inget samband med något av förslagen. På detta sätt hade man vunnit i enkelhet och därmed i överskådlighet.

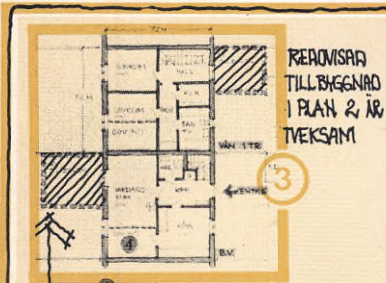
Syftet med informationen på denna sida får anses vara att ge en redogörelse för möjligheter till lek, rekreation, samvaro etc utanför den enskilda bostaden. Med tanke på detta borde situationsplanerna återgivits i större skala (och gärna rensats från ovidkommande information), så att kvarterslokalernas, lekplatsernas o s v läge i förhållande till bostadshuset hade framgått tydligt. De figurer, som nu redovisar användbar gårdsyta för en gård från vart och ett av förslagen, kunde isåfall ha utgått och ersatts av en mera fullständig redogörelse för användbara friytor, i anslutning till situationsplanerna. De något förvirrande uppgifterna om antal barn per gård etc längst ner på sidan kunde isåfall också ha utgått.

SOCIALA KONSEKVENSER

FÖRÄNDERBARHET OCH UTBYGGBARHET =

ÄNDRAD ANVÄNANING INOM SAMMA YTA, ÄNDRAD RUMSFÖRDELNING, FLEXIBILITET

ELASTICITET, TILLBYGGNADSMÖJLIGHET

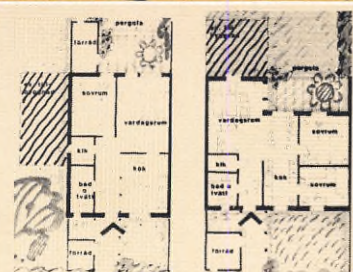

REKONSTRERA
TILLBYGGNAD
I PLAN 2 ÄR
TVEKSAM

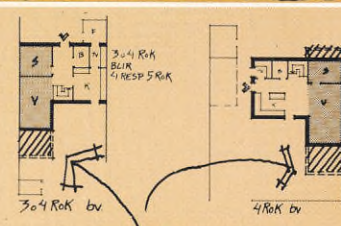
3

Storlek: 2% el 2% av
Byggnadsyta

TILLBYGGNAD CA 13 M² GER MÖRKT IGH-
YTA I VARDAGSRUMMET.
SOVRUMMENS STORLEK KAN VÄRDERAS. DEN
"STORA" 3 ROK KAN BLI 5 ROK, 4 ROK BLIR
6 ROK. MÖJLIGHETEN SAKNAS I 2 ROK
OCH SMÅ 3 ROK.
3 ROK 95 M² KAN BYGGAS TILL (46 ST.)

LÅG FÖRÄNDERBARHET PÅ YTMINIMERING
I LÄGENHETS-LÖSNINGEN.
HÖG GRAD AV UTBYGGBARHET FÖR
FLERTALET LÄGENHETER OAVSETT
STORLEK.

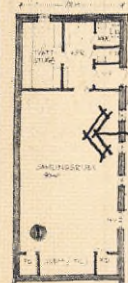

UTBYGGBARHET TILL
TOMTGRÄNS.

1

RAK OCH KEDJEHUS: STOMSYSTEMET MED-
GER FÖRÄNDERBARHET I RUMSINDEL-
NING OCH FUNKTION. HUSEN ÄR UT-
BYGGBARA I TVÅ RIKTNINGAR.
FLERBOSTADSHUS: SAKNAR FÖR-
ÄNDERBARHET OCH UTBYGGNADSMÖJLIG-
HET.

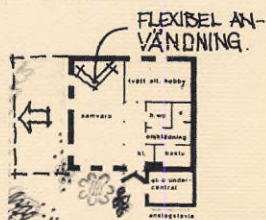
KVARTERSLOKAL:

FLEXIBEL ANVÄN-
NING

NÅGON TILLBYGGNAD
ÄR EJ MÖJLIG.

KVARTERSLOKAL:

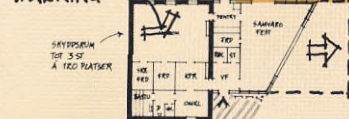

FLEXIBEL AN-
VÄNDNING.

BEGRÄNSAD TILLBYGGNADSMÖJLIGHET PÅ
SMÅ GÅRDAR. TVÅ AV SJU KV. LOKALER
KAN BYGGAS TILL.

KVARTERSLOKAL:

FLEXIBEL AN-
VÄNDNING

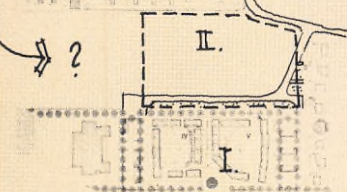

TVÅ AV TRE KAN BYGGAS UT. TILL
OBEGRÄNSAD STORLEK. ÄVEN TREDJE
KAN EJ BYGGAS TILL.

KAN EN ETAPP BYGGAS ISOLERAT? HUR STOR BLIR DEN? OCH NÄSTA?
VILKA KONSEKVENSER KAN FÖRVÄNTAS?

6

FÖRSLAGETS STORSMÄSSIGHET OCH DEN
SÄRPRÄGLADE UPPBYGGNADEN KRING EN
ESPLANAD KRÄVER ETT GENOMFÖRANDE I
SIN HELHET, ÄVEN OM DET SKER I ETAPPER.
KVARTERET MOT FÄLTET KAN OCK BRYTAS
UR OCH I SKALA MM ANPASSAS TILL HÄGERG.

ETAPP I OCH II BLIR REL. STORA.
EN UTBYGGNAD ENL. FIG. KRÄVER EN BÄTTRE
ANPASSNING TILL KOJLINGGATAN.
ETAPP I KAN BYGGAS MED WILLENG. INTAKT.
ETAPP I ÄR STARKT STYRANDE FÖR UTFORMNING
AV ETAPP II. (JERK A)

DE SMÅ ENHETERNA OCH ANPASSNINGEN
TILL BEF. BEBYGGELSE GÖR DET MÖJLIGT
ATT ANSLUTA OCH FÖRÄNDRAS EFTER I STORT
SETT VARJE ETAPP PÅ CA 20 IGH. PAR-
KERINGS-LÖSNINGEN KRÄVER BEARBETNING
ENÄR DEN TJÄNAR TVÅ BOST. GRUPPER.

BEBYGGELSEN NORR/SÖDER WILLENG.
KAN SES SOM SJÄLVSTÄNDIGA ENHETER
OCH GER MAXIMAL VALFRIHET VID ÄN-
DRAR FÖRUTSÄTTNINGAR.
FEM ETAPPER KAN BYGGAS INNAN WILLEN-
GATAN BERÖRS. (WHITE)

REL. STORA ETAPPER NÖRVÄNDIGA ENÄR
GRUPPERNA BYGGES KRING P-FUNKTIONERNA.
INOM GRUPPERNA FINNS STORA MÖJLIG-
HETER ATT VARIERA FÖRDELNINGEN MELLAN
FLER- OCH ENBOSTADSHUS.

VÄLJS DEN SÖDRA GRUPPEN VID BYGG-
START KRÄVS ETT GENOMFÖRANDE AV DEL
SÖDRA DELEN I SIN HELHET.
MÖJLIGHETEN ATT BYGG 4-VÅN. PUNKT-
HUS BÖR UPPMÄRKSAMMAS. (K-KONS)

3

7

TIDNINGSSIDA 12 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Bra att inte behöva flytta när familjen växer"
2. "Uppställningen på denna sida är en av de bättre"
3. "Viktigt att veta för beslutsfattare p g a arbetsmarknads-
läget bl a"

Negativa läsarkommentarer

1. "Sociala konsekvenser har getts stor betydelse, större än man innehållsligt kunnat motsvara. På denna sida beskrivs möjligheter att bygga om/till och förändra."
2. "Underrubrik borde förklaras bättre"
3. "Dagsljus till vardagsrum?"
4. "Rörig sida, svårläst och svårtydda ritningar"
5. "Vad betyder dessa streck?"
6. "Borde markeras över hela sidan att det är ett nytt ämne"
7. "Är detta intressant? För mig som planläggare - ja! För mig som bostadskonsument - nej!"

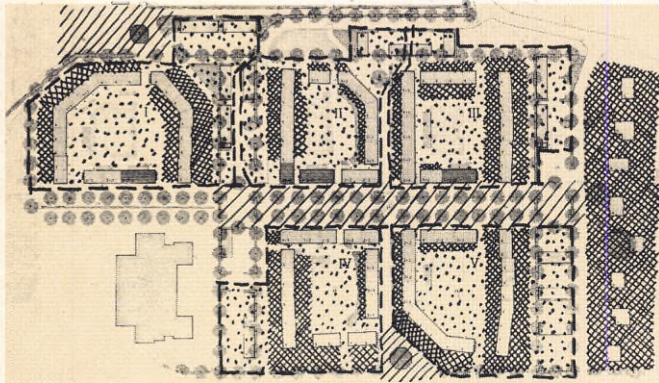
I författarkommentarerna till sidan 7 i informationstidningen diskuterades fördelarna med att redogöra för tillbyggnadsmöjligheter etc i anslutning till redovisningen av tävlingsförslagets planer och fasader. Givetvis finns det också fördelar med att redovisa dessa förhållanden på det sätt som skett på sidan 12, där syftet är att de olika förslagets om- och tillbyggnadsmöjligheter lätt ska kunna jämföras med varandra. Redogörelsen borde kanske varit mera utförlig och systematisk, så att intressanta skillnader mellan förslagen verkligen kommit fram. Om K-Konsults rad- och kedjehus t ex får man veta, att stomsystemet medger föränderbarhet i rumsindelning och funktion, men inte hur, d v s vilka alternativ som är möjliga. I det här sammanhanget hade det varit intressant om även andra aspekter på lägenheternas planlösningar, t ex möblerbarhet, hade analyserats.

Redogörelsen för möjligheter till etappvis utbyggnad är väl summarisk, med tanke på den stora betydelse dessa frågor har för många läsare. Förslagets anpassbarhet till variationer ifråga om områdesindelningar, antal bostäder inom varje delområde, hustyper, upplåtelseformer etc kunde utretts noggrannare.

SOCIALA KONSEKVENSER STRUKTUR OCH IDENTIFIKATION

GÖRA SIG ETT MED GESIG HÄN, PÅVERKA UTFORMNING MM, HA INFLYTANDE ÖVER BESLUT.

1

EN RUTNÄTSSTAD ?

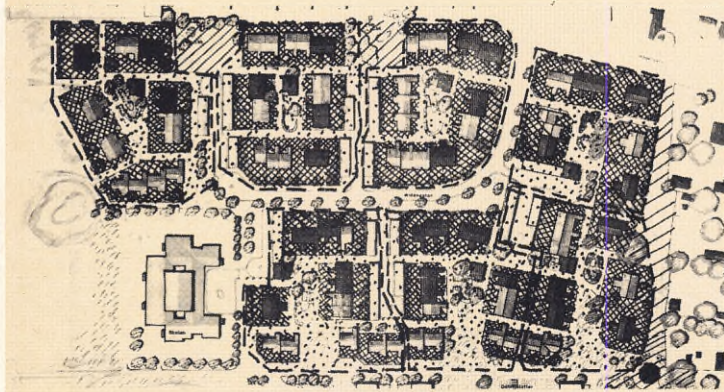
2

EN SÄRPRÄGEL BYGGS UPP KRING ESPLANADEN OMRÅDETS CENTRALA AXEL. PÅVERKANSGRUPPER ÄR FATTBARA MED ETT ANSVAR SOM ÄR HÄRT STYRT TILL DEN BEGRÄNSADE GÅRDEN.

3

GÅRD IV OCH V SAKNAR EGENKVARTERSLOKAL. OKLÄRT HUR P-YTOR, ESPLANAD MM SKA PÅVERKAS. HÄMMAR DEN STRIKTA FORMEN MÖJLIGHETEN ATT PÅVERKA MILJÖN ?

JERK-A.

EN TRÄDGÅRSTAD ?

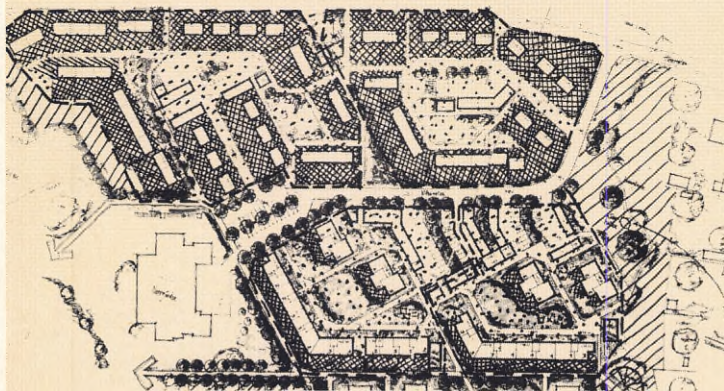
GRUPPSTORLEK OCH EN KV. LOKAL/GÅRD ÖKAR MÖJLIGHETEN TILL PÅVERKAN AV GRUPPENS ANGELÄGENHETER OCH RELAKTIVHET I BESLUT.

5

GEMENSAM INFART OCH TRÄDGÅRSTAD GER EN VI-KÄNSLA.

SAMTLIGA LGH HAR TOMTMARK SOM PÅVERKAS AV DEN ENSKILDE. GEMENSAM ANGELÄGENHETER FÖR HELA OMRÅDET SAKNAS. OKLAR UPPRETNING AV PYTOR MELLAN BOSTADSGRUPPER.

WHITE

EN ENERGISTAD ?

6

OKLARA GRÄNSER MELLAN PÅVERKANSGRUPPER. PYTOR OCH KVARTERSLOKALER RELAS MELLAN BOSTADSGRUPPERNA. 36-53 LGH PER GRUPP GÖR DET SVÅRT ATT PÅVERKA OCH KÄNNA RELAKTIVHET I BESLUT.

7

REL. STORA TOMTYTOR GER STOR MÖJLIGHET TILL PÅVERKAN ENSKILT, OCH STORA FRIYTOR KAN PÅVERKAS I GRUPP. EN SÄRPRÄGLAD UTFORMNING GER WILLÉNGATAN EN STARK IDENTITET.

K-KONS.

- GRÄNS FÖR PÅVERKANSGRUPPER 8
- YTA SOM PÅVERKAS ENSKILT.
- YTA SOM PÅVERKAS I GRUPP.
- YTOR SOM ENNÅST DELVIS KAN PÅVERKAS.

9

FINNS DET NÅGOT KVAR ATT PÅVERKA EFTER INFLYTTNINGEN ?

Figur 6.13 Sidan 13 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

Negativa läsarkommentarer

1. "Svårt att förstå avkortade meningar"
2. "Vad menas?"
3. "Gäller väl alla förslag"
4. "Rörig sida, svårläst och svårtydda ritningar"
5. "Kan väl sägas om alla förslag"
6. "Vad är det?"
7. "Rubrik - text?"
8. "Vad betyder det?"
9. "Omöjligt att läsa planer ovan"

Sex av tidningens sidor innehåller konsekvensanalyser av de tre tävlingsförslagen, utförda med situationsplanerna som utgångspunkt men med stora olikheter ifråga om layout. Situationsplanernas format varierar, de tillhörande texternas placering varierar, läsordningen är ibland vågrät, ibland lodrät. Läsningen hade sannolikt underlättats, om samma uppställning hade använts konsekvent.

Denna sida har av många läsare markerats som intressant och väsentlig information. Markeringarna ifråga har dock inte kommenterats. Detta kan kanske tolkas så, att man anser att den aspekt på boendemiljön som behandlas här är viktig, men att den redogörelse som ges är alltför svårtillgänglig för att man ska kunna ta ställning till dess innehåll och bedöma de olika förslagen. En orsak till detta kan vara, att ett antal nyckelord används på ett oklart sätt. Detta gäller bl a ordet påverka. Det framgår inte, om man med detta menar ha inflytande över, eller ha ansvar för, skötsel, underhåll, användning etc. Det framgår inte heller, hur dessa förhållanden varierar med exempelvis besittningsformer. Ett annat nyckelord av det här slaget är påverkansgrupp. Det är oklart om man med detta menar en grupp byggnader, en grupp fastigheter, eller en grupp boende. De här två begreppen borde ha definierats inledningsvis. Som det nu är, måste läsaren förlita sig till sina egna gissningar vad gäller ordens innebörd, vilket försvårar en jämförelse av tävlingsförslagen. Andra begrepp som borde definierats är de som fått karakterisera förslagen - rutnätsstad, trädgårdsstad, energistad.

TIDNINGSSIDA 14 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Layout bra med konsekvent uppställning, klar avgränsning"

Negativa läsarkommentarer

1. "Det är nog riktigare att hävda motsatsen"
2. "Svårlästa för icke-bransch-folk"
3. "Omöjligt att följa pilarna på kartan. Man har ej den tiden som behövs för att leta reda på dem. Istället hoppar man över."
4. "Känns rörigt"
5. "Vad är detta?"

Huvudsyftet med analyser av det slag, som presenteras på sidorna 11-15 i tidningen, får väl anses vara att klarlägga dels förslagens egenskaper i de olika avseenden som analyseras, dels skillnader mellan förslagen i dessa avseenden. Det är viktigt att hålla detta i minnet vid struktureringen av bilder och texter. Ett övermått av bakgrundsinformation kan leda till, att läsaren får svårigheter att urskilja det väsentliga. En av läsarkommentarerna belyser den risk man tar med "överlastade" bilder: Läsaren kanske helt enkelt hoppar över dem. Vad gäller situationsplanerna på sidan 14 borde man med grafiska medel betonat trafik- och parkeringsanläggningar och lekplatser (jämför innehållet i textrutorna). Situationsplanernas innehåll i övrigt - byggnader, planteringar etc - borde tonats ner eller inte tagits med alls. En jämförelse av förslagen hade också underlättats om planerna utförts i samma manér.

Uppgifter om vilka arkitektkontor som står bakom de tre förslagen återfinns inom parentes längst ner till höger i textrutorna. Denna placering kan medföra, att texterna uppfattas som citat (ur de tävlande arkitekternas beskrivningar av förslagen), vilket inte alls är fallet. En annan placering, invid situationsplanerna t ex, på det sätt som skett på sidorna 10 och 15, hade varit att föredra.

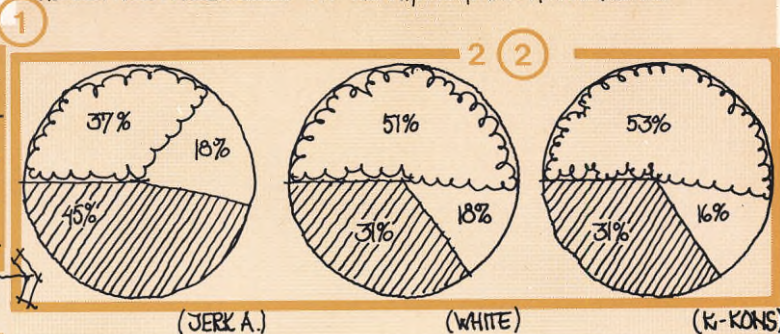
EKOLOGI

SAMSPELET MELLAN BEBYGGELSE OCH KLIMAT, MARK, VATTEN, VÄXTLIGHET ETC.

MARKANVÄNING:

	YTA I 1000-TAL M ²		
	JERKA	WHITE	K-KONS
GRÖNYTA	19	26	28
HÄRDGJORDA YTA	23 ¹⁾	16	16
BYGGNADSYTA	9	9	8
Σ	51	51	52

YTANS FÖRDELNING I PROCENT
1) INKL. TRÄDPLANTERAD ESPLANAD

HUVUDUTEPLATSENS LÄGE ENL. LGH-PLANFÖRSLAG:

	ANT. LÄGENHETER		
	JERK A.	WHITE	K-KONS
A. SÖDER OCH VÄSTER	129	58(118)	113
B. NORR OCH ÖSTER	79	60(2)	9(2)
BÅDE A OCH B	63	118	54
JMF TOT. ANT. LGH	136	118	122

- 1) EN LGH SÄKNAR HELT UTEPLATS.
- 2) HUSENS PLACERING MEDGER ALT. UTEPLATS PÅ ENTRÉSIDAN, I SÖDER EL. VÄSTERLÄGE.

ENERGIANPASSNING:

	JERK A.	WHITE	K-KONS.
MERVETEN HUSORIENTERING FÖR MAX. SOLINSTRÅLNING	NEJ	NEJ	JA
UPPELÄSNING MOT SÖDER, SLUTEN FASAD MOT NORR	NEJ	NOJ ¹⁾	JA
TUNG STOMME ²⁾	NEJ	JA	JA
VÄXTHUS	NEJ	NOJ ¹⁾	NEJ
LUFT- ELLER SOLFÅNGARE	NEJ	NEJ	NEJ

1) SÄNGES I TEXT MEN EJ PÅ RITNING
2) SÄNGES SOM EX. PÅ TILLBYGGNAD
SJEN TUNG STOMME KAN LAGRA VÄRME.

SNART 10 ÅR GAMMALT TRÄD PÅ KJELLINGATAN. SÅ HÄR SÅG DET INTE UT PÅ RITNINGEN. VAD GICK SNETT?

TECKENFÖRKLARING:

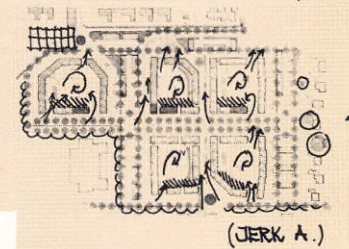
- LÄPLANTER ING-NYVEGETATION
- VINRÖKONCENTRATION
- SPARAD REF. VEGETATION
- KALLA PLATSER
- NATURMARK SOM SPARAS
- ORDLINGSLOTTER

OMRÅDET MÅSTE FUNGERA ÄVEN NÄR TRÄEN ÄR NYPLANTERADE OCH DE MÅNGA NYINFLYTARE BARNEN ÄR SMÅ.

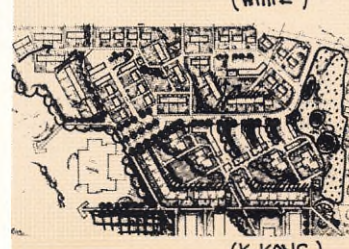
ALLEER BROMSAR VINDEN UNDER TILLVÄXT-PERIODEN FÄR DEN DOCK SPELROM UTMED LÅNGA RAKA FASADLÄNGOR. RISK FÖR VIRVELVINDAR PÅ SPARSAMT PLANTERADE GÅRDAR. STORA KONTRASTER MELLAN KALLA OCH VARMA GÅRDSDELAR. REF. VEGETATION KAN KNUPPAST BEVARAS

SPÄRTANSKT REDOVISADE LÄSKÄRMAR. KORTA, VARIERADE HUSKÖPPAR OCH VEGETATION PÅ GÅRDAR GER FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ETT BRA LOKALKLIMAT. REF TRÄD PÅ TOMMARK KAN KNUPPAST BEVARAS. EKOLOGISKA KRAV HAR STYRT UTÖMNINGEN I LITEN OMFATTNING.

LÄSKÄRMAR MED TRÄD OCH BUSKAR GER GOD VINDDÄMPNING (SE FIG. OVAN) STOR HÄNSYN HAR TAGITS TILL HUSENS ORIENTERING FÖR MAX PASSIVT SOLENERGIUTNYTTJANDE. RISK FÖR KALLA SÖDAR OCH KALL MARK BAKOM FLERBOSTADSHUSEN MOT KJELLINGATAN.

Figur 6.15 Sidan 15 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 15 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Viktig del som bör studeras, ger grunden för att vi skall trivas med det nybyggda området för lång tid"
2. "Ger en översiktlig och lättfattlig bild av olika ytor"
3. "Viktiga synpunkter som borde samlats under en rubrik"

Negativa läsarkommentarer

1. "Onödigt. Räcker med cirkelredovisning. Yta ganska ointressant."
2. "Den här delen om markanvändning känns lite meningslös inte bara p g a att det är så små skillnader mellan förslagen, utan kanske framförallt för att det är så svårt att omsätta det till verkligheten. De här siffrorna ger inte mig någon bild av hur området skulle uppfattas (grönt, kalt, o s v)"
3. "Har det här något med ekologi att göra?"
4. "Ganska svår sida om man inte tar sig ordentligt med tid"
5. "Hela denna sida för hopgyttrad och svår att förstå"
6. "På fel plats för att förstås i sammanhanget"
7. "Beror på skötsel - åverkan - fel jord. Fel att utmärka Kjellingatan!"
8. "En sanning med modifikation."
9. "Vet ej vad det betyder. Ovederhäftigt!"

I en läsarkommentar beskrivs denna sida som för "hopgyttrad". Orsaken till denna bedömning kan vara, återigen, att ett stort antal bilder och texter förts samman på en förhållandevis liten yta och att läsordningen är oklar: Inbördes relationer mellan de olika bilderna och texterna framgår inte klart redan från början.

Det är inte vanligt att beskrivningar av planförslag, eller av byggd miljö överhuvudtaget, innefattar också ekologiska aspekter. Enkätsvaren utvisar, att detta ämne av många ansetts vara mycket väsentligt. Med tanke på att flertalet läsare förmodligen har ganska begränsade kunskaper i dessa frågor hade det varit värdefullt om redogörelsen inlett med någon form av bakgrundsinformation. Vad innebär exempelvis begreppet "ekologiska krav"? Vad är eftersträvansvärt ur ekologisk synpunkt, och varför? Hur kommer klimatanalyser, inriktade på människors klimatkrav, in i bilden?

LÄSARENS SIDA

ORDLISTA

Bärriär:
Avskiljare, delare

Bostadsförsörjningsprogram:
Kommunens "rullande" 5-årsplan för bostadsbyggnad

Ekologi:
Läran om den levande miljön och samspelet i naturen

FL-skolan:
För- och lågstadieskola

GC-väg:
Gång- och cykelväg

Granskapslokal, gemensamhetslokal:

Förvaltas och brukas av en grupp hushåll tillsammans

Identitet:
Personlig prägel, egen utformning

Kalkyler:
Beräkningar av kostnader

Konfliktpunkter:
När motsatta intressen möts

Konsekvenser:
Återverkningar av beslut, åtgärd genomförande

LM-skolan:
Låg- och mellanstadieskola

Matargata:
Samlar trafik till och från bostadsområdet

Pergola:
Avskärmad uteplats utan tak

Planintentioner:
Mening med en plan

Program:
Underlag för plan och/eller beslut

Remiss yttrande:
Svar från berörd person, förening, förvaltning etc

Samfällighet:
Område som tillhör och förvaltas av en grupp fastigheter tillsammans

Stomsystem:
Husens bärande konstruktion

Strikthet:
Sträng enhetlighet

Trafik separering:
Olika trafikslag skiljs åt på olika vägar

Vindkoncentrationer:
Blåshål

Förkortningar:

Rok rum och kök
By byggnadsyta
Ly lägenhetsyta

Öv övervåning
Kvm, m² kvadratmeter
Frd förråd

V2o vardagsrum, 20 m²
Klk klädkammare
P-yta bilparkering

P-torg bilparkering

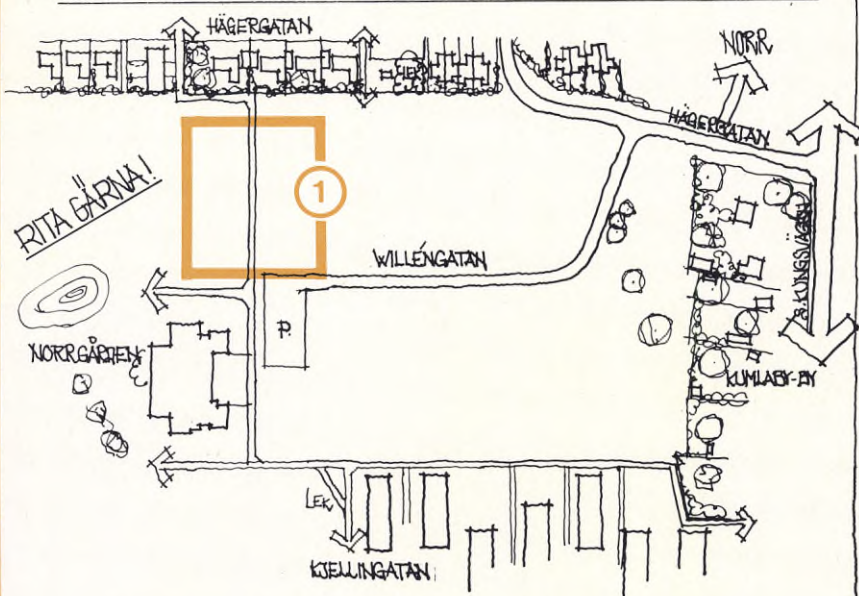
DEM VAR WILLEN ?

Carl Gottfrid Willen verkade som präst i Kumla 1939-59. Han var känd för att utnyttja varje tänkbar anledning till att hålla tal. Någon har sagt att hans dominanta stämma var som ett vulkanutbrott. Han ivrade för skolväsendets utbyggnad i Kumla, bl a inrättandet av kommunal mellanskola.

(TYCKA-TILL-BLAD FINNS ÄVEN SOM LÖSBLAD I UTSTÄLLNINGSLOKALEN)

"TYCKA-TILL-BLAD"

Plats för egna synpunkter. Har du frågor, vänd dig till personalen på utställningen eller till stadsarkitektkontoret tel 88 241 eller 88 243.

Skriv gärna vem Du är och var du bor.

Namn _____ Adress _____ Tel _____

Lämna bladet vid utställningen, i stadshusets brevlåda eller skicka med posten till Kumla kommun, Box 17, 692 01 Kumla.

 **KUMLA
KOMMUN**

BOX 17
692 01 KUMLA
TEL. 019/88 100

UTSTÄLLNINGEN OCH DENNA INFORMATIONSTIDNING
HAR GJORTS AV:

PER
FLODSTRÖM

HANS-GÖRAN
JOHANSSON

HANS
NILSSON

Figur 6.16 Sidan 16 i informationstidningen, med läsarnas bedömningar. Teckenförklaringar, se s 69.

TIDNINGSSIDA 16 - KOMMENTARER

Positiva läsarkommentarer

1. "Bra information!"
2. "Tycka-till-blad + informationsaftnar bra, särskilt för personer som bor i anslutning till det planerade området eller har planer på att bosätta sig i detta nya område."
3. "Experterna avslöjar sig, stiger ner till folket! Bör ge folket mod att också gå till experterna."
4. "Bra att förmänskliga kommunen"

Negativa läsarkommentarer

1. "Var slutar området?"
2. "Detta blad borde ha varit en helsida. Svårt att rita annars"
3. "Enklarest vore det om läsaren ändå förstod alla ord utan att behöva ordlista, bättre att uttrycka sig så att ordlista ej behövs"

I flera enkätsvar påpekade man, att den stora mängden information gjorde det svårt att ta ställning till och rangordna förslagen. Möjligen hade detta varit lättare, om läsarna haft tillgång till en enkel tabell eller liknande, där man genom t ex poängsättning kunde sammanfattat sin bedömning av den yttre miljön, bostädernas planlösningar etc i de olika tävlingsförslagen. En sådan tabell kunde fått plats på sidan 16, om man avstått från ordlistan och istället förklarat facktermer och förkortningar i anslutning till den text, där de ingår.

I planeringssammanhang förekommer det ofta, att skriftliga synpunkter från de berörda i form av önskemål, förslag och bedömningar är oklart formulerade eller på annat sätt svåra att tolka. De kan också vara grundade på missuppfattningar av den planinformation som lämnats. Inte minst ur dessa synpunkter är det viktigt att man kan kontakta den som skrivit. För att detta ska vara möjligt, måste man ha fullständiga namn- och adressuppgifter att tillgå. Längst ner på tycka-till-bladet står "Skriv gärna vem du är och var du bor". Ordet gärna kunde ha utgått.

I en av läsarkommentarerna önskas större tycka-till-blad. Separata sådana, i A4-format, fanns bl a i utställningslokalerna.

7 FORTSATT FORSKNINGS- OCH UTVECKLINGSARBETE

Kumlaundersökningen har belyst ett antal av de ofta svårlösta problem man ställs inför när man arbetar med planredovisningar.

Undersökningens resultat påvisar ett behov av fortsatt forsknings- och utvecklingsarbete inom området. Nedan ges några exempel på angelägna problem att arbeta vidare med:

Samband mellan planredovisningars utförande och olika mottagareffekter

- Hur kan olika media (tidningar, utställningar, möten etc) utnyttjas, var för sig och i samverkan, för att så effektivt som möjligt sprida planinformation till olika mottagarkategorier?
- Hur bör trycksaker och utställningar utformas för att även sådana mottagare, som är lågt motiverade eller har begränsade resurser ifråga om tid och bakgrundskunskaper, ska ta del av och förstå informationen?
- Hur kan en redovisning av ekonomiska, sociala och ekologiska aspekter på planförslag anpassas till olika mottagarkategoriernas förkunskaper och informationsbehov?
- Hur bör planredovisningar utföras för att ge respons även från lågt motiverade mottagare?

Planredovisningars roll i planeringsprocessen

- Hur bör planeringssystemet och planeringsarbetet organiseras för att fungera tillfredsställande ur kommunikationssynpunkt? När, och hur, bör olika utformnings- och andra frågor behandlas? När, under planeringsarbetets gång, bör olika intressentkategorier engageras? Hur kan kommunens och byggherrens olika (eventuellt konflikterande) roller hanteras?

Utvärdering av planredovisningar: Teori- och metodproblem

- Vilka samband finns mellan planredovisningars egenskaper (spridning, utformning, innehåll) och olika typer av mottagareffekter?
- Vilka samband finns mellan olika typer av mottagareffekter?
- Hur kan/bör olika typer av mottagareffekter mätas?

LITTERATUR

- Abrahamsson, K, 1972, Samhällskommunikation. Om kontakten mellan myndigheter och medborgare. (Studentlitteratur.) Lund.
- Att värdera byggd miljö. Rapport R39:1980. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.
- Cook, T, Reichardt, C, (eds), 1979, Qualitative and quantitative methods in evaluation research. (Sage Publications.) Beverly Hills.
- Emgård, J, 1977, Samråd i stadsplaneringen. (Studentlitteratur.) Lund.
- Frick, N, Malmström, S, 1976, Språkklyftan. (Tidens förlag.) Stockholm.
- Gidlund, J, 1981, Planering och medinflytande. Rapport R32:1981. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.
- Gustafsson, G, et al, KPP-projektet om kommunal demokrati och planering. Rapport R5:1981. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.
- Hansson, G, Jansson, T, Linell, P, Sjölander, S, 1979, Kommunikation mellan människor. (TEMA, Universitetet i Linköping.) Linköping.
- Klosterman, R, 1983, Fact and value in planning. Journal of the American Planning Association, vol. 49, 1983.
- Langlet, P, Wärneryd, B, 1980, Att fråga. Om frågekonstruktion vid intervju- och enkätundersökningar. (Statistiska Centralbyrån/Liber förlag.) Stockholm.
- Miller, T, Burell, U, 1978, Kunskap och inflytande. Utvärdering av planeringssamråd i Hedemora 1975-77. Rapport R82:1978. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.
- Miller, T, Hjärne, L, Källtorp, O, Olsson, S, 1982, Lokalt inflytande i boende och planering. 1970-talets erfarenheter. Rapport T20:1982. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.
- Murphy, J, 1980, Getting the facts. A fieldwork guide for evaluators and policy analysts. (Goodyear Publishing Company.) Santa Monica.
- Nowak, K, Wärneryd, K, 1969, Kommunikation och påverkan. En bok om målinriktad masskommunikation. (Prisma.) Stockholm.
- Patton, M, 1978, Utilization-focused evaluation. (Sage Publications.) Beverly Hills.
- Patton, M, 1980, Qualitative evaluation methods. (Sage Publications.) Beverly Hills.
- Rosengren, K, 1972, Sociologisk metodik. (Läromedelsförlagen.) Stockholm.
- Rothman, J, 1980, Using research in organisations. A guide to succesful application. (Sage Publications.) Beverly Hills.

Sager, T, 1981, Evaluation methods in local participatory planning. Town Planning Review, vol. 4, okt. 1981.

Skantze-Carlsund, C, et al, 1981, KPP-projektet om människan i kommunala planer. Rapport R7:1981. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.

Turnbull, A, Baird, R, 1975, The graphics of communication. Typography, layout, design. (Holt, Rinehart & Winston.) New York.

Wikforss, Ö, 1977, Åskådlig planredovisning. Rapport T8:1977. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.

Wikforss, Ö, 1979, Planinformation i verkligheten. Rapport T22:1979. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.

Wikforss, Ö, Fridell, K, Medborgarflytande i kommunal planering. Rapport G32:1980. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.

PLANFÖRSLAG, UTREDNINGAR ETC FRÅN KUMLA KOMMUN

Kumlaby. Dispositionsplan för centrum och områdena III₁ och III₂. Oktober 1976. (K-konsult, Örebro.)

Förslag till områdesplan för Kumlaby. Januari 1976.

Beslutsunderlag för fortsatt utbyggnad av Kumlaby. April 1982.

Kumla kommuns bostadsförsörjningsprogram 1983-1987

Program för miljöförbättrande åtgärder Kjellingatan Kumlaby. Januari 1983.

Kumlaby IB. Idéförslag februari 1983. (Jerk Alton Arkitektkontor AB, Kumla)
(K-konsult Arkitekter, Örebro)
(White Arkitekter, Örebro)

Enkät till tomt- och bostadskoerna om Willéngatan. Juni 1983.

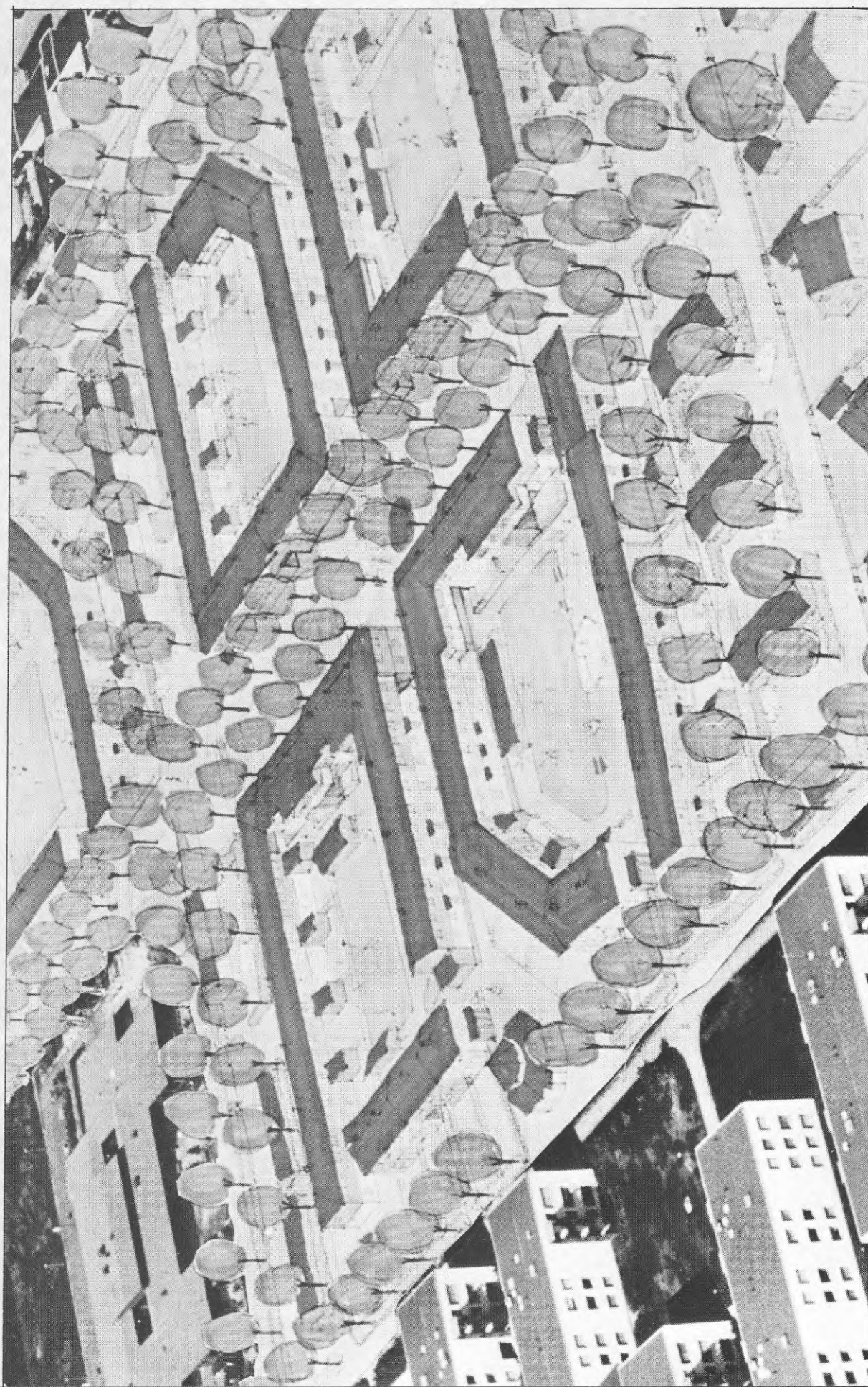
Willéngatan IB. Synpunkter från allmänheten och remissvar. Juni 1983.

Utvärdering av tävlingsförslag för området vid Willéngatan (Kumlaby IB). Juni 1983.

De tre tävlingsförslagen redovisades på utställningen bl a med hjälp av s k flygfotomontage (två för vart och ett av förslagen), samtliga i färg. Av det omfattande utställningsmaterialet var det framförallt dessa flygfotomontage som fångade besökarnas intresse.

De tävlande arkitekterna har illustrerat sina förslag på olika sätt, som framgår av de utsnitt av flygfotomontagen som tagits med i denna bilaga. Jerk Altons variant är förhållandevis schematisk - här framgår det mycket tydligt vad som är flygfoto och vad som är inmonterat förslag. White's och K-Konsults illustrationer däremot är mera "naturalistiska" till sin karaktär.

Kostnader etc för framställning av flygfotomontagen har redovisats i Kumla kommuns rapport.

Jerk Altons förslag. Flygfotomontage, detalj.

K-Konsults förslag. Flygfotomontage, detalj.

Whites förslag. Flygfotomontage, detalj.

Enkätformuläret sändes till ett slumpmässigt urval personer bosatta i Kumla. Urvalet bestod av de personer, vilkas namn stod överst till höger på sidorna i den lokala telefonkatalogen, sammanlagt 116 namn. Då dessa abonnentuppgifter i vissa fall var inaktuella, kom den egentliga urvalspopulationen att bestå av 108 personer. Efter två påminnelser hade sammanlagt 64 personer besvarat åtminstone någon av enkätfrågorna. Nedan följer en sammanställning av frågorna och svaren. Samtliga frågor hade enbart fasta svarsalternativ.

1. Kumla kommun har inbjudit några arkitektkontor att utarbeta förslag till ny bostadsbebyggelse vid Willéngatan i Kumlaby. Kände Du till denna arkitekttävling?

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	26
Nej	34

2. Tre tävlingsförslag har inlämnats. Kommunen har ordnat en utställning, där de tre förslagen redovisas. Kände Du till denna utställning?

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	27
Nej	33

3. Om Du känner till utställningen, vad beror detta ursprungligen på?

Svarsalternativ	Antal svar
Jag har läst om utställningen i en dagstidning	18 (8)
Jag har läst om utställningen i den kommunala informationstidningen Kumlan	11 (2)
Jag råkade passera den lokal, där utställningen fanns	5 (3)
Jag fick höra talas om utställningen genom en bekant eller släkting	5 (3)
Annat sätt	2 (1)

(I flera av svaren på denna fråga har man angivit två eller flera alternativ. Siffror inom parentes anger de svar som kommit från personer som kryssat för endast ett alternativ.)

4. Har Du sett utställningen?

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	7
Nej	51

5. Om Du sett utställningen, var har detta skett?

Svarsalternativ	Antal svar
I högstadieskolan i Kumlaby	5
I stadshuset	2

6. Om Du sett utställningen, hur lång tid har Du ägnat åt detta?

Svarsalternativ	Antal svar
0 - 5 minuter	3
6 - 15 minuter	2
16 - 30 minuter	2
Mer än 30 minuter	

7. Kommunen har också låtit trycka en informationstidning, där de tre tävlingsförslagen beskrivs. Kände Du till denna tidning?

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	17
Nej	42

8. Har Du läst informationstidningen?

Svarsalternativ	Antal svar
Ja, noggrant	1 (1)
Ja, delvis	13 (13)
Nej	32 (3)

(Inom parentes har angivits svar från de personer som svarat Ja på fråga 7)

9. Kommunens avsikt med utställning och informationstidning har varit att göra det möjligt för kommuninnevanarna att påverka utformningen av bostadspmrådet vid Willéngatan. Kände Du till denna möjlighet att påverka bostadsområdets utformning?

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	23
Nej	35

10. Har Du försökt att påverka bostadsområdets utformning?

Svarsalternativ	Antal svar
Ja	1
Nej	55

11. Om Du har försökt påverka bostadsområdets utformning, till vem har Du lämnat Dina synpunkter?

Svarsalternativ	Antal svar
Direkt till Kumla kommun	
Till kommunal förtroendeman	
Till kommunal tjänsteman	1
Till lokal politisk organisation	
Till annan förening eller organisation	
Till annan person/grupp av personer	

12. Om Du lämnat synpunkter på bostadsområdets utformning, hur har detta skett?

Svarsalternativ	Antal svar
Muntligen	1
Skriftligen, med användande av informationstidningens tycka-till-blad	1
Skriftligen, i annan form, nämligen	

13. Om Du inte försökt påverka utformningen av bostadsområdet vid Willängatan, ange en - den viktigaste - av nedanstående orsaker till detta!

Svarsalternativ	Antal svar
Jag är inte intresserad av hur bostadsområdet utformas	24 (23)
Jag tror inte att kommunen skulle ta hänsyn till mina synpunkter	11 (10)
Jag har inte haft tid	11 (10)
Jag har inte insett att jag haft möjlighet att påverka utformningen	7 (4)
Jag har inte förstått redovisningen av de tre tävlingsförslagen	1 (0)
Annan orsak	7 (7)

(Inom parentes har angivits svaren från de personer som kryssat för endast ett alternativ.)

Enkätformulär och informationstidning sändes till ett urval av de personer, som tidigare fått tidningen från kommunen. Urvalets sammansättning redovisas nedan. Efter två påminnelser hade enkäten besvarats av det antal personer, som angivits inom parentes.

- Samtliga handläggande tjänstemän på länsstyrelsen och andra länsorgan i Örebro län, d v s 17 personer (16)
- Samtliga kommunala tjänstemän i Kumla, som fått tidningen för kännedom, d v s 77 personer (52)
- Samtliga ordinarie ledamöter i de 10 kommunala nämnder och styrelser, som fått tävlingsförslagen på remiss, d v s 94 personer (60). I de fall det redan från början stod klart att någon av dessa förtroendevalda var ledamot i två eller fler av dessa nämnder och styrelser, fick motsvarande suppleant ersätta.
- 3 styrelseledamöter i var och en av 12 lokala politiska organisationer, som samtliga fått tävlingsförslagen på remiss, d v s 36 personer (17)
- 3 styrelseledamöter i 5 lokala intresseorganisationer, som fått tävlingsförslagen på remiss, d v s 15 personer (8)
- Samtliga enskilda fastighetsägare som fanns med i den markägarförteckning, som upprättats inför arbetet med den formella planen, d v s 34 personer (13)
- Samtliga deltagare i två studiecirkelar som ordnats för de boende vid Kjellingatan i samband med planeringen av miljöförbättringsåtgärder inom detta bostadsområde, d v s 26 personer (3)
- Ett slumpat urval av dem som fanns registrerade i bostadskön vid utställnings- och remisstidens slut, sammanlagt 36 personer (13)
- Ett slumpat urval av dem som fanns registrerade i tomtkön vid utställnings- och remisstidens slut, sammanlagt 28 personer (10)

Det skulle visa sig, att några personer förekom i två av ovanstående grupper. Bl a detta förhållande ledde till, att den egentliga urvalspopulationen kom att bestå av 356 personer. Av dessa besvarade 192 åtminstone någon av enkätfrågorna. Samtliga frågor och svar redovisas på bilagans följande sidor.

1. Har Du sett den utställning, där Kumla kommun redovisar tre förslag till utformning av ny bostadsbebyggelse vid Willén-gatan i Kumlaby?

Mottagarkategori	Svarsalternativ, antal svar	
	Ja	Nej
Tjänstemän	56	12
Förtroendevalda	53	7
Lokala politiska och intresseorganisationer	16	9
Närboende	4	12
Bostads- och tomtköerna	4	19

2. Om Du sett utställningen, hur lång tid har Du ägnat åt detta?

Mottagarkategori	Svarsalternativ, antal svar			
	0-5min	6-15min	16-30min	Mer än 30min
Tjänstemän	7	14	5	23
Förtroendevalda	4	8	11	30
Lokala politiska och intresseorganisationer		4	5	7
Närboende		2		2
Bostads- och tomtköerna		3	1	

3. Har Du varit närvarande vid något möte, där de tre förslagen diskuterats?

Mottagarkategori	Svarsalternativ, antal svar	
	Ja	Nej
Tjänstemän	32	34
Förtroendevalda	44	15
Lokala politiska och intresseorganisationer	11	14
Närboende		15
Bostads- och tomtköerna		22

4. Har Du i något sammanhang hört någon ansvarig tjänsteman redogöra för förslagen?

Mottagarkategori	Svarsalternativ, antal svar	
	Ja	Nej
Tjänstemän	37	30
Förtroendevalda	45	14
Lokala politiska och intresseorganisationer	19	9
Närboende	1	14
Bostads- och tomtköerna		22

5. Kommunen har låtit trycka en informationstidning, där de tre förslagen beskrivs. Hade Du läst denna informationstidning, innan Du fick vårt brev?

Mottagarkategori	Svarsalternativ, antal svar		
	Ja, noggrant	Ja, delvis	Nej
Tjänstemän	16	34	17
Förtroendevalda	23	30	6
Lokala politiska och intresseorganisationer	7	11	6
Närboende	3	6	5
Bostads- och tomtköerna		8	14

6. Ge exempel på texter, bilder o s v i tidningen, som Du anser vara särskilt intressanta och väsentliga! Ringa in dessa inslag med blå färgpenna! Kommentera gärna Ditt urval, inne i tidningen eller på särskilt papper.

Mottagarkategori	Antal blå markeringar		Har lämnat kommentar
	1-3	4 eller fler	
Tjänstemän	15	20	9
Förtroendevalda	17	15	7
Lokala politiska och intresseorganisationer	7	9	5
Närboende	3	1	1
Bostads- och tomtköerna	2	3	

7. Ge exempel på texter, bilder o s v i tidningen, som enligt Din mening är svåra att förstå! Ringa in dessa inslag med svart färgpenna! Kommentera gärna Ditt urval, inne i tidningen eller på särskilt papper.

Mottagarkategori	Antal svarta markeringar		Har lämnat kommentar
	1-3	4 eller fler	
Tjänstemän	17	8	12
Förtroendevalda	12	2	9
Lokala politiska och intresseorganisationer	8	3	6
Närboende	2		
Bostads- och tomtköerna		3	

8. Ge exempel på texter, bilder o s v i tidningen, som Du anser ger ett ovederhäftigt intryck! Ringa in dessa inslag med röd färgpenna! Kommentera gärna Ditt urval, inne i tidningen eller på särskilt papper.

Mottagarkategori	Antal röda markeringar		Har lämnat kommentar
	1-3	4 eller fler	
Tjänstemän	15	5	12
Förtroendevalda	7	2	3
Lokala politiska och intresseorganisationer	7	3	5
Närboende	2		
Bostads- och tomtköerna			

9. Ge exempel på viktiga uppgifter, som Du anser saknas i tidningen! Fortsätt gärna på särskilt papper, om utrymmet nedan inte räcker till.

Mottagarkategori	Antal exempel på saknade uppgifter	
	1-3	4 eller fler
Tjänstemän	15	1
Förtroendevalda	15	1
Lokala politiska och intresseorganisationer	9	1
Närboende	1	
Bostads- och tomtköerna	2	

10. Har Du andra synpunkter på tidningens innehåll och utformning? Fortsätt gärna på särskilt papper, om utrymmet nedan inte räcker till.

Mottagarkategori	Har lämnat synpunkter
Tjänstemän	46
Förtroendevalda	33
Lokala politiska och intresseorganisationer	17
Närboende	1
Bostads- och tomtköerna	4

11. I programmet för arkitekttävlingen återfinns bl a nedanstående målsättningar för planering av den nya bostadsbebyggelsen vid Willéngatan i Kumlaby. De tre tävlingsförslagen kan antas uppfylla dessa olika målsättningar mer eller mindre väl. Vilka av målsättningarna skulle Du i första hand ta hänsyn till vid ett slutligt val av bästa förslag? Välj ut de enligt Din mening tre viktigaste målsättningarna och rangordna dem, d v s markera den för Dig viktigaste med 1 i motsvarande ruta, den näst viktigaste med 2 i motsvarande ruta, och den därpå följande med 3 i motsvarande ruta. Även om det är svårt att välja, är vi angelägna om att Du försöker!

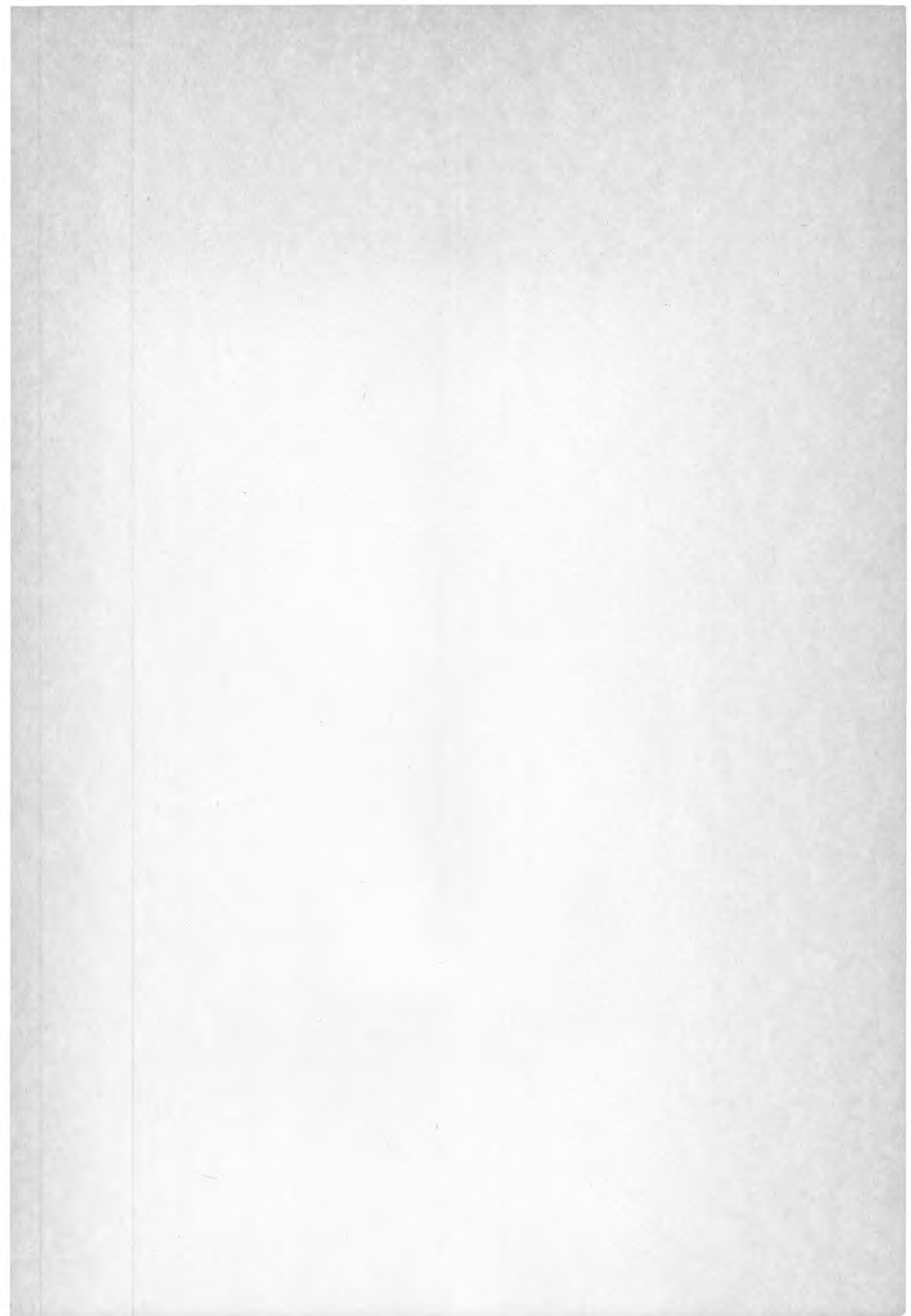
Målsättning	Antal poäng ¹ .
Området bör utformas så, att skäliga boendekostnader erhålles	152
Planen bör utformas med hänsyn till vilka bostäder som efterfrågas och med hänsyn till möjligheter att få avsättning för bostäderna	137
Området bör utformas så, att en stimulerande boendemiljö erhålles	91
Området bör utformas så, att en trygg boendemiljö erhålles	52
Planen bör utformas så, att området enkelt kan byggas ut i etapper	34
Området bör utformas så, att möjligheter till energibesparing utnyttjas	27
Området bör utformas så, att en allsidig befolkningsammansättning erhålles	27
Området bör utformas så, att en integrering av skilda sociala grupper erhålles	24
Inom området bör olika hus- och lägenhetstyper samt upplåtelseformer vara representerade	19
Området bör utformas med hänsyn till kringliggande bebyggelse	18
Området bör ges en egen karaktär	13
Planen bör utformas så, att byggandet kan ske i enkla och rationella former	10

(1. Poängberäkningen har gjorts så, att en förstaplacering givit 3 poäng, en andraplacering 2 poäng, och en tredjeplacering 1 poäng. Fördelningen på olika mottagarkategorier har redovisats på s 55. Tjänstemannagruppen fick inte denna fråga.)

12. Ge exempel på viktiga målsättningar för planering och utbyggnad av bostadsområdet vid Willéngatan, som Du saknar i listan på föregående sida!

Mottagarkategori	Har givit exempel på andra målsättningar
Förtroendevalda	13
Lokala politiska och intresseorganisationer	6
Närboende	4
Bostads- och tomtköerna	2

(Tjänstemannagruppen fick inte denna fråga.)

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 821595-7
från Statens råd för byggnadsforskning till Avdelningen
för formlära, KTH, Stockholm.

R106: 1985

ISBN 91-540-4429-4

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6705106

Abonnemangsgrupp:
X. Samhällsplanering

Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm

Cirkapris: 45 kr exkl moms